

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Benediktini v Čechách (1419–1620) na příkladu vybraných
klášterů**

Benedictines in Bohemia (1419–1620). Selected Monasteries

Petr Vorlíček

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Dějepis – německý jazyk

2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vybrané benediktinské kláštery v Čechách (1419–1620) vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného studijního titulu, nesloužila ke komerčnímu ani nekomerčnímu obohacení.

Praha, 13. 7. 2018

.....

podpis

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Dušanu Foltýnovi za jeho cenné rady, ochotu a trpělivost se mnou spolupracovat a za vhodné připomínky, které mi dopomohly k napsání této práce.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá dějinami vybraných benediktinských klášterů v Čechách v období, jež je vymezeno důležitými předěly českých dějin, vypuknutím husitských bouří a bitvou na Bílé hoře. Záměrně předkládá příklad kláštera v pohusitském období již neobnoveného, společně s těmi, jejichž dějiny pokračovaly i ve zmíněném období. Kromě snahy postihnout historický vývoj vybraných klášterů v údobí mezi roky 1419 až 1620 se práce věnuje ekonomickým a dalším společenským problémům, se kterými se v průběhu dvou staletí museli opati obnovených klášterů v důsledku nastalých situací potýkat.

KLÍČOVÁ SLOVA

Benediktini, klášter, probošství, husitství, sekularizace, protestantství

ABSTRACT

The thesis focuses on the history of several Czech benedictine monasteries in the period marked by two major milestones in Czech history, them being the outbreak of the Hussite Revolution and the Battle of White Mountain. It aims to juxtapose monasteries abandoned in the post-Hussite era with the ones that had undergone restoration and remained active during the above mentioned period. Apart from trying to put together an overall outline of the convents' history, the thesis also addresses select problems the abbots of the restored monasteries had to face in the course of the aforementioned two centuries.

KEY WORDS

Benedictine monks, monastery, priory, Hussitism, secularization, protestantism

Obsah

1	Úvod	7
2	Prameny a literatura	8
3	Opatství sv. Jana Křtitele na Ostrově	14
3.1	Dějiny svatojánského opatství do roku 1419	14
3.2	Dějiny kláštera na Ostrově u Davle v letech 1419–1620	23
4	Opatství sv. Jana Křtitele pod Skalou	28
4.1	Dějiny kláštera Svatého Jana pod Skalou v letech 1419–1620	28
4.2	Dějiny probošství na Teslíně, též na Baštinách v letech 1419–1620	35
4.3	Dějiny probošství na Velízu v letech 1419–1620	36
4.4	Dějiny probošství na Zátoňi v letech 1419–1620	38
5	Opatství v Kladrubech	41
5.1	Dějiny kladrubského kláštera do roku 1419	41
5.2	Dějiny kladrubského opatství v letech 1419–1620	53
6	Opatství sv. Vavřince v Opatovicích	74
6.1	Dějiny opatovického kláštera do roku 1415	74
6.2	Dějiny opatovického kláštera v době zániku	79
7	Závěr	89
8	Použité prameny a literatura	94

1 Úvod

Předmětem této práce jsou vybrané české benediktinské kláštery a jejich probošství, jejichž pohusitské dějiny nejsou doposud v mnoha případech synteticky zpracovány. Dílčím historickým problémům klášterů se sice zatím věnovaly odborné články, ty se však liší nejen svým rozsahem, ale především dobou vzniku, která v mnoha případech sahá až do 19. století.

Stanoveným cílem je vytvořit celistvý obraz dějin vybraných opatství v období 1419–1620 a sledovat jejich hospodářský a kulturní vývoj. Kromě výše psaného se práce zabývá dílčími cíli, kterými jsou církevní sekularizace v západních a východních Čechách s ohledem na účast šlechty a jejího konfesijního vyznání, a vliv protestantství na život benediktinské komunity v 16. a 17. století.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol, které jsou řazeny podle jednotlivých benediktinských opatství. Opatství sv. Jana Křtitele na Ostrově a pod Skalou by mělo být z historického hlediska součástí jedné kapitoly, neboť i po zániku ostrovského kláštera se jejich opati titulovali na Ostrově. V této práci je však kapitola z praktických důvodů rozdělena na dvě samostatné kapitoly, které se věnují zvlášť dějinám ostrovského opatství do husitských bouří a ostrovského kláštera v době svého zániku, zvlášť dějinám jednotlivých probošství v letech 1420–1620. Ve zbylých dvou kapitolách jsou zpracována opatství v Kladrubech a Opatovicích.

2 Prameny a literatura

Dějínám benediktinů na českém území se v literatuře věnuje dlouhodobě velká pozornost, jež byla započata v r. 1993 oslavami tisíciletého jubilea od založení prvního benediktinského kláštera na našem území, v Břevnově. Od tohoto roku byla zpracována látka v řadě monografií a ještě početnějším množství odborných článků, které soustředily svůj zájem zejména na předhusitské a pobělohorské období v dějinách klášterů. Především kláštery v Břevnově a Broumově přitahovaly pozornost z řad odborníků, proto historie těchto klášterů patří bezpochyby k nejzpracovanějším. Již r. 1989 vydali M. Vilímková a P. Preiss publikaci *Ve znamení břevna a růží* zachycující dějiny břevnovsko-broumovského opatství.¹ Od roku 1993 vyšly sborníky statí *Milénium břevnovského kláštera* a *Břevnov v českých dějinách* editované předními českými historiky M. Bláhovou a I. Hlaváčkem.² Nejnověji se břevnovskému opatství věnoval J. Šrámek v práci *Břevnovské opatství ve středověku*.³ Ačkoli zpracování dějin ostatních klášterů se nemůže vyrovnat svým množstvím výše zmíněným, existuje řada článků i samostatných monografií, které si zaslouží zmínit. Dějínám Sázavského kláštera se dlouhodobě ve svých člancích věnuje P. Sommer.⁴ Vilémovský klášter je zase obsáhle zpracován v pracích J. Šrámka a T. Somra.⁵

První a zatím jedinou souhrnnou monografií o dějinách benediktinů napsal J. Zeschick, tehdejší opat benediktinské komunity v Braunau in Rohr, jehož syntetické dějiny vyšly nejprve ve sborníku *Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Braunau und*

---

¹ Milada VILÍMKOVÁ – Pavel PREISS, *Ve znamení břevna a růží. Historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, Praha 1989.

² Karel MALÝ (ed.), *Milénium břevnovského kláštera (993–1993): sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, Praha 1993; Marie BLÁHOVÁ – Ivan HLAVÁČEK (edd.), *Břevnov v českých dějinách: sborník z konference pořádané ve dnech 14. a 15. září 1993 Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy u příležitosti milénia břevnovského kláštera*, Praha 1997.

³ Josef ŠRÁMEK, *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov*, Praha 2016.

⁴ Petr SOMMER, *Sázava a české kláštery 11. století*, in: Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa, 2006; Týž, *Sázavský klášter v gotické podobě*, in: Sázavsko. Historie - tradice – současnost, 3, Sázava 1995; Týž, *Sázavský klášter v novověku*, in: Sázavsko. Historie - tradice - současnost, 4, Sázava 1997.

⁵ Tomáš SOMER – Josef ŠRÁMEK, *Historie benediktinského opatství sv. Petra a Pavla ve Vilémově*, Praha 2010.

*Rohr*⁶, poté byly přeloženy, revidovány a vydány r. 2007 jako samostatná publikace pod názvem *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*.⁷

K nejméně zpracovaným klášterům, které jsou předmětem této práce, patří bezesporu klášter Svatého Jana pod Skalou v pohusitském období. O nejnovější zpracování svatojánských dějin se pokusil Z. Boháč ve své práci *Ostrov: tisíciletá historie zmařeného kláštera*, jež se věnuje, jak již název vypovídá, především dějinám ostrovského kláštera.⁸ Práce je však velmi cenná z pohledu sociálních dějin ostrovského i svatojánského kláštera, neboť autor vycházel z mnoha archivních pramenů, především z gruntovních knih. Ostrovské urbáře, které jsou zase základním pramenem k hospodářským poměrům kláštera před husitskými válkami, podrobně prozkoumal R. Nový a svou analýzu sepsal ve článku *Ostrovské urbáře z let 1388 a 1390*.⁹ Při studiu dějin svatojánského kláštera jsou stěžejní články K. V. Zapa pocházející z 19. století a klášterní kronika editovaná r. 1890 L. Winterou a v originále uložena v berounském archivu.¹⁰

Karel Vladislav Zap, historický místopisec a redaktor Památek archeologických a místopisných, vydal r. 1860 článek na pokračování pod názvem *Benediktinští klášterové sv. Jana Křtitele na Ostrově a v Skalách*, ve kterém zpracoval, někdy nekritickým způsobem, dějiny obou klášterů.¹¹ Hlavním pramenem ke Svatému Janovi pod Skalou se mu stala klášterní kronika benediktina Celestina Hostlovského sepsaná v druhé polovině 18. století. Latinsky psaná kronika *Memoria Subrupensis* je základním a nejdůležitějším pramenem pro poznání dějin tohoto kláštera. Svatojánský řeholník Hostlovský, který byl očitým svědkem zrušení kláštera císařem Josefem II., zůstal v klášteře i po jeho zrušení a působil zde jako farář. O sepsání kroniky uvažoval již delší dobu, a důkladně se proto připravoval studiem pramenů z řádového archivu, který však

---

⁶ Johannes ZESCHICK, *Die Benediktiner in Böhmen und Mähren*, in: Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Braunau und Rohr, St. Ottilien 1993.

⁷ Johannes ZESCHICK, *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, Praha 2007.

⁸ Zdeněk BOHÁČ, *Ostrov: tisíciletá historie zmařeného kláštera*, Jílové u Prahy 1999.

⁹ Rostislav NOVÝ, *Ostrovské urbáře z let 1388 a 1390*, in: Sborník Národního muzea v Praze XV., Praha 1961.

¹⁰ Laurenz WINTERA, *Memoria Subrupensis P. Coelistini Hostlovsky*, in: Wissenschaftliche Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner-Orden mit besonderer Berücksichtigung der Ordensgeschichte und Statistik, roč. 11, č. 2, 3, 1890.

¹¹ Karel Vladislav ZAP, *Benediktinští klášterové sv. Jana Křtitele na Ostrově a ve Skalách*, Památky archeologické a místopisné IV, Praha 1860.

i v jeho době již nebyl kompletní, neboť byl zničen za třicetileté války. Dále použil klášterní nekrologium a rukopis evidující dárce, oba prameny však zaznamenávají jen děje 17. a 18. století. Při líčení starších dějin čerpá jeho práce jednak z díla o svatém Ivanovi, jehož autorem byl bývalý opat Evžen Prudík, jednak ze spisu neznámého autora, který se věnuje též látce o sv. Ivanovi.¹² Ke středověké a novověké podobě kláštera dosud žádná publikace nevznikla, nenajdeme k tomuto tématu ani odborné články, proto jediným pramenem zůstává stavebně historická zpráva M. Vilímkové s názvem *Svatý Jan pod Skalou bývalý benediktinský klášter* z r. 1987.¹³

K jednotlivým ostrovským proboštvím sice žádné samostatné monografie nevznikly, ale za zmínění stojí bezpochyby jednotlivé články. O teslínském proboštví psal již v první polovině 20. století L. Kopáček, kterému se povedlo na základě důkladného studia pramenů vypracovat podrobné a obsáhlé dějiny proboštví vydané v Časopise katolického duchovenstva pod názvem *Benediktinské proboštví sv. Jana Křtitele v Teslíně*.¹⁴ Nejnověji se touto tematikou zabývala ředitelka příbramského archivu V. Smolová v článku *Benediktinské proboštví v Teslíně*.¹⁵ O podobě proboštví na základě archeologického průzkumu pak pojednává článek *Praepositura in solitudo: Ostrovská cella Baštiny (Teslín)* archeologů K. Nováčka a L. Petra.¹⁶ Článek *K historii sakrálního areálu na Velízi* M. Černého je jedním z mála pokusů o důkladné sepsání dějin velízského proboštví.¹⁷ Je na místě však zmínit populárně naučný charakter práce, ve které autor jen velmi málo odkazuje na své zdroje. Stručný přehled dějin je pak sepsán v archeologické zprávě Květy Reichertové *Proboštví ostrovského kláštera na vrchu Velízu*.¹⁸ Jihočeskému proboštví se věnoval nejdůkladněji českobudějovický

---

¹² Podrobněji viz Marie TOŠNEROVÁ, *Celestýn Hostlovský a jeho kronika v klášteře ve Svatém Janu pod Skalou*, in: *Minulost Berounska* 12, 2009.

¹³ Milada VILÍMKOVÁ, *Svatý Jan pod Skalou bývalý benediktinský klášter. Stavebně historický průzkum*, 1987.

¹⁴ Ludvík KOPÁČEK, *Benediktinské proboštví sv. Jana Křtitele v Teslíně*, in: *Časopis katolického duchovenstva*, 9, 1930.

¹⁵ Věra SMOLOVÁ, *Benediktinské proboštví na Teslíně*, in: *Podbrdsko XIV.*, Příbram 2007.

¹⁶ Karel NOVÁČEK – Libor PETR, *Praepositura in solitudo: Ostrovská cella Baštiny (Teslín) a archeologie nejmenších řádových založení*, in: *Archeologické rozhledy* 61/ sešit 2, 2009.

¹⁷ Miloslav ČERNÝ, *K historii sakrálního areálu na Velízi*, in: *Minulost Berounska* 5, 2002.

¹⁸ Květa REICHERTOVÁ, *Proboštví ostrovského kláštera na vrchu Velízu*, *Památky archeologické* LXXVI, Praha 1985.

gymnazijní učitel V. Schmidt ve své práci *Die Benediktinerpropstei Ottau in Südböhmen*.¹⁹

Ani kladrubský klášter, jeden z nevlivnějších západočeských klášterů, nemá do dnešních dní moderní monografické zpracování dějin. Jediným pokusem o souhrnné sepsání kladrubské historie tak zůstává dílo *Die herzogliche Benediktiner-Abtei Kladrau im Pilsner Kreise Böhmens* R. C. Köpla, tepelského premonstráta, které bylo poprvé vydáno v r. 1863.²⁰ Syntetické práce o kladrubských dějinách zůstaly jen v rukopisné podobě, mezi nejvýznamnější z nich patří práce archeoložky E. Holanové z r. 1971.²¹ Velmi podrobně jsou pak zpracovány hospodářské dějiny kláštera v diplomové práci E. Kubů s názvem *Klášter kladrubský v době předhusitské*.²² Obrovskou pozornost si zaslouží téměř monumentální pozůstalost Václava Viléma Kremera, která je dnes uložena v jeho osobním fondu v SOkA Tachově. Tento východočeský rodák shromáždil za svůj život velké množství prací o dějinách kladrubského kláštera, přičemž svůj zájem orientoval na politicko-hospodářské dějiny předhusitského období. Jeho dílo však nikdy nevyšlo v souhrnné monografii, vydané byly jen některé kapitoly z dějin kladrubského kláštera ve Sborníku Okresního muzea v Tachově.²³ Nejnověji se předhusitským dějinám ze stavebně-historického pohledu věnoval K. Nováček ve své práci *Kladrubský klášter 1115–1421*.²⁴ Ten svou prací navázal na několik stavebně-historický zpráv z let 1973–1983 archeologa M. Horyny. Na závěr přehledu by bylo záhodno zmínit populárně naučnou práci J. Čechury věnovanou dějinám Kladrub a kláštera, v níž autor

---

¹⁹ Valentin SCHMIDT, *Die Benediktinerpropstei Ottau in Südböhmen*, Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens und seiner Zweige, roč. 5, Stuttgart 1915.

²⁰ Robert Christoph KÖPL, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei Kladrau im Pilsner Kreise Böhmens*, Plzeň 1863.

²¹ Eva HOLANOVÁ, *Státní zámek klášter Kladruby. Dějiny objektu*, 1971.

²² Eduard KUBŮ, *Klášter kladrubský v době předhusitské*, diplomová práce na Katedře PVH a archivního studia FF UK v Praze, 1975.

²³ SOkA Tachov, osobní fond V. V. Kremera; Václav Vilém KREMER, *Dějiny kláštera kladrubského v době románské*, Sborník okresního muzea v Tachově 10, Tachov 1974; Václav Vilém KREMER, *Přehled kladrubských dějin*, Sborník okresního muzea v Tachově 9, Tachov 1973; Václav Vilém KREMER, *Klášter kladrubský v době svého nejvyššího rozkvětu*, in: Sborník okresního muzea v Tachově 22, 1987.

²⁴ Karel NOVÁČEK et kol., *Kladrubský klášter 1115–1421. Osídlení – Architektura – Artefakty*, Plzeň 2010.

čerpá některé informace z městských kladrubských knih.²⁵ Z tohoto výčtu literatury je zřejmé, že chybí jakékoliv nové souhrnné zpracování dějin kláštera od r. 1421.

Základním pramenem pro kladrubské dějiny v pohusitském období jsou bezesporu kladrubské kopiáře, dnes uložené v Národním archivu v Praze, které vznikly přičiněním kladrubského opata Bedřicha. Opatovou snahou bylo zachytit ve své práci všechny dostupné listiny, které opisoval jednak vlastnoručně, jednak diktoval svému písaři. V nejstarším svazku kladrubských kopiářů jsou tak opisy listin z let 1115–1557, v druhém, který vznikl až v první polovině 18. století, najdeme záznamy z let 1600–1699. V archivu je uložen ještě třetí svazek, který je však obsahově identický se svazkem prvním. Pro tuto práci byly použity zejména první a druhý svazek kladrubských kopiářů, které jsou psány z části latinsky, z části česky. Především v pohusitském období byly záznamy psány v českém jazyce.²⁶ Městské knihy a další archivní prameny k dějinám kladrubského kláštera pak můžeme najít také ve fondu Archiv města Kladruby, který je uložen v státním okresním archivu v Tachově.²⁷

K opatovickému opatství, které je posledním zpracovaným klášteřem této práce, byla v druhé polovině 20. století vydána disertační práce *Příběhy opatovického kláštera* E. Nohejlové, východočeské rodačky a numismatičky.²⁸ V práci jsou velmi zdařile a kriticky sepsány souhrnné dějiny kláštera od jeho počátků až do jeho zániku. Vedle této monografie vyšly dále články zabývající se některými kapitolami klášterních dějin, jmenujme drobný příspěvek *O vyplenění kláštera Opatovického l. 1415*, který výrazně přispěl k diskusi nad důvody útoku Jana z Opočna, či podstatně obsáhlejší článek *Záští ve východních Čech (1402–14) a přepadení opatovického kláštera (1415)*.²⁹ Opatovickému proboštví u Vrchlabí se věnoval zejména V. Wolf ve svém článku *Vrchlabské proboštví v dějinách kraje na nejhořejším Labi*.³⁰

---

²⁵ Jaroslav ČECHURA, *Kladruby v pohledu devíti staletí*, Plzeň 1995.

²⁶ Národní archiv v Praze, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 2479–2481, kn. 38–40, Kladrubské kopiáře, tomus I–III.

²⁷ SOKA Tachov, fond Kladruby, IA/19.

²⁸ Emanuela NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera. Příspěvek k vlastivědě země české*, Praha 1925.

²⁹ Vojtěch NOVÁČEK, *O vyplenění kláštera Opatovického l. 1415*, in: Český časopis historický IX., 1, 1903; Josef KALOUSEK, *Záští ve východních Čechách (1402–14) a přepadení kláštera Ostrovského (1415)*, in: Časopis musea království českého LXXVII., 1903.

³⁰ Vladimír WOLF, *Vrchlabské proboštví v dějinách kraje na nejhořejším Labi (Příspěvek k církevním dějinám v době předhusitské)*, in: Krkonoše – Podkrkonoší 5, 1970.

K poznání hospodářských dějin proboštství přispěl David Richter svou hypotézou *Hospodářské postavení vrchlabského proboštství benediktinského kláštera v Opatovicích nad Labem na přelomu 14. a 15. století*.³¹ Slezským proboštstvím se zatím nevěnovala taková pozornost, jako by si zasloužila, proto jmenujme alespoň dva stručné přehledy dějin *Wahlstatt. Propstei der Benediktiner* a *Neumarkt. Hospital der aussätzigen Frauen, dann Propstei der Benediktiner* Heinricha Grügera, vydané v *Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau*.³²

---

³¹ David RICHTER, *Hospodářské postavení vrchlabského proboštství benediktinského kláštera v Opatovicích nad Labem na přelomu 14. a 15. století*, in: Krkonoše – Podkrkonoší: vlastivědný sborník 22, 2016.

³² GRÜGER Heinrich, *Neumarkt. Hospital der aussätzigen Frauen, dann Propstei der Benediktiner*, in: *Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau* XXIX, 1988; GRÜGER Heinrich, *Wahlstatt. Propstei der Benediktiner*, in: *Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau* XXXI, 1990.

3 Opatství sv. Jana Křtitele na Ostrově

3.1 Dějiny svatojánského opatství do roku 1419

V 10. století vznikly na českém území tři benediktinské kláštery, přičemž první dva byly založeny v blízkosti pražského knížecího dvora, zatímco třetí vznikl na vzdálenějším Ostrově. Svou polohou byl ostrovský klášter, obklopený hvozdy a ležící na ostrově nad soutokem řek Sázavy a Vltavy, jistě blíže ideálům sv. Benedikta, neboť jeho následovníci vyhledávali zpravidla odlehlá a pustá místa.³³

Na počátku dějin ostrovského kláštera stál kníže Boleslav II., který r. 999, krátce před svou smrtí, povolal několik mnichů z benediktinského kláštera v Niederalteichu a osadil jimi nově založený klášter. Na rozdíl od prvních dvou klášterů, které byly podle tradičního výkladu osídleny především řeholnicemi a řeholníky z italského prostředí, byl Ostrov osazen bavorskými mnichy.³⁴

Ačkoli se zakládací listina knížete Boleslava nedochovala, byl klášter zřejmě již od svého založení podporován českými knížaty, kteří se ho snažili hmotně zabezpečit. Jednotlivé dary knížat byly v klášteře zapisovány a teprve až falzem hlásícím se k r. 1205 získaly listinnou podobu.³⁵ Podle této listiny obdaroval Boleslav II. nově založený klášter vesnicemi, které se nacházely v blízkosti kláštera, s výjimkou Vodochod u Roudnice a Sedlce u Berouna.³⁶ Stejným způsobem jednali i Boleslavovi následníci, kteří klášteru postupně vytvořili souvislý pás držav a do držení kláštera předávali též i místa, která se sice ocitla mimo tuto doménu, ale byla pro ostrovské benediktiny velmi výhodná při jejich cestování do bavorského Niederalteichu. Příkladem může být Oldřichova donace vsi Svojšice na Příbramsku anebo Břetislavovo předání lesního újezdu a kaple sv. Jana Křtitele v Zátoni na Českokrumlovsku.³⁷

---

³³ Zdeněk BOHÁČ, *Ostrov: tisíciletá historie zmařeného kláštera*, Jílové u Prahy 1999, s. 5–7.

³⁴ Týž, s. 5; Rostislav NOVÝ, *Ostrovské urbáře z let 1388 a 1390*, in: Sborník Národního muzea v Praze XV., Praha 1961, s. 13.

³⁵ Listina krále Přemysla I. z r. 1205 potvrzující všechny knížaty darované grunty klášteru byla označena za falzum, které vzniklo pravděpodobně ve 14. století v souvislosti s jednáním o papežské ochranné privilegium. Zakládací listina zřejmě ani v klasické podobě neexistovala. Přemyslova listina viz CDB II., č. 359, s. 379–383; K falzu viz HRUBÝ, V. *Tři studie k české diplomacie*, in: Spisy filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně 42, Brno 1936, s. 138; R. NOVÝ, *Ostrovské urbáře*, s. 13.

³⁶ Zaječí, Blažim, Sázava, Měchenice. Kromě těchto vesnic získal klášter ještě rybáře v Dražově, Třebáni a Lahovicích u Zbraslavi.

³⁷ K výhodným držbám vsí viz R. NOVÝ, *Ostrovské urbáře*, s. 13.

Z dnešního pohledu byly velmi významné některé donace knížete Břetislava, neboť za jeho vlády ke klášteru zřejmě připadla místa, jako již zmíněná Zátoň, kaple sv. Jana Křtitele ve Svatém Janu pod Skalou či kaple na Velízi, kde později vznikala ostrovská probošství.

V průběhu 12. století získal klášter mnohé vsi a lány díky příznivcům z okruhu knížecí družiny, a byl tedy podporován nejen českými knížaty, ale i velmoži.³⁸ Z ostrovského falsa listin Přemysla I. jsme informováni o majetkových ziscích a přesunech klášterního zboží až do 40. let 12. století.

Také čeští králové ve 13. století pokračovali v nastolené tradici a starali se o hmotné zajištění ostrovských benediktinů. V druhé polovině 13. století však došlo vpádem braniborských vojsk k hospodářskému útlumu. Některé klášterní statky na Slánsku a Příbramsku měly být v 80. letech 13. století poškozeny, dokonce byla zničena i klášterní řemeslnická osada Sekanka ležící na ostrožně nad soutokem Sázavy s Vltavou, která dostala svůj dnešní název podle cesty, jež byla vysekaná ve skále a spojovala klášter s osadou.³⁹ Situace byla zpočátku tak vážná, že se uvažovalo i předání Ostrova cisterciáckému řádu. Příslušníci tohoto řádu, kteří se připravili lodí, však po zhlédnutí místa vybrali pro svůj budoucí klášter královský lovecký dvůr u Zbraslavi.⁴⁰ Hospodářská situace pravděpodobně nebyla tak tíživá, jak by se ze Zbraslavské kroniky mohlo zdát. Vzestup kláštera na sebe nenechal dlouho čekat a pomocí darů či směn dosáhl i na nová zboží.⁴¹

O stavu a rozsahu klášterního majetku na počátku 14. století nás informuje papežská ochranná listina Klimenta V. vyhotovená r. 1310 na žádost ostrovského kláštera, ve které jsou sepsány klášterní vsi.⁴² Klášterní država byla rozložena v okolí vlastního ostrovského kláštera a už na počátku 14. století tvořila téměř úplný celek, který se během tohoto století výrazně neměnil. Směny a prodej klášterních vsí se v průběhu století týkaly jen držav na Příbramsku, o jejichž významu při cestách do Bavorska byla řeč výše. Z tohoto praktického důvodu si Ostrov kromě zákupní sumy a placení stálého

---

³⁸ CDB II., č. 359, s. 382.

³⁹ FRB II., s. 232; dále Miroslav RICHTER, *Hradištko u Davle, městečko ostrovského kláštera*, Praha 1982, s. 8, 232.

⁴⁰ FRB IV, s. 46.; dále Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 11.

⁴¹ R. NOVÝ, *Ostrovské urbáře*, s. 15.

⁴² RBM II., č. 2243, s. 971.

úroku vyžádal od nových držitelů také možnost přenocování.⁴³ Územní rozvoj statků ostrovského kláštera byl dokončen během první poloviny 14. století a tento stav pak právně stvrdil Karel IV. listinou z r. 1356, kdy jsou klášteru potvrzeny všechny donace a svobody, které mu byly kdy uděleny.⁴⁴

Významnou součástí mateřského kláštera byla ostrovská proboštní, pobočky ostrovských benediktinů, které postupně vznikaly z původních poustevn či kaplí, a to převážně na zalesněných pustých místech vzdálených od vlastního kláštera. Výjimkou bylo jen slánské proboštní stojící později ve městě při slánských hradbách. V papežské ochranné listině z r. 1310, kde se o proboštních psalo jako o cellách, je zmíněno pět míst, a to sice Slaný, Svatý Jan, Velíz, Nicov a Zátoň. Tato proboštní byla osazena z ekonomických důvodů zpravidla třemi řeholníky, výjimkou je opět bohatší slánské proboštní, kde jsou doloženi čtyři řeholníci.⁴⁵ Proboštní na Teslíně zde uvedeno není, z čehož vyplývá, že k jeho založení docházelo později.

Nejvýznamnějším pobočným domem ostrovského kláštera se stala původní jeskynní kaple sv. Jana Křtitele, která Ostrovu patřila od dob knížete Břetislava. Raně středověké počátky kaple jsou spojovány s působením legendárního poustevníka Ivana, charvátského krále, který si svatojánskou skálu vybral za svůj příbytek. Jak legendy praví, zde se měl světec setkat s knížetem Bořivojem, který tehdy sídlil na hradě Tetíně a do jeho okolí vyjížděl na lov. Po smrti svatého Ivana pak měl kníže Bořivoj zasvětit kapli v jeskyni sv. Janu Křtitelovi, světci, který pomohl poustevníkovi Ivanovi přemoci zlé duchy ovládající kraj při jeho příchodu.⁴⁶

Teprve královské listinné falzum z r. 1205 nám přináší první historickou, písemnými prameny doloženou zmínku o kapli sv. Jana, která byla předána knížetem Břetislavem v 11. století do rukou ostrovských benediktinů. Kromě kaple předal kníže klášteru také její strážce v Chrustovicích a Nučicích a ves Sedlec. Kdy přesně došlo k obývání kaple ostrovskými benediktiny, není zřejmé, kroniky se v tomto rozcházejí. Jeden zdroj uvádí jejich přebývání ve Skalách již v 11. století, jiný odkazuje až na druhou polovinu

---

⁴³ RBM III., č. 1723, s. 674.

⁴⁴ RBM VI., č. 352, s. 189–190; R. NOVÝ, *Ostrovské urbáře*, s. 17.

⁴⁵ Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 29.

⁴⁶ *Václava Hájka z Libočan Kronika Česká*. Vydáno podle originálu z r. 1541 V. Flajšhansem, I. díl, Praha 1923, s. 8–11.; Jan Evangelista KOREJS, *Svatý Jan pod Skalou. Dějiny místa a bývalého kláštera mnichů benediktinů zde*, Beroun 1897, s. 9–17; Karel Vladislav ZAP, *Benediktinští klášterové sv. Jana Křtitele na Ostrově a ve Skalách*, Památky archeologické a místopisné IV., Praha 1860, s. 155–157.

12. století.⁴⁷ Z dochovaných pramenů nemůžeme zcela jasně určit, kdy vznikl první svatojánský kostel s klášteřem, stejně tak nelze ani potvrdit klášterní tradici benediktinských dějepisců, kteří přisuzují založení kostela a kláštera Buzovi z rodu Buziců.⁴⁸

Kromě již zmíněných vsí Chrustovic a Nučic byla klášteru v průběhu 13. století darována ves Hostín, která je doložena v papežské listině z r. 1310.⁴⁹ Zda byly součástí svatojánského probošství také další ostrovské vsi na Berounsku, a to sice Třebáň a Mezún, není zcela zřejmé. V ostrovském urbáři z r. 1388 jsou tyto dvě vsi zaznamenány, ale zbylé výše zmíněné, u kterých je jistá jejich příslušnost k Svatému Janu pod Skalou, se v urbáři nevyskytují.⁵⁰

O duchovním obsazení probošství v předhusitském období jsme informováni především z konfirmačních knih. Kromě zpráv o výměně proboštů, jsou řeholníci ze Svatého Jana zmiňováni při volbách nových ostrovských opatů. Ve většině případů jsou však tyto informace jen kusé, proto uveďme alespoň jeden příklad, který překračuje svým obsahem strohost zápisu v konfirmačních knihách a barvitěji nám ilustruje duchovní zázemí svatojánských benediktinů. Ve vizitačním protokolu z r. 1380 se píše o jakémsi svatojánském proboštu Kunešovi, který společně s dvěma vikáři spravoval ves Hostín a filiální kostel ve Vráži.⁵¹ K této běžné zprávě jsou poté obsáhle vypsány nejen liturgické předměty svatojánského probošství, ale i liturgické knihy, které svědčí o dobrém hmotném zajištění konventu.⁵²

Také k dalšímu významnému probošství na vrchu Velízi, jenž leží severně od Křivoklátu, se váže raně středověká pověst, o níž nás informují ve svých kronikách Kosmas, Dalimil a Pulkava.⁵³ V líčení průběhu pověstné události se rozchází, ale

---

⁴⁷ Kronika Neplachova viz FRB II, s. 468; Kronika tak řečeného Dalimila viz FRB II, s. 145.

⁴⁸ Laurenz WINTERA, *Memoria Subrupensis P. Coelistini Hostlovsky*, in: *Wissenschaftliche Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner-Orden mit besonderer Berücksichtigung der Ordensgeschichte und Statistik*, roč. 11, č. 2, 1890, s. 297.

⁴⁹ RBM II, č. 2243, s. 971.

⁵⁰ R. NOVÝ, *Ostrovské urbáře*, s. 16

⁵¹ Ivan HLAVÁČEK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ (edd.), *Protocollum visitationis archidiaconatus Pragensis annis 1379–1382 per Paulum de Janowicz archidiaconum Pragensem factae*, Praha 1973, s. 332 (dále jako PVAP); český překlad zprávy vizitátora viz Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 27.

⁵² Dvě pozlacené monstrance, tři stříbrné kalichy, šest svátečních ornátů, čtyři všední, dvě chorální kápě, tři komže, dva misály, breviář liber viaticus, pasionál, kniha kázání Piper, Příručka bohoslovecké pravdy, kniha Souhrn nepravostí, kniha Peregrinus de sanctis.

⁵³ FRB II, s. 50–51; FRB III, s. 69–70 ;FRB V, s. 232–233.

shodují se v hlavní postavě, kterou byl tentokrát další přemyslovský kníže, Jaromír. Ten zde byl při své cestě zajat Vršovci, kteří ho podle Kosmy připoutali kolíky k zemi a skákali přes něj na koních. Podle Dalimila byl připoután ke stromu a ostřelován z luku Vršovci. Díky svému služebníkovvi, jenž je pojmenován kronikáři jako Dovor, nebo Hovor, byl kníže svou družinou osvobozen. Nesrovnalosti v pojmenování služebníka poukazují na to, že se jeho postava objevuje u všech zmíněných kronikářů, vždy však s menšími odchylkami.

Podle Pulkavy zde byl na počest záchrany knížete postaven kostel sv. Jana Křtitele. Kosmas se však o založení kostela, jenž by byl knížetem Břetislavem ostrovským předán, nezmiňuje.⁵⁴ Z r. 1250 pochází první historická zmínka, podle které měl v této době již stát kostel a snad i proboštství. Kostel se zde objevuje v souvislosti se slavností, při které měl pražský děkan Vít opásat mečem vilika Ursa.⁵⁵

Společně s velízským kostelem byli předáni benediktinům také strážci z Otročiněvsi a Černínu. Další vsi přiřčené k proboštství byly Drahoňův Újezd, Kublov, Trubín a Broumy.⁵⁶ Velízské proboštství zřejmě nepatřilo k majetným, představení byli titulováni jako plebáni a často se zde střídali.⁵⁷

Další proboštství, Zátoň, se nacházelo na pravém břehu Vltavy, jižně od Českého Krumlova a skýtalo ostrovským benediktinům možnost přenocování při jejich cestách do bavorského kláštera v Niederalteichu. Sousedilo se statky strahovských premonstrátů a také s panstvím vlivných Vítkovců. Podobně jako ostatní proboštství, i Zátoň společně s kaplí a celým příslušenstvím připadla v době vlády Břetislava Ostrovu a byla potvrzena v královském listinném falzu z r. 1205.⁵⁸ Prvním doloženým duchovním zátoňského kostela byl správce Bohuslav, uvedený v listině z r. 1220 jako svědek „*Bohuzlaus de Za...on*“.⁵⁹ Ve 14. století k zátoňskému proboštství patřilo několik dalších statků, jak vyplývá z papežské listiny. Kromě Bohdalovic, Dobrné, Lužné a

---

⁵⁴ FRB V, s. 233.

⁵⁵ FRB II, s. 287; Květa REICHERTOVÁ, *Proboštství ostrovského kláštera na vrchu Velízu*, Památky archeologické LXXVI, Praha 1985, č. 2, s. 170; Dušan FOLTÝN, *Celly a proboštství kláštera svatého Jana Křtitele na Ostrově. Zamyšlení nad problematikou benediktinských pobočných domů v raně středověkých Čechách*, in: Petr Sommer (ed.), *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, Praha 2016, s. 280.

⁵⁶ K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 171.

⁵⁷ Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 28.

⁵⁸ CDB II, č. 359, s. 381. „*circuitum quoque silve, quod dicitur Zaton, et capellam beati Johannes Baptiste cum omnibus ad eam pertinentibus*“

⁵⁹ Tamtéž, s. 192–193.

Hašlovic, tedy vesnic doložených v ostrovských urbářích a patřících proboštví až do husitských válek, připočítává listina k Zátoni také ves Podolí a kaple ve Frymburku a v lese Drahu. ⁶⁰ Snad z důvodu své vzdálené polohy nepatřilo zátoňské proboštví mezi ty významné, v pramenech je často označováno jako pouhá plebánie. ⁶¹

O dalším jihočeském proboštví, v Nicově, se zachovalo do dnešních dní velmi málo zpráv. Prvně se objevuje v královském falzu, podruhé je zmíněno v listině pražského biskupa Řehoře. ⁶² Při volbách ostrovských opatů se nicovští probošti v pramenech také nevyskytují, jedinou výjimkou je volba z r. 1401. ⁶³ Důvodem by mohla být dlouhá vzdálenost cesty do mateřského kláštera. ⁶⁴

Mezi nejzámožnější z pobočných domů ostrovského kláštera patřilo slánské proboštví, které vzniklo při kostele sv. Gottharda. Již ze zasvěcení můžeme vyčíst benediktinský původ, který odkazuje na niederaltašského opata a hildesheimského biskupa Gottharda. Vybudování románského kostela je historiky kladeno do 12. století, přesněji do období po r. 1131, kdy byl Gotthard svatořečen. ⁶⁵ Za vlády Přemysla Otakara II. směnil ostrovský konvent s panovníkem několik vesnic na Slánsku a tyto statky pak zůstaly v držení kláštera až do r. 1420. ⁶⁶ Ostrovský klášter nashromáždil na Slánsku významný majetek, který čítal v areálu slánského centra a jeho bližšího okolí 10 vsí a další rozptýlené položky. Ostrovští zde sehráli také velkou roli při zakládání nového královského města, které již na počátku 13. století bylo trhovou osadou. ⁶⁷ Svě zájmy

---

⁶⁰ Kostel ve Frymburku se pak stal předmětem sporu mezi klášteřem v rakouském Schläglu a ostrovským klášteřem, neboť již před vydáním papežské listiny předali Vítkovci kostel do rukou Schläglu. Až z rozhodnutí pražského biskupa došlo r. 1313 k vyřešení situace, kdy Ostrov ztrácí definitivně Frymburk za náhradu v podobě ročního poplatku. Více viz Valentin SCHMIDT, *Die Benediktinerpropstei Ottau in Südböhmen*, Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens und seiner Zweige, Stuttgart 1915, roč. 5, s. 4.

⁶¹ Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 28.

⁶² Ferdinand TADRA, *Paměti kláštera Ostrovského i Sv. Jana pod Skalou*, Věstník České akademie 15, Praha 1906, s. 430.

⁶³ LC VI, s. 40.

⁶⁴ Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 28.

⁶⁵ Josef ŽEMLIČKA, *Slaný – opožděné založení jednoho královského města*, in: Slaný, české město ve středověku. Sborník příspěvků z kolokvia k 700. výročí královského města Slaného, Kladno – Slaný 1997, s. 5.

⁶⁶ R. NOVÝ, *Ostrovské urbáře*, s. 15.

⁶⁷ František VACEK, *Město Slaný do r. 1350*, in: Slánský obzor, roč. I, Slaný 1893, s. 4.

kromě Ostrova tu měly i jiní benediktini, např. Břevnov a klášter benediktinek u sv. Jiří, a zdá se, že právě kvůli svým hospodářským aktivitám bránili vzniku města.⁶⁸

Teprve za vlády Václava II. došlo k založení královského města a kostel sv. Gottharda byl při výstavbě opevnění do města začleněn. Ve 14. století byl kostel doložen k r. 1331.⁶⁹ Na základě zpráv z vizitačních protokolů můžeme s jistotou říct, že se při probošství nacházela také škola, kterou spravoval školní rektor.⁷⁰ O významu slánského probošství svědčí úvahy Karla IV. o vybudování nového biskupství právě při kostele sv. Gottharda.⁷¹

V druhé polovině 14. století došlo ve slánském probošství k morálnímu úpadku mnišské komunity, především pak samotných proboštů, kteří se zajímali více o světské než duchovní záležitosti. Například probošt Theodorik Minardův vedl od r. 1378 dlouholeté spory s mateřským klášterem, protože se snažil hmotně zabezpečit kromě kláštera také sebe. Slánští konšelé si dokonce stěžovali na chování řeholníků u konzistoře, a na konci r. 1378 došlo k vizitaci slánského děkanátu. Slánský probošt si měl podle konšelů a obyvatel Slaného vydržovat na venkovském statku konkubínu, se kterou měl několik dětí. Ostatní řeholníci se dle výpovědí potulovali po nocích po městě a navštěvovali veřejné domy. Dalším důkazem zesvětštění duchovenstva byl probošt Oldřich z Tupadel, který kromě péče o probošství také podnikal v hornictví a odkupoval roční platy vsí.⁷²

Posledním doloženým proboštem byl Bohuslav, který snad zažil vyhnání benediktinů ze Slaného v r. 1420.⁷³

Probošství na Teslíně, ležící v brdských lesích na Rožmitálsku, bylo svým založením jistě nejmladší, neboť v papežské listině z r. 1310 se vůbec nevyskytuje. Ve starší literatuře je kladen vznik teslínské celly již do 11. století. Kdyby však existovala v 11. století poustevna v Teslíně, jak píše Hájek z Libočan ve své kronice, jistě by se to

---

⁶⁸ J. ŽEMLIČKA, *Slaný*, s. 7.

⁶⁹ RBM III, č. 1723, s. 674.

⁷⁰ PVAP, s. 234–235.

⁷¹ Josef ŽEMLIČKA, *Dvě města českého středověku – Slaný a Louny*, in: Slánské rozhovory 2006, Slaný 2006, s. 8.

⁷² Karel KŘESADLO, *Město Slaný za husitství*, in: Slánské rozhovory 2010, Slaný 2010, s. 16–17.

⁷³ LC VII, s. 194.

projevilo v královském falzu nebo v papežské listině, která vznikla na žádost ostrovského kláštera.⁷⁴

Ostrovskému klášteru bylo teslínské zboží předáno českým velmožem Protivou z Rožmitálu, který svůj odkaz napsal v r. 1310, ale do rukou kláštera přešel Teslín snad až po jeho smrti, někdy kolem r. 1319.⁷⁵ Otázkou zůstává, jestli součástí teslínského zboží nebyla již v této době i dřevěná poustevna, která byla právě důvodem k předání do rukou benediktinů.⁷⁶

První písemná zmínka o proboštví pochází až z r. 1385, kdy je také uveden první známý probošt Oldřich, který odkázal ve své závěti 13 kop grošů českých ze vsi Ledce minoritskému klášteru v Mladé Boleslavi.⁷⁷ Předposledním známým teslínským proboštem před r. 1419 byl Jan, uvedený v ostrovském urbáři k r. 1395.⁷⁸ Posledním proboštem byl Franěk, opat ostrovský, o kterém bude více řečeno v kapitole o ostrovském klášteře za husitských válek.

Důležitým pramenem k poznání chodu hospodářství ostrovského kláštera jsou urbáře, které vznikly k r. 1388 a 1390.⁷⁹ Klášterní doména byla přirozeně rozdělena řekami Vltavou a Sázavou, kromě již zmíněných statků na Slánsku, Zátoňsku a ještě Tochovicku. Poddání ostrovského kláštera museli povinně robotovat na gruntech zhruba v délce jeden až čtyři dny v roce, tato povinnost spočívala především v kosení obilí a luk. Na vzdálenějších místech zastávali nižší správní centrum klášterní probošti nebo tzv. dvory, o kterých víme, že v předhusitské době byly dva až tři. Dvory se nacházely vždy v blízkosti největšího seskupení klášterních vsí. V pramenech jsou doložené dva, a

---

⁷⁴ Václava Hájka z Libočan *Kronika Česká*. Vydáno podle originálu z r. 1541 V. Flajšhansem, II. díl, Praha 1923, s. 405.

⁷⁵ Januarius. XVIII. Kal. Febr. Ob. Nobili Protiva de Ronztal, qui contulit bona in Virchbastin, cum alliis attinenciis pro anima sua et predecessorum et genitorum suorum in Ostrow viz Josef EMLER, *Nekrologium des ehemaligen Klosters Ostrow*, in: Věstník Královské české Společnosti nauk, Praha 1878, s. 349. V r. 1319 se ještě zúčastnil soudního sporu s Hynkem z Kutny. Podrobněji viz *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae*, díl. I, Praha 1870, s. 30, č. 102.

⁷⁶ Věra SMOLOVÁ, *Benediktinské proboštví na Teslíně*, in: Podbrdsko XIV., Příbram 2007, s. 20–21.

⁷⁷ *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV/2*, ed. Věra Jenšovská, Praha 1971, č. 1687, s. 404.

⁷⁸ Josef EMLER (ed.), *Decem registra censuum Bohemica. Registrum bonorum monasterii s. Johannis Bap. Ostroviensis*, Praha 1881, s. 87.

⁷⁹ Podrobně analyzoval Rostislav Nový.

to sice Řeň a Libeň. O třetím se žádné zprávy nedochovaly, ale pravděpodobně se nacházel v okolí vesnic Blažimi či Bělic.⁸⁰

Spojku mezi dvorem a vsí byl vesnický rychtář nebo tzv. nápravník. Funkce nápravníků hrály v klášterním hospodářství důležitou roli. Jednalo se o poddané, kterým byla bezplatně pronajata půda, za to však byli povinni vykonávat různé služby ve prospěch kláštera. Nápravníci sloužili jako prodloužená ruka klášterní správy, neboť byli dislokováni v okrajových částech klášterní domény. Jejich úkolem bylo chránit klášterní majetek, vymáhat dávky a například také vsazovat zloděje do vězení. Kromě povinnosti robotovat na klášterním panství odváděli poddaní také peněžní a naturální dávky, jejichž výše byla určována několika kritérii. Prvním z nich byla jakost půdy, v podmínkách vrcholného středověku bychom mohli mluvit spíše o reálné výnosnosti půdy. Vesnice, u nichž byla výnosnost zpravidla nižší, odváděly tomu úměrné peněžní dávky. Druhým aspektem byla vzdálenost od hospodářského centra. Ty vesnice, jež se nacházely daleko, odváděly vyšší dávky. Třetím kritériem byla absence roboty, tedy pokud byla vesnice zbavena této povinnosti, opět se to projevilo ve výši odváděných peněz či naturálií.⁸¹

Také ostrovský klášter, podobně jako jiné kláštery, měl povinnost odvádět poplatky královské komoře a papežské kurii. Každý rok se platila královská berně z královského *dominia speciale*, tj. z královských měst a klášterů založených nebo spravovaných panovníkem. V praxi to fungovalo tak, že část zaplatili poddaní kláštera, zbytek pak doplatil samotný klášter. Papežské kurii se platil desátek, který byl stanoven na základě přiznaných důchodů kláštera.⁸²

O počtu řeholníků v ostrovském klášteře v jeho počátcích mnoho nevíme, zdá se však být pravděpodobné, že během 11. a 12. století to nebyl nijak vysoký počet. Příčinou byly omezené prostředky k výživě řeholníků, ať ze strany knížat, či později ze strany samotného kláštera. Podrobnější zprávy se nám dochovaly ze 13. a především ze 14. století. Ze soupisů benediktinských mnichů vyplývá, že v břevnovském klášteře žilo ve 13. století přibližně třicet mnichů, v Kladrubech a Postoloprtech devatenáct mnichů a Ostrov čítal čtrnáct mnichů. Ve 14. a 15. století jsou při volbách opatů vypisováni jména všech zúčastněných řeholníků a jejich počet se v případě Ostrova pohybuje mezi

---

⁸⁰ R. NOVÝ, *Ostrovské urbáře*, s. 18.

⁸¹ TÝŽ, s. 18-27.

⁸² Tamtéž.

dvaceti až třiceti řeholníky.⁸³ Je nutné si uvědomit, že se tento počet nevztahuje přímo k osazení ostrovského kláštera, nýbrž k celé ostrovské komunitě, do které patří také mniši dosazovaní do ostrovských proboštví. V případě, že jsou tyto počty správné, můžeme říct, že ostrovské opatství patřilo ve 14. a 15. století k těm nejpočetnějším v rámci benediktinského řádu.

3.2 Dějiny kláštera na Ostrově u Davle v letech 1419–1620

Když byl 2. listopadu 1416 zvolen ostrovským opatem teslínský probošt Franěk, jistě si sám nepomyslel, že jeho úřadování bude navždy spojováno s katastrofou, která stála na počátku konce celého ostrovského kláštera.⁸⁴

Opat Franěk byl zasloužilým benediktinem, který je v pramenech uváděn několikrát, poprvé již v r. 1395 jako „*Franco prepositus in Teslyn*“, kdy byl přítomen volbě ostrovského opata Jana I. Podnavce.⁸⁵ Jako oblíbenec a zástupce opata Jana pobýval ve stejném roce v Římě u papeže Bonifáce IX., se kterým projednával finanční záležitosti ostrovského kláštera.⁸⁶ Nadále je uváděn v různých funkcích i při dalších volbách opatů. V r. 1408 při volbě Chvala ještě stále jako „*prepositus in Basczin*“, teslínský probošt, v r. 1411 při zvolení opata Mikuláše již jako „*Franciscus, prepositus mon. predicti*“, probošt ostrovského kláštera.⁸⁷ Za tohoto opata se stal podruhé teslínským proboštem a po Mikulášově smrti byl nakonec sám zvolen za přítomnosti dvaceti tří bratrů do čela kláštera.⁸⁸ V předhusitském období je Franěk ještě doložen v listině z r. 1419, která je uvedena slovy „*My kněz Franěk, z Boží milosti opat sv. Jana Ostrovského s plnou vůlí i s povolením všeho konventu téhož kláštera Ostrovského*“, a ze které se dovídáme o směně ostrovského statku Hořany za Oboru s Kamennými Vraty a vsí Bohuliby, Luky, Podlučí.⁸⁹

K vyvrácení kláštera došlo kolem 10. srpna 1420, kdy husité po dobytí zbraslavského kláštera postupovali směrem k Ostrovu. Část komunity s opatem Fraňkem přežila, snad

⁸³ Zdeněk BOHÁČ, *K počtu řeholníků v předhusitských kláštorech*, in: *Historická geografie* 29, Praha 1997, s. 11-16.

⁸⁴ LC VII, s. 194–195.

⁸⁵ LC V, s. 222.

⁸⁶ *Monumenta Vaticana* V, č. 951, s. 515.

⁸⁷ LC VI, s. 242. LC VII, s. 35.

⁸⁸ Ludvík KOPAČEK, *Benediktinské proboštví sv. Jana Křtitele v Teslíně*, in: *Časopis katolického duchovenstva*, 9, 1930, s. 718.

⁸⁹ Karel Jaromír ERBEN (ed.), *Výbor z literatury české*, II., Praha 1857, s. 349–350.

odešla do zahraničí, poté se znovu sešla a husitské války přečkala ve svém proboštví pod Skalou. Ostrovští benediktini předpokládali svůj osud, proto prý ukryli klášterní archiv u Svatého Jana pod Skalou a asi sto knih u jednoho z rybářů ve Štěchovicích v domnění, že se jedná o pravověrného katolíka. Knihy byly vydány rybářem husitům, kteří je poté zničili.⁹⁰

Pro ostrovskou komunitu nebylo vypálení kláštera husity tou největší katastrofou, ta teprve měla přijít v následujících letech. Ve 20. letech 15. století přišel ostrovský klášter o většinu svého hmotného zabezpečení a hospodářského zázemí, neboť jeho klášterní grunty byly rozchváčeny a císař Zikmund je postupně předával do zástavy světským feudálům. V roce 1421 byly císařem zapsány vsi Blažim, Měřín, Dalešice a Nebřich.⁹¹ Po husitských válkách v r. 1436 byly další vesnice dodatečně zapsány Jakubovi ze Řitky, Rúsovi z Hřešihlav, Matěji Karlštejnskému z Černošic a bratřím Jeronýmovi, Janovi a Buškovi z Čečelic.⁹² Následujícího roku zapsal císař zbylé vsi Pešovi ze Sedlčan a Janovi pocházejícímu snad z Lomu.⁹³

Nástupci opata Fraňka, který se vzdal své funkce r. 1430 a odešel do břevnovského kláštera, se pokoušeli o obnovení mateřského kláštera, k čemuž získávali finanční prostředky prodejem některých odlehlých klášterních gruntů.⁹⁴ Jan Telec se společně ještě s odstupujícím opatem Janem Skříčkou domluvili r. 1448 se zátoňským proboštem Janem Bílovským na prodeji lesa a dědiny nad mlýnem Pecka na Zátoňsku. Další

---

⁹⁰ Jaroslav KADLEC, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990, s. 52; Adalbert HOŘČIČKA, *Eine Handschrift des Klosters Ostrow aus dem Jahre 1403*, in: *Mitteilungen des Vereins für die Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 37, Prag 1899, s. 318; L. KOPAČEK, *Benediktinské proboštví*, s. 721.

⁹¹ August SEDLÁČEK (ed.), *Zbytky register králův římských a českých*, Praha 1914, č. 1155, s. 162. Dále jako Zbytky register.

⁹² Tamtéž. Jakub z Řitky Davli s mlýnem, ves Sloup, Hvozdnici, Bojanovice, Masečín viz, s. 188, č. 1364; Rúš z Hřešihlav vesnice Bratřínov, Píkovice, Sázava, Luka, Podloučí a Bohuliby viz s. 189, č. 1378; Matěj Karlštejnský z Černošic Libeň s dvorem a ves Okrouhlo viz s. 191, č. 1393; Bratři z Čečelic dvůr Obora, vsi Kamenná Vrata, Zahorany, Petrov, Hostěradice, dvůr Rzeň, ves a dvůr na Hradišťku a Třebšín viz s. 196, č. 1427, 1429.

⁹³ Tamtéž. Peš ze Sedlčan Krňany viz s. 198, č. 1445; Jan z Lomu Třebeničky viz s. 200, č. 1462.

⁹⁴ Boháč klade Fraňkův odchod do břevnovského kláštera až k r. 1440, zatímco Kopaček k r. 1430. Příkláním se k r. 1430, neboť už v r. 1431 je zmiňován opatem svatojánského kláštera Jan viz LC VIII, s. 181.

peněžní prostředky získal Telec r. 1456 od Havla z Třebenic za dvůr s půldruhým lánem v Třebenicích i s řekou Vltavou.⁹⁵

O ostrovských opatech toho mnoho nevíme, na základě pramenů můžeme však konstatovat, že noví opati byli voleni z okruhu proboštů stávajících nebo již zaniklých ostrovských proboštví. R. 1431 byl Franěk vystřídán Janem Skřičkou, který je v pramenech poprvé doložen k r. 1411, kdy odešel z velízského proboštví, a stal se proboštem u Svatého Jana pod Skalou.⁹⁶ V r. 1448 byl nahrazen v opatské funkci již zmiňovaným Janem Telecem, dalším dlouholetým členem ostrovské komunity, který zastával v letech 1414–1418 úřad probošta na Velízi a od r. 1418 v Zátóni.⁹⁷

Díky listině krále Ladislava Pohrobka z r. 1457, v níž vyzval světské feudály k navrácení církevních majetků, ke kterým neměli jejich předchůdci vydány zápisy, se podařilo ostrovským benediktinům získat zpět alespoň Davli s bývalým ostrovským klášterem, která byla postoupena zpět za peněžní náhradu. Představeným byl v této době Mikuláš II.⁹⁸

I za úřadování dalšího opata Štěpána můžeme pozorovat snahu zlepšit finanční situaci kláštera prodejem statků. Opatu Štěpánovi byla obnova, o kterou se pokoušel, povolena králem v listině z r. 1499.⁹⁹ Velmi aktivně pokoušel oživit okolí Ostrova, proto povolil mlynáři Petrovi postavit mlýn naproti kostelu sv. Kiliána.¹⁰⁰

K obnově kláštera však bylo zapotřebí velkých nákladů, které si svatojánské opatství nemohlo po husitských válkách dovolit. Proto Štěpánův nástupce, opat Jan V., r. 1517 trvale přesídlil do Svatého Jana pod Skalou.¹⁰¹ Zpětně jistě svého rozhodnutí nelitoval, neboť v r. 1526 bylo okolí Ostrova znovu zpustošeno, tentokrát vojskem táhnoucím proti Turkům.¹⁰² Svatojánští opati vlastnili Ostrov do r. 1530, kdy ho předali do

---

⁹⁵ K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 168.

⁹⁶ Skřička proboštem viz LC VII, s. 36.

⁹⁷ Telec velízským proboštem viz LC VII, s. 110; zátoňským proboštem viz tamtéž, s. 268.

⁹⁸ Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 31.

⁹⁹ AČ VI, s. 576. „Štěpánovi opatu kláštera Ostrovského povolení, aby tu na Ostrově zase klášter vystaviti a v něm s bratřími přebývati mohl“.

¹⁰⁰ K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 168.

¹⁰¹ Laurenz WINTERA, *Memoria Subrupensis P. Coelistini Hostlovsky*, in: *Wissenschaftliche Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner-Orden mit besonderer Berücksichtigung der Ordensgeschichte und Statistik*, 1890, roč. 11, č. 3, s. 448.

¹⁰² Zikmund WINTER, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*, Praha 1895–1896, sv. 2, s. 701.

zápisného držení Petru Vosovskému a v průběhu 16. století ho ztratili zcela.¹⁰³ Teprve v r. 1657 přešel Ostrov zpět do vlastnictví benediktinů zásluhou opata Ferdinanda Sobka z Bilenberka, který se o navrácení domluvil s tehdejším majitelem Samuelem Albínem z Weissenblutu.¹⁰⁴

O tom, jak klášter vypadal před vypálením husity, se můžeme dozvědět z archeologických průzkumů, které se v areálu bývalého kláštera uskutečnily v letech 1925, 1933 a 1947. Při projektování vranské přehrady v r. 1919 se uvažovalo o zatopení klášterišť na Ostrově, proto zde došlo k prvnímu archeologickému průzkumu v r. 1925. Změnou projektu, o kterou se zasloužil vrchní rada Hlubinka, nakonec k zatopení nedošlo a mohly zde proběhnout i další průzkumy. Nejpodrobnější zprávou, která nás informuje o tehdejší podobě kláštera, je proto archeologický průzkum Františka Stehlíka z r. 1947, který sice navazuje na průzkumy z předchozích let, ale nově se pokusil o rekonstrukci podoby klášterišť. Další archeologické průzkumy byly realizovány až po r. 1975.¹⁰⁵

Ve 14. a 15. století probíhala na Ostrově přestavba románských budov, která však byla zastavena husitským vpádem r. 1420. Proto o kláštere můžeme mluvit jako o komplexu románsko-gotických staveb, jež se koncentrovaly kolem baziliky a rajskeho dvora. Klášterní kostel sv. Jana Křtitele byl trojlodní románskou bazilikou se dvěma věžemi u západního průčelí a třemi půlkruhovitými apsidami na straně východní. Prostřední apsida byla přestavěna na gotický chór pravoúhlého půdorysu. K jižní zdi kostela se přimykala pravoúhlá kaple, která stála na místě původní románské kaple s půlkruhovou apsidou. Od této kaple vedla severojižním směrem zeď, snad původně obvodová, později však pravděpodobně využívaná jako chodba spojující kostel a kapli se čtvercovou budovou, jež by mohla být románským sídlem opata. Ambit se rozkládal severozápadně od kostela a byl tvořen románským a nově přistaveným gotickým

---

¹⁰³ Přepsání Ostrova na Petra Vosovského viz kapitola o Svatém Janovi pod Skalou.

¹⁰⁴ Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 32.

¹⁰⁵ První průzkumy však v klášterním areálu proběhly již v letech 1898–1899 B. Matějkou a 1907 V. Fabiánem. Soustavnější archeologické průzkumy provedli Dr. J. Böhm r. 1925, Dr. Karel Guth r. 1933, F. Stehlík r. 1947, který o svých závěrech podal zprávu, viz František STEHLÍK, *Klášter sv. Jana Křtitele na Ostrově u Davle*, Zprávy památkové péče 7, Praha 1947, s. 127–128; dále Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 17–20.

křídlem. Severně od ambitu se nacházela hospodářská stavení a zahrada. Do celého klášterního areálu se vstupovalo bránou stojící severozápadně od baziliky.¹⁰⁶

---

¹⁰⁶ F. STEHLÍK, *Klášter sv. Jana Křtitele*, s. 134–142.

4 Opatství sv. Jana Křtitele pod Skalou

4.1 Dějiny kláštera Svatého Jana pod Skalou v letech 1419–1620

Roku 1419 spočíval svatojánský klášter, jako proboštství, stále v rukou ostrovských benediktinů. Následující roky až desetiletí však měly osudy obou klášterů zcela převrátit. O osudu kláštera v období husitských bouří se nám nedostává žádných písemných pramenů. Zdá se však být nepravděpodobné, že by se svatojánskému klášteru vojsko pražanů a táboritů při svých taženích na Karlštejn či do Berouna v letech 1421–1422 vyhnulo.¹⁰⁷ Na rozdíl od většiny benediktinských klášterů byl nejspíš ušetřen většímu plnění, nebo dokonce kompletnímu zničení.¹⁰⁸ Důkazem hrozby napadení kláštera husitskými vojsky by mohlo být také ukrytí ostatků sv. Ivana, které byly po dlouhá léta ztraceny a dle klášterní tradice nalezeny až v 16. století.¹⁰⁹

Jako obnovitel kláštera po husitských bouřích nebo mecenáš nové klášterní budovy je v literatuře zmiňován katolický šlechtic Oldřich Zajíc z Házmburku, jenž byl od r. 1463, společně se svým bratrem Janem dědicem rozsáhlého panství na dolní Ohři a v severovýchodních Čechách. Zajícové z Házmburku se v době husitských válek vyprofilovali v opěrný bod českého katolicismu.¹¹⁰ Proto Oldřich a Jan stáli v panské jednotě proti králi Jiřímu z Poděbrad, se kterým v letech 1467 a 1469 válčili. V r. 1467 český král obléhal hrady šlechticů, kteří vstoupili do Zelenohorské jednoty. Pány Zajíce nakonec král Jiří donutil obléháním jejich hradů Chvatěrub, Vřešťova a Kosti k míru. V r. 1469 se oba bratři v Olomouci přiklonili na stranu Matyáše Korvína a zvolili ho zde za českého krále. Oldřich byl za svou věrnost odměněn zemským úřadem nejvyššího sudí a jeho bratr Jan se stal nejvyšším kancléřem.¹¹¹ Jejich rozhodnutí mělo svou dohru, král Jiří z Poděbrad opět začal shromažďovat vojsko proti svým odpůrcům. Jindřich Münsterberský, syn českého krále Jiřího, vytáhl obléhat Budyni nad Ohří, aby

---

¹⁰⁷ Tuto myšlenku formuloval K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 157. Dobyť Berouna pražany a tábority 1. dubna 1421 viz Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy*, díl IV., Praha 1899, s. 137; neúspěšné dobývání Karlštejna viz TÝŽ, s. 250–51.

¹⁰⁸ K. V. ZAP se překvapivě domnívá, že důvodem ušetření kláštera husity bylo jeho zasvěcení sv. Ivanovi, jakožto poustevníkovi slovanského původu. Blíže viz K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 157.

¹⁰⁹ J. E. KOREJS, *Svatý Jan pod Skalou*, s. 19; K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 158.

¹¹⁰ Rudolf ANDĚL, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1984, s. 133–134; Milan MYSLIVEČEK, *Erbovník*, Praha 1993, s. 46.

¹¹¹ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého*, sv. IV., Praha 2017, s. 528.

vzpourného Jana zajal. Jan se stačil uchýlit do Žitavy k vojsku Jaroslava ze Šternberka, ale na dlouho Jindřichovi neunikl. Po obléhání Budyně se Jindřich vydal do Žitavy, kde Šternberkova vojska porazil. Oba bratři se obávali ztráty svých statků, proto s králem raději uzavřeli mír. Oldřichova politická kariéra tím však neskončila, již rok zastával úřad hejtmána Svídnicka a Javorska a byl jím do r. 1471.¹¹² V době vlády nově zvoleného českého krále Vladislava II. Jagellonského se stal zemským správcem kraje Boleslavského a Hradeckého.¹¹³ Dataci obnovení kláštera, v němž sehrál tento šlechtic významnou úlohu, však není možné písemně doložit, je jen pravděpodobné, že se tak stalo v druhé polovině 15. století, nejpozději do r. 1474, kdy Oldřich předčasně umírá.¹¹⁴ V tomto období došlo také na počest obnovitele kláštera k přijmutí rodového erbů Buziců, zlatého štítu s černou sviní hlavou.¹¹⁵

Svatojánský klášter v době husitských bouří posloužil ostrovským benediktinům pod vedením opata Fraňka jako útočiště, neboť jejich domovský klášter byl již v létě r. 1420 husity dobyt a vypálen. Druhou polovinu 15. století se ostrovští opati pokoušeli o obnovení opatství na Ostrově, snažili se o navrácení sekularizovaných statků, leč neúspěšně. Klášter ztratil své hospodářské zázemí, proto se rozhodl opat Jan V. r. 1517 ostrovskou komunitu trvale přesídlit do svatojánského kláštera. Od té doby se opati začali titulovat „u sv. Jana Křtitele na Ostrově a ve Skalách“.¹¹⁶

Hospodářská situace kláštera nebyla v pohusitském období příznivá. Sám opat býval často jen třetím či čtvrtým členem mnišské komunity kláštera. Opati se pokoušeli v průběhu 16. století o navrácení statků, o které klášter přišel v průběhu husitských válek. R. 1532 rozprodal opat Jan V. klášterní zboží, Tochovice na Příbramsku, Janovi

---

¹¹² Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země české*, sv. 6, Praha 2007, s. 244-46; Dagmara ADAMSKA, *Czeski rycerz na świdnickim dworze*, in: ed. Lenka BOBKOVÁ – Jana KONVIČNÁ, *Korunní země v dějinách českého státu*, sv. II, Praha 2005, s. 25–36.

¹¹³ Antonín JANDA, *Dějiny města Budyně nad Ohří*. Roudnice 1898, s. 25–26.

¹¹⁴ Jiří HÁŠ, *Zajícové z Házmurky*, in: *Heraldika a genealogie* 26/2, 1993, s. 82. Často je též udáván letopočet 1494 viz Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL, *Diadochus: Posloupnost knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech tří stavů slavného Království českého, to jest panského, rytířského a městského. Díl II. O stavu panském*, Brno 2005, s. 90.

¹¹⁵ K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 157–158; L. KOPÁČEK, *Benediktinské proboštství*, s. 725.

¹¹⁶ L. WINTERA, *Memoria Subrupensis*, 1890, č. 3, s. 448; K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 158.

z Vitenče za 3500 kop českých grošů, aby mohl zaplatit daň českých stavů králi Ferdinandovi na válku s Turky.¹¹⁷

Nástupcem Jana V. se stal Jan VI. Placidus, který působil v čele opatství v letech 1540–1573.¹¹⁸ I on se pokoušel o zlepšení hospodářské situace kláštera. R. 1558 znovu vymohl na tehdejších majitelích roční plat ze zaniklého teslínského probošství.¹¹⁹ Z ostrovského urbáře lze vyčíst, že klášter pobíral zvláštní poplatky za pozemky, které dříve připadaly teslínskému probošství a od r. 1421 patřily společně s polovinou arcibiskupského statku pánům Lvům z Rožmitálu. Nový majitel statku, Florián Gryspek z Gryspachu, jenž ho zcela získal v r. 1555, se sice snažil tomuto poplatku bránit, ale nakonec přislíbil opatovi pravidelně, každý rok na sv. Havla, vyplácet 6 kop grošů míšenských.¹²⁰ Za opatování Jana VI. přišel svatojánský klášter definitivně o svá práva na Ostrov, který tak připadl komorníkovi a zemskému měřiči při deskách zemských Václavovi Oustskému ze Skalska. Již r. 1530 za opata Jana V. se Ostrov i s přilehlým mlýnem dostal do zápisného držení Petra Vosovského, který stejně tak jako následující držitelé platil ročně 45 grošů českých svatojánskému opatovi.¹²¹ Již zmíněný Václav Oustský však poté vedl spor o mlýnskou strouhu s klášterními poddanými, a pře byla rozhodnuta v jeho prospěch r. 1571.¹²² Opat Jan VI. Placidus zemřel o dva roky později, 2. listopadu 1573.

Jeho nástupcem se stal Tobiáš Collisius, který zastával funkci opata v letech 1573–1576. V této době byla zřízena kamenná křtitelnice s erbem sviní hlavy uprostřed nápisu T. C. 1576 A. O. (Abbas Ostroviensis).¹²³

---

¹¹⁷ Anna VAVROŠKOVÁ (ed.), *Desky zemské kvatern trhový běžný červený od léta 1542–1543*, Praha 1935, s. 269; Tvrz, dvůr s poplužím a městečko Tochovice, Hořečany, Horycansko, Starou Vodou, Vrančice, Svojsice, Kletice, poplužní dvory v Lisovicích a Ostrově, polovinu vesnic Čížkova a Přešina.

¹¹⁸ L. WINTERA, *Memoria Subrupensis*, 1890, č. 3, s. 448.

¹¹⁹ L. KOPÁČEK, *Benediktinské probošství*, s. 727.

¹²⁰ TÝŽ, s. 727; Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 32–33.

¹²¹ Držitelé se měnili velmi často, od Petra Vosovského přešla držba na Jiřího Bobrovce z Bobrovic, který ji postoupil v r. 1554 Machovi Turnovskému. Teprve v r. 1558 se dostává do držení Václava Oustského. K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 114; dále Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 32.

¹²² Po deseti letech Václav Oustský Ostrov a mlýn prodává Ludvíkovi Novohradskému z Kolovrat, který jej obratem postupuje Samsonovi Křineckému z Ronova, který jej dále postupuje Tobiáši Nejedlému z Vysoké, písaři nejvyššího soudu purkrabství. Ten dal celý spor z r. 1571 vložit do desk zemských, klášter ztratil nárok a získal roční plat 6 kop grošů míšeňských.

¹²³ L. WINTERA, *Memoria Subrupensis*, s. 298.

O dalších nástupcích Tobiáše Collisia v období mezi léty 1576–1581 písemné prameny mlčí. Roku 1581 je jako opat svatojánský uváděn Jakub, který směnil klášterní grunty pod Petřínem s kapitulou sv. Víta na Pražském hradě za kmetčí grunty v Kozolupech.¹²⁴

Za následujícího opata, Víta Hilffta, který stál v čele kláštera v letech 1582–1589, došlo ve Svatém Janu pod Skalou k významnému objevu. V tomto období byly totiž nalezeny údajné ostatky sv. Ivana, které byly ukryty za husitských válek, jak již bylo zmíněno výše. Ze zprávy kronikáře Hostlovského nevyplývá, jakým způsobem byly nalezeny. Víme jen, že byly vyzdviženy a uloženy v nové dřevěné skříni. Tento opravdu významný nález sehrál důležitou roli v českém náboženském životě na přelomu 16. a 17. století.

Od léta r. 1598 se pravidelně každý rok konaly k ostatkům procesí směřující z Prahy do kláštera pod Skalou. Dne 2. července r. 1600 se vydalo k hrobu sv. Ivana 300 Pražanů pod vedením páterů Ondřeje Neugebauera a Teofila Křístka. Během procesí se zpívaly litanie, přespávalo se ve stanech, následujícího dne podstoupili poutníci zpověď, přijali nejsvětější svátost, vyslechli si kázání a poté se vydali zpět do Prahy. Do Svatého Jana pod Skalou zavítal r. 1612 také císař Matyáš, který se právě vracel z císařské korunovace ve Frankfurtu nad Mohanem a z návštěvy Svaté Hory u Příbrami, se svou ženou Annou a s celým svým dvorem. Poutě pokračovaly též za třicetileté války, dokladem toho jsou návštěvy císařů Ferdinanda II. r. 1628 a Ferdinanda III. v r. 1635.¹²⁵ Mimo jiné klášter navštívili další významné světské i duchovní osobnosti 16. a 17. století, jmenujme například Heřmana Křištofa Russworma, císařského vojevůdce, či Jaroslava Bořitu z Martinic, královského místodržícího.¹²⁶ Russworm zde nechal také r. 1604 zbudovat z mramoru vytesaný kříž s oltářem a sochami sv. Jana Křtitele a sv. Ivana.¹²⁷

Zdá se, že ani za opata Víta se hospodářské poměry kláštera nestabilizovaly, neboť r. 1585 sice vykoupil hostimský mlýn ze zástavy, ale hned rok poté musel prodat další klášterní grunt v Malčanech.¹²⁸ Ve stejném roce ztratil klášter právo na všechny vesnice

---

¹²⁴ K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 112.

¹²⁵ L. WINTERA, *Memoria Subrupensis*, s. 141; Milada VILÍMKOVÁ – Pavel PREISS, *Ve znamení břevna a růží. Historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, Praha 1989, s. 130.

¹²⁶ F. TADRA, *Paměti kláštera Ostrovského i Svatého Jana pod skalou*, s. 427.

¹²⁷ K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 166.

¹²⁸ L. WINTERA, *Memoria Subrupensis*, s. 457.

na pravém břehu Vltavy, které mu od pradávna patřily.¹²⁹ Císař Rudolf II. nakládal s tímto alodiálním zbožím po svém a předal je Vilémovi z Rožmberka.¹³⁰

Opat Vít opustil svatojánský klášter v r. 1589 a jeho další kroky směřovaly do benediktinského kláštera v Kladrubech, kde přijal opatskou hodnost a pobýval zde do r. 1604.¹³¹

Počátky nastupujícího opata Jana Chrysostoma Kladrubského nebyly pravděpodobně vůbec jednoduché. Údajně pobýval v klášteře sám, protože si další řeholníky nemohl dovolit.¹³² Kolik bylo pravdy na jeho tvrzení, nedokážeme dnes posoudit, stejně jako je velmi těžké doložit, zda byla pravdivá událost z r. 1592. V tomto roce měl opat Jan trávit čas v Praze u Pecha, zde propít společně s dalšími jeho druhy 13 kop grošů, ukrást šenkýři dvě cínové konvice.¹³³

V r. 1598 požádal královskou komoru o přidělení některého dvora, neboť i samotná berně by byla vyšší než příjem celého kláštera.¹³⁴ Zdá se však, že se jednalo spíš o pokus co nejrychleji obnovit hospodářství kláštera.¹³⁵ Opat Jan projevil velkou snahu zlepšit hospodářské poměry kláštera, např. r. 1604 povolil měšťanům v Davli vařit pivo.¹³⁶ Z jeho období se také dochovalo vůbec nejvíce zpráv, které se týkaly stavební činnosti v klášteře. R. 1594 se obrátil s prosbou na českou komoru o prominutí berně, neboť tehdejší sklizeň obilí byla bídná a kromě jiného se také rozhodl vystavět klenutý sklep, do kterého by mohl ukládat klášterní cennosti.¹³⁷ V r. 1601 došlo k jakési opravě kláštera, neboť česká komora požádala dobříšského hejtmana, aby vypomohl klášteru dřevem a šindelem. V r. 1605 napsal energický opat císaři Rudolfovi II., protože potřeboval přispět na nutné opravy. Ve svém dopise komentoval stav kláštera slovy „*téměř polovice na oboření jest*“ a vyzdvihl své zásluhy při zvelebení budov, neboť

---

¹²⁹ Nová Libeň, Okrouhlo, Bohuliby, Olešek, Zahořany, Kamenná Vrata, Obora, Petrov, Hodkovice a Třebsín.

¹³⁰ J. E. KOREJS, *Svatý Jan pod Skalou*, s. 9; L. WINTERA, *Memoria Subrupensis*, s. 457.

¹³¹ Viz kapitola o kladrubsském opatství.

¹³² Až teprve k r. 1604 a 1605 se uvádí převor Jiří Štýrský. Více viz K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 158.

¹³³ Z. WINTER. *Život církevní v Čechách II*, s. 810.

¹³⁴ TÝŽ, s. 717.

¹³⁵ Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 33.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Milada VILÍMKOVÁ, *Svatý Jan pod Skalou bývalý benediktinský klášter. Stavebně historický průzkum*, 1987, 6–7.

vypsal veškeré úpravy provedené za jeho doby působnosti coby opata. Díky tomuto dopisu víme, že renesanční věž, která stojí v klášteře dodnes, byla vybudována právě za Jana Chrysostoma.¹³⁸ V letech 1605 a 1607 opět požádal císaře o odpuštění berně a v druhé zmíněné žádosti znovu popsal katastrofální stav kláštera. Jestliže před dvěma roky uváděl, že klášter byl z poloviny na spadnutí, tak tentokrát ve svém dopise popsal stav objektu následovně: „...před rokem jest se mi více než půl kláštera trhlo a obořilo“. Z těchto žádostí je zřejmé, že klášter po svých předchůdcích převzal Jan ve velmi špatném stavu. Tento činorodý opat, který se zasloužil o velmi ojedinělou stavební činnost v svatojánském klášteře a který se pokusil o oživení klášterního hospodářství, se vzdal opatského místa r. 1612.¹³⁹

Posledním předbělohorským opatem se stal Pavel Martin Bytomský, který spravoval klášter i v pohnutých dobách po r. 1620. V prvním roce opatování byl svatojánský klášter poctěn návštěvou čerstvě korunovaného císařského páru Matyáše a Anny, jak již bylo výše zmíněno. Na důkaz úcty k sv. Ivanovi nechal Matyáš jeho ostatky zasadit do stříbrného relikviáře ve tvaru zdvižené ruky. Císařovna Anna darovala hedvábná roucha k sochám Panny Marie a Ježíška, dále dva velké relikviáře na oltář Panny Marie a hedvábný přehoz červené barvy na tumbu sv. Ivana.¹⁴⁰

Opat Bytomský pokračoval ve stejné hospodářské politice jako jeho předchůdci. Pro získání prostředků k dalšímu rozvoji panství prodával klášterní grunty. V r. 1615 byla prodána chalupa s chmelnicí nedaleko Davle novoměstskému měšťanovi Markovi z Podskalí.¹⁴¹ V r. 1618 se opat rozhodl prodat Řeň, jeden z nejvýznamnějších klášterních dvorců doby předhusitské, pražskému měšťanovi Petru Thábovi za 1000 kop grošů míšeňských. Břevnovskému opatovi, benediktinskému vizitátorovi Wolfgangu Zelenderovi, který zároveň zastával také funkci prezidenta královské komory, vysvětlil svatojánský opat prodej tím, že se jedná o zpustlý a sešlý dvůr, který nikdo z poddaných nemohl koupit. Tak je uvedeno v dopise, který je zároveň reakcí Bytomského na Zelenderovu poznámku, že by bylo vhodnější prodávat dvůr robotnému člověku, nikoli měšťskému.¹⁴²

---

¹³⁸ Táž, s. 7–8.

¹³⁹ L. WINTERA, *Memoria Subrupensis*, s. 448.

¹⁴⁰ K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 158

¹⁴¹ Z. BOHÁČ, *Ostrov*, s. 34.

¹⁴² L. WINTERA, *Memoria Subrupensis*, s. 456.

Následující roky přinesly svatojánskému klášteru, který se po celá dvě století snažil přežít a hospodářsky vzchopit, další těžkosti. V r. 1619 byly klášteru z rozhodnutí direktoria odňaty vsi v bezprostřední blízkosti, tj. Svatý Jan pod Skalou, Sedlec, Hostim, Bubovice a dvůr v Dobříči, a byly prodány Jindřichovi Šťastnému Homutovi z Harasova. Po porážce stavovského povstání byly tyto vsi klášteru opět vráceny.¹⁴³

Opat Bytomský se v tomto období rozhodl převézt klášterní archiv, ve kterém se nacházely nejstarší písemné listiny. V domněni, že archiv zachrání před nebezpečím následujících dní, nechal je tajně ukrýt na Kladně v renesančním zámku, současníky označovaném pro svou pevnost a dominantní polohu stále hradem, a svěřil ho pod ochranu katolických pánů Žďárských ze Žďáru. Po plenění polských kozáků tzv. lisovčků, kteří přes Kladno mířili do Prahy na pomoc císařským vojskům, se do dnešních dnů nezachovalo ze vzácných listin nic, než jen ostrovský urbář z r. 1388.¹⁴⁴

Poslední předbělohorský opat Pavel Martin Bytomský se pokusil po porážce stavovského povstání získat zpět do rukou kláštera některé statky na Slánsku, proto se ohlásil r. 1623 u Jaroslava Bořity z Martinic a nabídl vykoupení těchto statků. K tomu však nejspíš nikdy nedošlo, neboť klášter tyto statky již více nevlastnil. Svatojánský opat Bytomský zemřel r. 1627.¹⁴⁵

Dnešní barokní podoba svatojánského kláštera se podstatně liší od podoby gotické až renesanční. Jediným zdrojem poznání podoby kláštera před barokní přestavbou zůstává obraz z klášterní kroniky pocházející z první poloviny 17. století, jehož autorem je Joachim Bachmann. Na jeho vyobrazení je klášter zachycen ve své renesanční podobě. Z doby gotické se nic nedochovalo, což můžeme přičíst především finančnímu strádání konventu v 15. a 16. století, který neměl prostředky na potřebnou opravu kláštera. Starý kostel zvaný Házburský byl orientován jihovýchodně, v čemž se podstatně liší od dnešního barokního, který má severovýchodní orientaci. Renesanční věž tehdy nestála za závěrem kostela, nýbrž po jeho levém boku. V západní části dnešní prelatury potom

---

¹⁴³ J. E. KOREJS, *Svatý Jan pod Skalou*, s. 10.

¹⁴⁴ Převezení archivu viz L. WINTERA, *Memoria Subrupensis*, s. 457. K plenění Kladna došlo 7. listopadu 1620. Kladno bylo nedostatečně opevněné, proto pro lisovčíky bylo jednoduché se dostat do areálu zámku. Společně se svatojánským archivem, byl zničen nebo odvezen také archiv Jana Jiřího Žďárského ze Žďáru, jehož součástí byly významné kladenské listiny. Více viz Hynek FRIDRICH, *Žďárští ze Žďáru. Osudy šlechtického rodu na Kladensku*, diplomová práce na Ústavu českých dějin FF UK v Praze 2008, s. 264–265.

¹⁴⁵ K. V. ZAP, *Benediktinští klášterové*, s. 159.

stála dvoupatrová budova, přičemž na jejím západním průčelí se nacházela tříosá arkáda. Toto stavení bylo s největší pravděpodobností obydlím opata a dalších řeholníků. Kromě výše zmíněných staveb se v areálu kláštera nacházely menší přístavky, jako vnitřní brána a předsíň kostela.¹⁴⁶

4.2 Dějiny probošství na Teslíně, též na Baštinách v letech 1419–1620

Zánik teslínského probošství je spojován s tažením Jana Žižky z Trocnova do Rokycan. Dne 3. února r. 1421 se vydal Žižka se svým vojskem z Tábora přes Kamýk, Dobříš a Žebrák do Rokycan.¹⁴⁷ 6. února, posílen o vojsko pražanů, dobyl katolickou Dobříš a poté vytáhl přes Brdy na Rokycany. Cestou jeho vojsko vyplenilo společně s Teslínem několik vsí v blízkosti Březnice.¹⁴⁸ K vyvrácení probošství v Teslíně došlo 8. února, stejného dne byl vyplněn také klášter v Rokycanech i samotné město. Již 14. února oblehli husité Plzeň.¹⁴⁹

Osudy probošství a jeho statků v době husitských bouří byly podobné osudům ostatních českých klášterů, neboť veškeré pozemky spočinuly r. 1421 v rukou světských feudálů, jmenovitě v rukou pánů Lvů z Rožmitálu.¹⁵⁰

V držení pánů z Rožmitálu zůstaly zbytky bývalého probošství s kostelem až do r. 1544, kdy toto zboží přešlo do rukou Floriana Gryspeka z Gryspechu a na Kačeřově, o kterém již byla řeč v souvislosti se svatojánským klášterem. Zajímavé však je, jakým způsobem přešel Teslín do držení Floriána Gryspeka. Adam Lev z Rožmitálu nedokázal majetek udržet, neboť jeho otec Zdeněk Lev z Rožmitálu, význačný renesanční šlechtic a syn slavného Jaroslava Lva z Rožmitálu, zadlužil rod svým nákladným životem, a jeho dědictví přešlo na věřitele.¹⁵¹ Od nich teprve r. 1555 skoupil toto zboží Florián z Gryspeku, který si jako hospodář nevedl špatně. Na teslínském zboží nechal zhotovit k hutním účelům Padrt'ské rybníky a při potocích, které z nich vytékaly, zbudoval

---

¹⁴⁶ M. VILÍMKOVÁ, *Svatý Jan pod Skalou*, s. 91.

¹⁴⁷ L. KOPÁČEK, *Benediktinské probošství*, s. 46

¹⁴⁸ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého*, sv. IV, 12, Praha 2017, s. 255; L. KOPÁČEK, *Benediktinské probošství*, s. 46.

¹⁴⁹ L. KOPÁČEK, *Benediktinské probošství*, s. 46; Jiří CRUGERIUS, *Sacrorum pulverum inclity regni Bohemie, pars prima*, 1669, s. 208. Crugerius píše, že probošství bylo vyvráceno již 7. února, druhého dne pak následovaly Rokycany.

¹⁵⁰ L. KOPÁČEK, *Benediktinské probošství*, s. 725.

¹⁵¹ Otakar VINAŘ, *Zdeněk Lev z Rožmitálu*, in: *Heraldika a genealogie*, 1994 roč. 27, s. 148; L. KOPÁČEK, *Benediktinské probošství*, s. 723.

železářny.¹⁵² R. 1616 prodal Blažej Gryspek z Gryspachu mirošovský statek, jehož součástí byly také zbytky probošství, Adamovi st. Vratislavovi z Mitrovic za 45 000 kop míšeňských grošů.¹⁵³

Gotický kostel sv. Jana Křtitele byl jednolodní stavbou, jejíž presbytář byl polygonálně zakončen pěti stranami osmiúhelníku.¹⁵⁴ Jednalo se o poměrně velkorysou stavbu, která v kontextu Čech sice svými rozměry, které byly uvnitř lodi kostela 23 x 10 m, nevynikala, ale pro potřeby malého probošství, jakým bylo teslínské, byla naddimenzovaná. Kostel sv. Jana Křtitele sloužil s největší pravděpodobností jen k liturgické potřebě mnišské komunity, neboť kdyby sloužil také jako farní kostel, našli bychom ho nejspíš v soupisech papežských desátků. Svým půdorysným rozvržením a rozměry se teslínský kostel podobal kostelům českých klášterů cisterciacek, kostelům Panny Marie v Sezemicích a Nanebevzetí Panny Marie v Pohledu.¹⁵⁵ V blízkosti kostela se nacházela budova probošství se zvonící či snad s obytnou věží. Ke dvoru se přimykala hospodářská stavení. K hospodářskému zázemí patřily nejméně dva rybníky a snad i mlýn.¹⁵⁶

4.3 Dějiny probošství na Velízu v letech 1419–1620

O zániku velízského probošství a jeho osudech po r. 1419 mnoho nevíme. V literatuře je zánik kláštera kladen do období 1421–1425, kdy měl být vypálen husity. Můžeme se tedy jen domnívat, kdy tomu opravdu došlo. Na základě zvýšené husitské aktivity na západ od Prahy v letech 1421 a 1425 se zdá se být pravděpodobné, že právě tyto dva letopočty, spíše r. 1425, by mohly být léty zániku. V r. 1421 sice pobýval Žižka v západních Čechách několik měsíců, jeho kroky však mířily dále na západ, směrem na Plzeň a Tachov. O jeho případném pohybu na Berounsku není v pramenech nic

---

¹⁵² Bohumil BAUŠE, *Za domovem. Vlastivěda Čech*, I, Praha 1923, s. 269, 281; dále L. KOPÁČEK, *Benediktinské probošství*, s. 726.

¹⁵³ V. SMOLOVÁ, *Benediktinské probošství na Teslíně*, s. 28.

¹⁵⁴ Zasvěcení sv. Janovi Křtitelovi se v pramenech nedá doložit, uvádí ho Kopáček.

¹⁵⁵ Karel NOVÁČEK – Libor PETR, *Praepositura in solitudo: Ostrovská cella Baštiny (Teslín) a archeologie nejmenších řádových založení*, in: *Archeologické rozhledy* 61/ sešit 2, 2009, s. 295–299.

¹⁵⁶ L. KOPÁČEK, *Benediktinské probošství*, s. 732; dále K. NOVÁČEK – L. PETR, *Praepositura in solitudo*, s. 288–292; Jan LEGO, *Kde stával filiální klášter „Teslínský“ benediktinů Ostrovských?*, in: *Památky archeologické a místopisné* 18, 1900, s. 123–124. Lego uvádí dvě hráze nad sebou, Kopáček píše o třech s mlýnem, Nováček však uvádí dva, potencionálně další, které stály na místech v nedávné době obnovených rybníků. O přítomnosti třetího rybníka s mlýnem nevyovídají žádné archeologické nálezy.

zmíněno.¹⁵⁷ Mnohem blíže se už husité vyskytovali při dobývání Berouna v březnu stejného roku.¹⁵⁸ V bezprostřední blízkosti velízkého probošství se pak husité pohybovali během dubna a května r. 1425 několikrát. Poprvé se tak stalo po dobytí Slaného, kdy se část táboritů a sirotků odloučila od hlavního proudu, který mířil do Roudnice nad Labem, a pohybovala se v okolí Nižboru. Z Nižboru, odkud byli vypuzeni Alešem Holickým a Hanušem Kolovratem Krašovským, se přesouvali směrem k Plzni, kde mezi hrady Krašovem a Libštejnem docházelo k vypalování vsí. Podruhé zas husité obléhali královské hrady Točnick a Žebrák, kam mířili z již zmíněné Roudnice, a řeku Mži přebrodili v místech kolem Nižboru. V případě, že vypálení již neučinil husitský předvoj mířící na Plzeňsko pravděpodobně kolem Velízu, mohlo dojít ke zpusťování právě v těchto dnech r. 1425. A to buď před obléháním hradů, nebo také až po neúspěšném třídenním obléhání, kdy podle některých zpráv docházelo k vyplenění měst Žebráku a Hořovic.¹⁵⁹ Z důvodu, že existenci zničeného probošství v pohusitském období nedokládají žádné písemné prameny, můžeme se domnívat, že již nedošlo k jeho obnovení.

Proboštský kostel sv. Jana Křtitele čekal však jiný osud, po dlouhém chátrání v průběhu 15. a 16. století došlo nakonec k jeho opravě. Na počátku 17. století napsal Pavel Siglerovský z Gettendorfu, hejman točnický, zbirožský a královodvorský, dopis české komoře, ve které žádal o finanční pomoc na obnovu zchátralého kostela.¹⁶⁰ V tomto psaní líčil tehdejší stav budovy následujícími slovy: „*Kostelík je všecken nejvyš zpusťěn, zdi dosti mocné a dvě věže při něm, ale od mnoha let sehnuté, půda neboli podlaha i trámy jsou zle shnilé. Aby se zdi dokonce nesesuly, vše musí se nově udělati.*“ Komora přisoudila hejtmanovi na opravu kostela polovinu desátku cerhovického faráře.¹⁶¹ Již v r. 1605 byl kostel opraven, nebo alespoň provizorně zprovozněn, neboť

---

¹⁵⁷ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 128–131.

¹⁵⁸ TÝŽ, s. 137.

¹⁵⁹ Miloslav ČERNÝ, *K historii sakrálního areálu na Velízi*, in: *Minulost Berounska 5*, 2002, s. 51.; Václav KOČKA, *Dějiny Rakovnicka*, Rakovník 2009, s. 592; K pohybu husitských vojsk viz V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 320. Černý se domnívá, že kostel byl vypálen již v r. 1421 nebo až 1423, jeho domněnka se zakládá na tvrzení Hájka, že kostel i probošství byly vypáleny Žižkou a že husitská vojska se v těchto letech kolem probošství pohybovala. V případě, že bychom nelpěli na vypálení Velízu Žižkou, nabízí se jako další pravděpodobný letopočet právě r. 1425.

¹⁶⁰ O Pavlu Siglerovském jako hejtmanovi se zmiňuje Josef VÁVRA, *Paměti královského města Berouna*, Beroun 1899, s. 187.

¹⁶¹ V. KOČKA, *Dějiny Rakovnicka*, s. 593.

v této době byl pro něj vyroben nový zvon rakovnickým zvonařem Matoušem Flemíkem.¹⁶²

Podobně jako v případě teslínského kostela se jednalo o jednodlní gotickou stavbu, která byla pravouhle zakončena, a jejíž západní vstupní portál byl sevřen dvěma věžemi. Gotický původ je i dnes, ačkoliv byl kostel v baroku přestavěn, stále patrný, neboť v presbytáři se nachází klínová žebra a v lodích zase vybíhají křížové klenby. Kromě samotného kostela se v areálu nacházelo sídlo probošství, kostnice a stodola.¹⁶³ Důvodem k barokní přestavbě raně gotického kostela, k níž došlo v letech 1747–1774, se stalo zřícení gotické klenby lodi a narušení obvodových zdí, především pak narušení západních věží.¹⁶⁴

Ze sezónních archeologických průzkumů, které provedla Květa Reichertová postupně v letech 1958, 1959, 1964, 1967, je zřejmé, že velízské probošství bylo svým charakterem opevněné mnišské sídlo a náleželo k eremitské odnoži ostrovského kláštera.¹⁶⁵

Posledním doloženým proboštem na Velízu je Bohuslav, který se svého úřadu ujal r. 1418.¹⁶⁶

4.4 Dějiny probošství na Zátoňi v letech 1419–1620

Husitské bouře nezasáhly ostrovské probošství v Zátoni přímo, neboť ještě v letech 1419–1420 odvádělo svému mateřskému klášteru daně ze zátoňského zboží.¹⁶⁷ Ačkoli probošství nebylo husity vyvráceno, pravděpodobně bylo dobře chráněno rožmberským dominiem, následkům husitských válek se již nevyhnulo, stalo se totiž předmětem sekularizace klášterních majetků, která zcela převrátila majetkovou strukturu. Již 7. dubna 1421 zapsal král Zikmund vsi Svéráz a Zátoň bratrům Jindřichovi a Buškovi z Drahoa.¹⁶⁸ Dne 24. ledna 1422 zapsal český král stejné vsi Maternovi z Ronova.¹⁶⁹

---

¹⁶² Tamtéž

¹⁶³ K. REICHERTOVÁ, *Probošství ostrovského kláštera*, s. 173–179.

¹⁶⁴ M. ČERNÝ, *K historii sakrálního objektu*, s. 53.

¹⁶⁵ K. REICHERTOVÁ, *Probošství ostrovského kláštera*, s. 179.

¹⁶⁶ LC VII., s. 268

¹⁶⁷ Jaroslav ČECHURA, *Zátoň v letech 1419–1420 v registrech ostrovského kláštera*, in: Jihočeský sborník historický, 54, 1985, s. 87. Zátoňské vsi: Bohdalovice, Dobrné, Lužná a Hašlovice.

¹⁶⁸ *Zbytky register*, č. 1166, s. 163.

¹⁶⁹ Tamtéž, č. 1189, s. 169.

O bývalá klášterní zboží strahovského i ostrovského kláštera, která se nacházela na strategicky vhodně položeném místě, projeví zájem také Oldřich z Rožmberka a Jan Smil z Kremže.¹⁷⁰

Přestože Rožmberkové neměli se svými nároky velkou šanci na úspěch, v listině z r. 1396 jim král Václav přisoudil jen právo dědičné opravy, stal se Oldřich v průběhu 20. a 30. let jediným dědičným držitelem tohoto zboží.¹⁷¹ Vypomohl si falzem, které pravděpodobně vzniklo ve stejných letech, na základě kterého byla Rožmberkům již v r. 1380 králem Václavem přidělena tato půda do dědičného držení.¹⁷² Ve 30.–50. letech vyplatil příslušné zápisné sumy Jindřichovi z Drahova a r. 1454 si nechal zápisné listiny úředně ověřit.¹⁷³ Teprve až od r. 1460 se stalo zboží zátoňského probošství pevnou součástí rožmberského dominia, neboť ještě v 50. letech se zápisné listiny dostaly do rukou Čenka z Klinštejna, který je s konečnou platností prodal v r. 1460 Janovi z Rožmberka.¹⁷⁴

O proboštech, kteří působili v Zátoni v 15. století, nemáme více než jednu zprávu. K r. 1449 je doložen Jan Bítovský.¹⁷⁵ V korespondenci k r. 1464 mezi ostrovským opatem Mikulášem a krumlovským purkrabím Konrádem z Petrovic se objevuje zmínka o faráři Mikulášovi. Tento list vypovídá o tíživé finanční situaci přeživšího zátoňského probošství, neboť opat Mikuláš se přimlouvá za faráře, aby mu nebylo saháno na čtyři kopy platu v Hašlovicích.¹⁷⁶

Zátoňské probošství zaniklo snad na základě papežské listiny Innocence VIII. r. 1491, ve které se hovoří o spojení dvou poustevn.¹⁷⁷ Poustevna sv. Jana Křtitele měla být

---

¹⁷⁰ Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005, s. 56.

¹⁷¹ František MAREŠ, *Padělané diplomy Rožmberské*, in: Český časopis historický 1, 1895, s. 373; R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 56.

¹⁷² Valentin SCHMIDT, *Die Fälschung von Kaiser – und Königsurkunden durch Ulrich von Rosenberg*, in: Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 32, 1894, s. 335–336.

¹⁷³ Blažena RYNEŠOVÁ (ed.), *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418–1462*, sv. I, Praha 1929, č. 194, s. 134; Blažena RYNEŠOVÁ – Josef PELIKÁN (edd.), *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418–1462*, sv. 4, Praha 1954, č. 523, s. 374.

¹⁷⁴ *Soupis českých psaných listin a listů do roku 1526*, díl I., sv. 1/2, Praha 1974, č. 1810, s. 422.

¹⁷⁵ Valentin SCHMIDT, *Die Benediktinerpropstei Ottau in Südböhmen*, in: Studien und Mitteilungen aus dem Benediktiner und Cistercienser Orden 36, 1915, s. 48, 50.

¹⁷⁶ AČ 21, č. 144, s. 349–350.

¹⁷⁷ Názory, jak interpretovat papežskou listinu z r. 1491, se mezi historiky liší. Nabízejí se dvě hypotézy a ani jednu není možné v dnešní době zcela potvrdit. Zasvěcení poustevny sv. Janovi Křtitelovi by

z důvodu vlhkosti zbořena a vystavěna na jiném místě.¹⁷⁸ Po někdejších proboštví zůstala fara s jednolodním kostelem, který byl stejného zasvěcení. Ještě ve 13. století měl tento kostel podobu románské kaple, v průběhu 14. století byl pak přestavěn do gotického slohu. Jediným pozůstatkem staršího gotického kostela je úsek zdi mezi sakristií a kněžištěm.¹⁷⁹

Z dopisu určenému krumlovskému purkrabímu bychom mohli získat pocit, že zátoňské proboštví se nacházelo ve velmi těžké finanční situaci a celé spělo ke svému konci, ale 80. léta 15. století jsou paradoxně pro zátoňský kostel ve skutečnosti významným obdobím. V polovině 80. let byla zahájena pozdně gotická přestavba kněžiště, která skončila jeho vysvěcením v r. 1491. Na přelomu 15. a 16. století došlo k vytyčení půdorysu nové kostelní lodi a začalo se i s její stavbou. Ukončení stavební činnosti se zpravidla v literatuře připisuje k r. 1517.¹⁸⁰ Financování přestavby si jistě nemohli dovolit otonští benediktini, proto se automaticky počítá s podporou Rožmberků či jiných soukromých donátorů. Uvedme pro ilustraci příklady krumlovských měšťanů Pavla Hocha a Silvestra Pergera. Měšťan Hoch odkázal ve svém kšaftu z r. 1512 5 kop grošů zátoňskému kostelu na jeho stavební činnost.¹⁸¹ Druhý zmiňovaný měšťan, Perger, úředník a pozdější krumlovský písař, byl typickým pozdně středověkým donátorem církevních staveb. Kromě donací kostelu sv. Jana Křtitele v Zátoni, kde je doložen jako mecenáš na vitráži se sv. Ondřejem, byl dobrodincem i jiných církevních staveb. Jmenujme například kláštery vyšebrodský, krumlovský nebo zlatokorunský.¹⁸²

---

odpovídalo spíše zátoňskému proboštví než paulánské poustevně, o které se v listině píše. K hypotézám Roman LAVIČKA – Robert ŠIMŮNEK, *Venkovský kostel v pozdním středověku. Zátoň 1480–1520*, in: Jihočeský sborník historický, roč. 77–78, 2009, s. 91; spojení poustevny se zátoňským proboštvím viz Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 685.

¹⁷⁸ Ani důvody ke zrušení poustevny však neodpovídají poloze bývalého proboštví. Poustevna sv. Jana měla být zbořena z důvodu vlhkosti, což by odpovídalo poloze při řece či někde v mokřinách, ale kostel sv. Jana Křtitele stál vysoko nad řekou. R. LAVIČKA – R. ŠIMŮNEK, *Venkovský kostel*, s. 91.

¹⁷⁹ Jan SOMMER, *Poznámky k výkladu stavebního vývoje několika středověkých kostel v nejnižším cípu Čech*, in: Zprávy památkové péče, roč. 53, č. 1, 1993, s. 27–28.

¹⁸⁰ Roman LAVIČKA – Robert ŠIMŮNEK, *Venkovský kostel*, s. 92–96.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 108.

¹⁸² Tamtéž, s. 109, 112–113.

5 Opatství v Kladrubech

5.1 Dějiny kladrubského kláštera do roku 1419

Klášter v Kladrubech byl v pořadí čtvrtým benediktinským kláštelem, který byl v Čechách založený. Kníže Vladislav I. a jeho manželka Richenza z Bergu dali klášteru vzniknout v r. 1115 v místě důležité křižovatky, norimberské zemské cesty spojující Čechy s Bavorskem.¹⁸³ V blízkém okolí dnešních Kladrub se rozcházela stezka vedoucí z Prahy přes Beroun a Starou Plzeň do dvou dalších cest, které směřovaly k pohraničním celnicím, hradům v Tachově a na Přimdě.¹⁸⁴

Do nově založeného kláštera byli knížetem pozváni k osazení příslušníci jiného českého benediktinského kláštera, pravděpodobně z Břevnova, Ostrova či Sázavy.¹⁸⁵ Nedlouho po založení domluvil kníže Vladislav s zwiefaltenským opatem Oldřichem, snad z popudu své ženy Richenzy, rozšíření mnišského osazenstva o řeholníky a bratry laiky z tohoto bavorského kláštera. Na přelomu let 1117–1118 dorazilo do Kladrub šest mnichů a šest laiků, mezi nimiž byl také zwiefaltenský kronikář Berthold, jeden z hlavních informátorů o první švábské kolonii kláštera.¹⁸⁶ Kníže sledoval tímto rozšířením kladrubského osazenstva jednak přechod k reformované podobě benediktinského mnišství, jednak mělo být prostředkem k rychlejší kolonizaci okolí. Klášter podporoval v době pobytu švábských mnichů také hmotně, protože ve prospěch kláštera zapisoval mnohé vsi a další popluží. Příchozí mniši však žili s původními řeholníky v nevraživosti, jedním z důvodů byla asi jejich přísnější hirsauká výchova, na základě které nahlíželi na české benediktiny jako na divoké a mravem nevázané. Také nechtěli mít za opata představeného z českého řeholnictva, a usilovali o svého

---

¹⁸³ CDB I., č. 390, s. 393–403. Falzum potvrzující založení kláštera Vladislavem k r. 1115. Dále Karel NOVÁČEK et kol., *Kladrubský klášter 1115–1421. Osídlení – Architektura – Artefakty*, Plzeň 2010, s. 9. Dříve byl vznik kláštera prisuzován, především Dubraviem a Dobnerem, knížeti Svatoplukovi. Tuto nesprávnou domněnku vyloučil ve 30. letech Václav NOVOTNÝ, *Začátky kladrubského kláštera a jeho nejstarší listiny*, in: *Rozpravy české akademie věd a umění*, č. 79, Praha 1932, s. 7–17.

¹⁸⁴ Jaroslav ČECHURA, *Kladruby v pohledu devíti staletí*, Plzeň 1995, s. 7.

¹⁸⁵ Novotný uvádí tyto tři kláštery, ale v dějinách sepsaných V. V. Kremerem je uveden již jen Břevnov. Podrobněji Václav Vilém KREMER, *Přehled kladrubských dějin*, Sborník okresního muzea v Tachově 9, Tachov 1973, s. 25.

¹⁸⁶ O pobytu řeholníků z Zwiefaltenu se dozvídáme v klášterní kronice Ortlieba. Blíže viz *Annales et chronica aevi Salici. Vitae aevi Carolini et Saxonici*, Monumenta Germaniae historica SS, Tomus X., Hannover 1852, s. 84.

opata. Jejich neúspěch při dosazení svého člena do opatské funkce měl za následek jejich odchod z kláštera a návrat do Zwiefaltenu.¹⁸⁷

Po opětovném uchopení moci v českém knížectví se pokusil Vladislav osídlit klášter švábskými mnichy ještě jednou a ani tato kolonizace neměla být poslední. K návratu kanovníků z Zwiefaltenu přispěla kromě panovnickovy vůle také smrt kladrubského opata, který stál v čele kláštera již v době prvního odchodu. O tomto zmíněném opatovi není vůbec žádných zpráv, ale po jeho smrti přišlo do kladrubského kláštera dvacet dalších mnichů a na opatské místo byl tentokrát dosazen zwiefaltenským opatem Oldřichem mnich Wizimannus. Opat Wizimannus pravděpodobně jen vykonával vůli svého zwiefaltenského opata a byl jeho „prodlouženou rukou“ v Kladrubech. V době druhého pobytu bavorských mnichů zde byl pohřben r. 1125 zakladatel kláštera kníže Vladislav, čehož se již kladrubský opat nedožil. Po smrti Wizimanna došlo k nové volbě opata a opět se rozhořel boj mezi domácími řeholníky a jejich bavorskými bratry, kteří ztratili v zesnulém opatovi a knížeti své největší ochránce. Švábské osazenstvo se ještě zúčastnilo knížecího pohřbu, ale po volbě nového opata, který vzešel pravděpodobně z domácích bratrů, opustili bavorští mniši Kladruby podruhé.¹⁸⁸

Třetí a definitivně poslední kolonizace proběhla až po odstoupení výše zmíněného českého opata r. 1130. Opatem se stal nově příchozí Berthold, který po svém nástupu začal se směnováním klášterního majetku.¹⁸⁹ Přestože i další opati pocházeli z bavorského okruhu, situace v klášteře se za Lamberta pomalu uklidnila. Svou roli v tom sehrál snad i samotný opat, který k domácí části konventu přistupoval rovnocenně a v otázkách klášterní správy jí dával prostor k vyjádření. V tomto období se klášter profiloval ve vztahu k vládnoucímu rodu jako věrný spojenec českých knížat a za tuto podporu byl knížaty v následujících desetiletích náležitě odměněn.¹⁹⁰ Před odjezdem knížete Vladislava II. na křížovou výpravu se v klášteře konal nad hrobem Vladislava I.,

---

¹⁸⁷ V. NOVOTNÝ, *Začátky kladrubského kláštera*, s. 19–24; Václav Vilém KREMER, *Dějiny kláštera kladrubského v době románské*, Sborník okresního muzea v Tachově 10, Tachov 1974, s. 3–6.

¹⁸⁸ K Wizimannovi a jeho působení v kladrubském klášteře viz V. NOVOTNÝ, *Začátek kladrubského kláštera*, s. 23–25; V. V. KREMER, *Dějiny kladrubského kláštera*, s. 7–8. K úmrtí opata Wizimanna viz *Necrologia Germaniae*, Monumenta Germaniae historica, tomus I, 1888, s. 264.

¹⁸⁹ Berthold opatem viz MG SS X, s. 84; směny majetku viz CDB I, č. 390, s. 401; V. V. KREMER, *Dějiny kladrubského kláštera*, s. 9–10.; V. NOVOTNÝ, *Začátek kladrubského kláštera*, s. 26.

¹⁹⁰ Opat Lambert poprvé doložen r. 1169 v listině krále Vladislava I. viz CDB I, č. 246, s. 218. Kremer uvádí chybný letopočet, ale odkazuje na správný listinný pramen.; V. V. KREMER, *Dějiny kladrubského kláštera*, s. 13–14.

zakladatele kláštera a otcem Vladislava, akt za zdárný konec podnikaného tažení.¹⁹¹ Při této příležitosti obdarovali kníže a další přední velmožové klášter mnohými újezdy, vesnicemi a poplužími. V druhé polovině 12. století nastal hospodářský vzestup kladrubského kláštera, přemyslovská knížata rozmnožila klášterní majetky různými donacemi, poskytovala jim hospodářské výhody, zrušení biskupských desátků plynoucích z klášterních vsí či osvobození od kácení lesa klášterními poddanými, a podporovala jej při sporech s pražskými biskupy. Za pražského biskupa Jindřicha Břetislava se klášteru dostalo zastání knížetem, neboť mělo být obnoveno odvádění desátků, spor byl však díky knížeti vyřešen smírně.¹⁹² Díky výhodným směnám s panovníky, při kterých se klášter zbavoval vzdálených gruntů za vsi blíže Kladrubům, sjednocovali postupně opati své klášterní majetky v jeden celek.¹⁹³

Situace kladrubského kláštera a pozice jeho opatů v české společnosti se ke konci 12. století značně proměnila. Nový opat Adalbert, zvolený po zesnulém Lambertovi, měl již pocházet z českého prostředí či alespoň ze silně počestěné bavorské komunity. V klášteře převážilo české osazenstvo nad příchozími, a tím došlo k ukončení dlouholetých sporů a střetů o nadvládu nad klášterem. Ve stejném období počínaje opatem Lambertem ztrácel zwiefaltenský opat vliv na kladrubské opaty, kteří se postupně etablovali v nejvyšší společnosti jako rádci knížat anebo v rolích svědků při obdarovávání klášterů, případně při právních pořízeních biskupa.¹⁹⁴ První historická etapa kladrubského kláštera, která se nesla ve znamení bojů dvou částí konventu o prvenství v klášteře, byla symbolicky zakončena osobou opata Adalberta, jenž zemřel r. 1197.¹⁹⁵

Ve 13. století pokračovali Adalbertovi nástupci v nastoleném směru jak politickém, tak hospodářském. Za vlády prvních přemyslovských králů Přemysla Otakara I. a jeho syna Václava I. byl klášter několikrát poctěn jejich návštěvou, ke které jistě přispěla nejen výhodná poloha na cestě do Řezna či Augsburgu, kam panovníci mířili na říšské sněmy, ale také finanční nouze českých panovníků. Nejednou je doložena přítomnost krále

---

¹⁹¹ TÝŽ, s. 14; Donace klášteru Vladislavem II. a českými velmoži v listinném falzu k r. 1186 viz CDB I, č. 405, s. 434.

¹⁹² Zrušení desátků viz CDB I, č. 403, s. 421–422; Donace knížete Soběslava z r. 1177 viz CDB I, č. 279, s. 245; Václav Vilém KREMER, *Dějiny kláštera kladrubského v době románské*, in: Sborník okresního muzea v Tachově 17, Tachov 1983, s. 15–17.

¹⁹³ Zaokrouhlování majetků za knížete Bedřicha v listinném falzu z r. 1186 viz CDB I, č. 405, s. 425.

¹⁹⁴ V. V. KREMER, *Dějiny kláštera kladrubského v době románské*, s. 17–18; CDB I, č. 335, 348, s. 305–306, 312–313.

¹⁹⁵ V. V. KREMER, *Dějiny kláštera kladrubského v době románské*, s. 19.

v Kladrubech z důvodu peněžní půjčky. V žádném případě se však nikdy nejednalo o nezištnou pomoc, na které by klášter prodělal. Panovník vždy obratem přepsal na klášter finanční náhradu v různých podobách, např. Přemysl Otakar I. předal klášteru dávky bohatých kladrubských obchodníků, které se mu odevzdávaly v podobě dvojitých liščíků kůží.¹⁹⁶ Václav I. zase vycházel vstříc opatovi při úpravách klášterního majetku, ke kterým často docházelo podobně jako ve 12. století, nebo mu zapisoval vsi jako v případě Benešovic v r. 1235.¹⁹⁷

K častým návštěvám kláštera českými panovníky nedocházelo jen z důvodů výše zmíněných, můžeme z nich vyčíst jejich jistou náklonnost, kterou návštěvami vyjadřovali. Například v r. 1201 zde nechal král Přemysl pokřtít svého syna Vratislava.¹⁹⁸ V lednu r. 1219, v době probíhajícího boje o investituru, sem svolal Přemysl I. shromáždění, jehož cílem bylo uklidnit rozjitřenou situaci mezi králem a pražským biskupem Ondřejem. Za přítomnosti mnohých opatů a králových rytířů došlo na shromáždění k úmluvám mezi králem a církevní mocí zastoupenou papežskými plnomocníky.¹⁹⁹ Král Václav byl zase přítomen vysvěcení nově postavené románské baziliky r. 1233 a při této příležitosti potvrdil klášteru jeho majetkovou držbu.²⁰⁰

Také v období boje o investituru se klášter snažil upevňovat dobré vztahy s panovníkem. Po nástupu papeže Řehoře IX. docházelo však postupně k silnějším zásahům do kladrubských vnitřních záležitostí, což potvrzuje papežská listina z r. 1234 adresovaná opatům českých klášterů, v níž je uvedeno, aby dodržovali ujednání z lateránského koncilu o každoročním konání kapitul.²⁰¹ Kladrubský klášter, zdá se, tuto listinu nebral příliš vážně, protože se objevuje v upomenutí papeže Innocence IV. z r. 1246, kde bylo opět zdůrazněno dodržování usnesení lateránského koncilu. Poté byli posíláni na kontrolu papežští legáti, za jejichž přítomnosti byly svolávány kapituly. V Kladrubech se tak sešla první kapitula r. 1247.²⁰² O silnějším přibližování se k římské

---

¹⁹⁶ K půjčce CDB II, č. 366, s. 399; dále SOkA Tachov, Osobní fond Viléma Václava Kremera, *Kronika kláštera kladrubského. Doba nejstarší a předhusitská*, 1975, s. 42.

¹⁹⁷ RBM I, č. 976, s. 451.

¹⁹⁸ SOkA Tachov, Osobní fond Viléma Václava Kremera, *Přehled dějin kláštera kladrubského od jeho založení do válek husitských*, nedatováno, s. 7.

¹⁹⁹ CDB II, č. 172, s. 160; V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 43–44.

²⁰⁰ CDB III, č. 44, s. 6.

²⁰¹ Tamtéž, č. 68, s. 9.

²⁰² papežská listina z r. 1246 viz RBM I. č. 1144, s. 538; konání první kapituly viz V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 55.

kurii svědčí také papežská ochranná listina, díky níž kladrubský klášter sice spadl pod ochranu papeže, ale zároveň mu byly potvrzeny veškeré statky, jež měl dosud v držení.²⁰³

V druhé polovině 13. století již nedocházelo k častým návštěvám panovníka. Vztah mladého krále Přemysla Otakara ke klášteru asi nebyl tak vřelý jako u panovníků předchozích. Jedním z důvodů mohla být jeho zkušenost se schopným opatem Reinerem, který se při jeho vzpouře proti králi přiklonil na stranu Přemyslova otce Václava. Že tato domněnka není zcela lichá, by mohl dokazovat Reinerův náhlý odchod z funkce opata po nástupu Přemysla Otakara II. na trůn. Uvolnění opatské funkce a jistého názorového nesouladu v konventu využil zwiefaltenský opat a obnovil zvýšený zájem o Kladruby, kde se snažil opět uplatnit svůj vliv s pomocí římské kurie, jež mu přidala k patronátnímu právu ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie také právo ke kladrubskému klášteru. Přestože zwiefaltenský opat dosadil do pozice opata svého člověka a měl podporu Říma, vrátil se do ideově rozděleného konventu opat Reiner. Již při prvním působení opata Reiner v kladrubské komunitě vystupovala odbojná skupina mnichů sympatizujících s klášterem ve Zwiefaltenu. Ve svém druhém funkčním období se mu podařilo neznámým způsobem situaci uklidnit.²⁰⁴

Tento opat stál v čele kláštera dlouhá léta a velmi se zasloužil o další rozšiřování klášterního jmění, z jeho aktivního přístupu můžeme soudit, že se jednalo o schopného hospodáře. Kromě nastolené tradice, jež spočívala v zaokrouhlování klášterní domény pomocí směn nevýnosných a vzdálenějších vsí za výnosnější, stojí za zmínku jeho dva nejvýznamnější počiny. Kladrubský klášter v tomto období získal do svého držení vsi, ve kterých byla později založena proboštství. Koupí tak přešla klášteru od rytíře Držislava trhová ves Touškov a stejným způsobem se pokusil opat získat také rozsáhlý přeštický újezd.²⁰⁵ Na příkladu koupě újezdu je opět možné doložit jistou náklonnost českých králů ke kladrubskému klášteru. Po smrti Svatobora z Přeštic se Václav I. domluvil s opatem Reinerem na výhodném obchodu, ze kterého by těžili oba. Reiner měl velký zájem o újezd a král Václav zase potřeboval peníze pro druhou stavební etapu pražského kláštera na Františku, ve kterém byla abatyší jeho sestra Anežka.²⁰⁶ Jedinou překážkou výhodné transakce se stal řád johanitů, kterým byl přeštický újezd odkázán

---

²⁰³ RBM I, č. 979, s. 454.

²⁰⁴ V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 57–59.

²⁰⁵ CDB III/2, č. 219, s. 292–293.

²⁰⁶ Michal TEJČEK a kol., *Počátky Přeštic. Dějiny Přeštic I. díl (do roku 1420)*, Přeštic 2016, s. 62–64.

Svatoborem a tento odkaz byl uznán králem. Ačkoli se český král nemohl dožadovat práva odúmrti, kterého se veřejně vzdal, dosáhl nakonec svého a ze své pozice krále i tuto překážku překonal a to pro johanity naprosto nevýhodným obchodem. Johanitům přislíbil zapsání tří vesnic v severních Čechách výměnou za bohatý přeštický újezd.²⁰⁷ V r. 1238 tedy již nic nebránilo Reinerovi koupit přeštický újezd za 1200 hřiven stříbra, ze kterých poté byly financovány budovy kláštera na Františku. Aby v následujících letech nedošlo k obnovení nároků johanitů, neboť tato králova dohoda měla své právní trhlíny, vydala v r. 1245 královna Kunhuta listinu, ve které byl potvrzen prodej přeštického újezdu kladrubskému klášteru. V této listině se pro jistotu vynechala zmínka o Svatoborově závěti a píše se zde, že králi připadl majetek právem odúmrti.²⁰⁸

Nesnadné časy způsobené smrtí Přemysla Otakara II. zasáhly také klášterní život v Kladrubech. V době spravování země Otou Braniborským byly pustošeny významné české kláštery a výjimkou neměl být ani kladrubský klášter. Nejen díky svému opevnění klášter toto období přečkal. Významnou měrou přispěl k obraně kláštera mnich Bukovský, který z rozkazu opata shromáždil skupinu klášterních poddaných a postavil se s nimi nájezdníkům.²⁰⁹

Za vlády Václava II. procházel klášter hospodářským útlumem, který byl způsoben neklidnou politickou situací předešlých let. Vzkřísit upadající hospodářství se opati snažili různými cestami, jednou z nich byla tzv. inkorporace, včlenění farních kostelů, ze kterých pak klášteru plynuly pravidelné příjmy, do klášterní správy. Opati se stali de facto vlastníky těchto kostelů a s příjmy mohli libovolně nakládat.²¹⁰ Ke zlepšení finanční situace přispívaly také davy poutníků mířících do Kladrub za odpuštěním. Každý, kdo v době svátků učinil pokání nebo přispěl svou prací k opravě kostela, dostal od opata odpuštění. Klášter již od první poloviny 13. století dostával právo udělovat odpustky, toto povolení pocházelo nejen od různých církevních hodnostářů z ciziny, ale také od pražského biskupa, či dokonce samotného papeže.²¹¹ Vztah českého krále

---

²⁰⁷ CDB III, č. 193, s. 245–246; dále M. TEJČEK, *Počátky Přeštic*, s. 63.

²⁰⁸ RBM I, č. 1133, s. 534; M. TEJČEK, *Počátky Přeštic*, s. 64–65.; V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 51–52.

²⁰⁹ RBM II, č. 1170, s. 501; V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 62.

²¹⁰ Patronátní právo z r. 1288 na kostel v Touškově viz RBM II, č. 1438, s. 619; V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 64–65.

²¹¹ právo udělené papežem Innocencem IV. v r. 1247 viz RBM I, č. 1161, s. 543; právo udělené dalmatským biskupem Inzelleriem v r. 1285 viz RBM IV, č. 1859, s. 739; právo udělené zahraničními biskupy v r. 1300 viz RBM IV, č. 1920, s. 755.

Václava II. ke Kladrubům byl opět kladný, velkou zásluhu na tom měl nejspíš bývalý opat Reiner, který krále pravidelně doprovázel a často pobýval po jeho boku. Václav podpořil klášter v těžkých dobách a osvobodil ho od placení cla ze zboží dováženého z Berouna, nebo ho vyjmul ze soudní pravomoci provinciálních úředníků.²¹²

Nejisté období na počátku 14. století způsobené smrtí Václava III. zvládl klášter pravděpodobně bez úhony. V politické nestabilitě, která v letech 1306–1310 v českém království panovala, se však opati obávali, snad ze zkušenosti z braniborské správy, o své klášterní statky, proto některé grunty dočasně přepisovali nápravníkům, kteří měli za úkol jejich majetek chránit.²¹³

V počátcích vlády Jana Lucemburského byla klášteru zapsána nová poustka zvaná svatokateřinská, která byla připojena a kladrubským klášterem spravována již od r. 1306. Poustka byla obývaná třemi poustevníky Radoslavem, Branišem a Janem žijícími bez řehole. Na přání přimdeckého královského purkrabí, na jehož území se poustka sv. Kateřiny nacházela, byli poustevníci přijati opatem Kunem do kladrubského konventu.²¹⁴ V první polovině 14. století rozšiřovali kladrubští opati svůj vliv v okolí kláštera, pomáhala jim v tom zmíněná inkorporace farních kostelů a far, odkud jim plynuly peněžní příjmy. Kromě finančních výhod spočívala inkorporace také v dosazování farářů do kostelů, obsazování vikářů, kteří většinou pocházeli z kladrubské komunity. K zesílení vlivu pomáhala také proboštví v Přešticích a Touškově zřízená klášterem v druhé polovině 13. století.²¹⁵ Hospodářská situace se v polovině 14. století zlepšovala díky zádušním nadacím, ze kterých klášter získával značné jmění. Donátory již nebyli jen králové a šlechtici, nýbrž také příslušníci církve či poddaní, kteří dávali klášteru dary za pravidelné sloužení mši v dárcem určený den. V r. 1342 byl například klášter obdarován kladrubským převorem Otou, který pak po

---

²¹² V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 65; osvobození od cla viz RBM II, č. 2409, s. 1042–1043; vyjmutí z pravomoci viz RBM II, č. 2482, s. 1068.

²¹³ RBM II, č. 2198, s. 956. Vsi Soběkury a Zemětice získal r. 1309 Břetislav z Rýzmburka.

²¹⁴ O poustce sv. Kateřiny píše Kremer již jako o novém třetím proboštví, jež bylo součástí kláštera v Kladrubech až do husitských válek. Více viz V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 68; Zapisovací listinu Jana Lucemburského odkazuje Kremer na kladrubský kopiář z klášterního archivu. Viz SOKA Tachov, Osobní fond V. V. Kremera, *Kladrubské archivy*, 1982–1983 Čáslav, s. 11; Přijetí poustevníků do klášterního společenství viz RBM II, č. 2095, s. 904.

²¹⁵ R. 1323 byl do kostela ve Vícově dosazen kladrubským opatem farář Příbyslav. Viz RBM IV, č. 2016, s. 788; R. 1334 je ve Vícově zmiňován již bratr Dominik jako vikář. Více viz V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 71–72.

klášteru požadoval sloužení mše vždy 8. dubna, na svátek sv. Dionýsa k počtě Panny Marie. V r. 1346 založil zase nadaci Habart z Prostiboře, která měla zaručit spásu duše jemu, jeho rodičům a dalších předkům. Z toho důvodu postoupil Habart klášteru několik rolníků z Telic, aby mu odváděli roční poddanský plat. V den úmrtí člena rodiny měla být pak sloužena mše mnichem kladrubského konventu.²¹⁶

Za vlády českých králů a římských císařů Karla IV. a jeho syna Václava dospěl klášter v Kladrubech ke své největší slávě, která se prolíná s působením opatů Racků, a kterou utnula až neklidná politická situace na konci 14. století. O významu kláštera a jeho dobrých vztahů s římskou kurií v této době svědčí rozhodnutí papeže Klimenta VI., který kladrubského opata Jindřicha obdaroval právem užívat pontifikálních odznaků při slavnostních bohoslužbách a v nepřítomnosti biskupa nebo papežského legáta udílet požehnání slavnostním způsobem.²¹⁷ Také vztahy se světskou pomocí, jmenovitě s Karlem IV., udržoval klášter v podobném duchu jako s jeho předchůdci. Karel IV. potvrdil klášteru například rozhodnutí o inkorporaci kostelů z let minulých a v listině potvrzující směnu vsí mezi kladrubským klášterem a Petrem z Vrtby odůvodnil své rozhodnutí slovy: „*pro zásluhy obou stran a jejich věrné služby*“.²¹⁸

Složitější vztahy měl klášter především se svými sousedy, se kterými vedl během 60. let 14. století několik sporů. Ve většině případů bylo rozhodnuto smírně, jednou ve prospěch kláštera. První spor, který měl delšího trvání, vedl kladrubský klášter s klášterem v Plasích. Důvodem bylo užívání výnosu poříčního práva na řece Mži na území vsí, kde se stýkala území obou klášterů. Spor byl vyřešen až za přítomnosti pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic a vyšehradského probošta Burharta.²¹⁹ Druhý spor byl veden s městem Stříbrem o pozemky v oblasti Jirná a skončil spravedlivým rozdělením pozemků.²²⁰ Třetí a poslední spor se týkal posledního pořízení mnicha Ericha, které bylo klášteru věnováno, a které mělo být každý rok vypláceno Erichovými příbuznými. Bratři zesnulého však klášteru 6 let nic neodváděli, protože požadovali po kladrubském opatovi zaplacení dvou Erichových koní, které si opat ponechal. Papežská

---

²¹⁶ Nadace převora Oty viz RBM IV, č. 1174, s. 468.; nadace Habarta z Prostiboře viz V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 75.

²¹⁷ Monumenta Vaticana I, č. 892, s. 521.

²¹⁸ Václav Vilém KREMER, *Klášter kladrubský v době svého největšího rozkvětu*, in: Sborník okresního muzea v Tachově, 22, 1987, s. 5–6. Kladrubský kopiář I, č. 76.

²¹⁹ Kladrubský kopiář I, č. 75; V. V. KREMER, *Klášter kladrubský*, s. 6.

²²⁰ Kladrubský kopiář I, č. 77; V. V. KREMER, *Klášter kladrubský*, s. 6.

konzistoř rozhodla ve prospěch kláštera a donutila bratry vyplatit neuhrazenou částku a zaplatit výlohy za spor.²²¹

Svého hospodářského vrcholu dosáhl klášter za opata Racka III., jenž pocházel z rodu Prostibořiců, proto jistě nepřekvapí jeho rozhodnutí směnit r. 1372 se svým příbuzným Rackem z Prostiboře hrad Prostiboř, který se měl stát v době ohrožení útočištěm pro kladrubské obyvatelstvo.²²² Opat Racek byl za svého úřadování poctěn návštěvou císaře Karla IV. a jeho syna Václava při cestě do Norimberka.²²³ Na přelomu 70. a 80. let se začaly vyostřovat vztahy mezi klášterním městem Kladruby a sousedním konkurentem Stříbrem. Opat Racek získal r. 1380 královské svolení opevnit město Kladruby hradbami a věžemi, což se stalo důvodem ke stížnostem stříbrských měšťanů u krále.²²⁴ O dva roky později král Václav IV. zrušil kladrubské privilegium, aby situaci uklidnil, přesto vyhrocení situace nezabránil. Dlouholeté hospodářské soupeření měst podporované záští vedlo nakonec k útoku stříbrských měšťanů na kladrubský klášter. Dne 21. června 1386 se vydalo zhruba 250 měšťanů a sedláků, kteří byli ozbrojeni sudlicemi a samostřily, ze Stříbra směrem ke Kladrubům ve snaze ho dobýt. Opat Racek dlouhodobě informovaný o chystaném útoku shromáždil své klášterní nápravníky, kteří útok odrazili. Potyčka se obešla bez ztrát na životech, ale znamenala pro stříbrské konkurenty ponižující porážku. O dokonalém zaskočení útočníků svědčí jejich útek z bojiště, na kterém zanechali raněné a městskou korouhev.²²⁵

Na konci 14. století se stal kladrubský klášter předmětem zájmu českého krále Václava IV. při jeho snahách o posílení královské moci. Král a jeho dvořané připravovali vytvoření nového biskupství, které by oslabilo moc pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna, a počítali při zakládání se statky kladrubského opatství jako hospodářskou základnou. Král předpokládal brzkou smrt starého opata Racka, který by tak byl posledním kladrubským opatem. Arcibiskup však tušil plány královské strany, proto urychleně prostřednictvím generálního vikáře Jana z Pomuku schválil novou volbu opata, kterým se stal mnich Olen. Vyvrcholením celého sporu pak byl definitivní rozkol

---

²²¹ Tamtéž. 80; V. V. KREMER, *Klášter kladrubský*, s. 6.

²²² Zdeněk PROCHÁZKA, *Hrad Prostiboř. Historie sídla – popis – stavebně historický vývoj*, in: *Castellologica Bohemica* 9, Praha 2004, s. 81; dále Eva HOLANOVÁ, *Státní zámek klášter Kladruby. Dějiny objektu*, 1971, s. 28.

²²³ E. HOLANOVÁ, *Státní zámek*, s. 28.

²²⁴ Z. PROCHÁZKA, *Hrad Prostiboř*, s. 81.

²²⁵ Rostislav NOVÝ, *Středověké vojenství v době předhusitské*, in: *Historie a vojenství* 3, 1963, s. 412–444.

mezi královou a arcibiskupovou stranou, jež skončil mučením arcibiskupových lidí a následnou smrtí Jana z Pomuku.²²⁶

Klášteř sice přečkal několik snah krále Václava IV. o zřícení biskupství v Kladřubech, ale následky královského neúspěchu pocířoval až do husitských bouří. V první řadě nedošlo na dlouhá léta k volbě nového opata, neboť opat Olen pravděpodobně z klášteřa odešel nebo nemohl vykonávat svou funkci. Klášteř byl po hospodářské stránce předán nejprve do správy světským feudálům, kteří se společně s kladřubskými převory, na nichž stála péče o duchovní záležitosti, starali o chod klášteř.²²⁷ Převorři zastávali také patronátní právo nad kostely, jak je zřejmé z listin při dosazování plebánů.²²⁸ Hospodářská situace klášteřa se postupně zhoršovala, proto byl správou papežem pověřen papežský legát Pileus, jenž měl svými pravomocemi nahradit opata.²²⁹ K velkému hospodářskému úpadku došel klášteř také za spravování krále kancléře, vyšehradského probošta Václava Králíka z Buřenic, který zatěžoval klášteřní jmění svými nákladnými výdaji.²³⁰

Ačkoliv se Václav IV. snažil různými způsoby snížit moc klášteřa, dobře si uvědomoval, že hospodářsky slabý klášteř bude také slabým plátcem královských berní. Když v r. 1397 upustil konečně od svého neutuchajícího záměru zřícit v Kladřubech biskupství, povolil volbu nového opata, kterým se stal přeštický probošt Werner, potvrzený r. 1398.²³¹ Teprve po zaplacení papežských poplatků za sebe a svého předchůdce uznal papež jeho volbu, a nový opat se mohl pokusit o vzkřícení upadajícího hospodářství. Václavův ústupek však neznamenal změnu jeho postoje ke klášteřu, což dokazoval svými dalšími naříceními, kterými sice klášteř nedovedl k zániku, ale v každém případě ho hospodářsky oslabil.

Oslabení kladřubského klášteřa českým králem dokonale využili i okolní šlechtici. Hrad Prostiboř se dostal v této době do rukou pro nás neznámému majiteli, proti kterému vyrazilo r. 1403 královské vojsko, jehož součástí byl například i početný oddíl stříbrských ozbrojenců vedený jakýmsi šlechticem Borešem. Město Stříbro vydalo na obléhání hradu nemalé částky, o nichž se dozvídáme ze zápisu v městských knihách.

²²⁶ Vít VLNAS, *Jan Nepomucký. Česká legenda*, Praha – Litomyšl 2013, s. 33–36.

²²⁷ V. V. KREMER, *Kronika klášteřa kladřubského*, s. 99–100.

²²⁸ LC V, s. 186, 218.

²²⁹ Monumenta Vaticana V, č. 822, s. 451.

²³⁰ V. V. KREMER, *Kronika klášteřa kladřubského*, s. 100.

²³¹ Monumenta Vaticana V, č. 1334, s. 727; č. 1338, s. 729.

O výsledcích dobývání Prostiboře však informováni nejsme.²³² Nicméně můžeme soudit, že hrad už v předhusitském období nenáležel pod kladrubský klášter, neboť i v následujících letech se nacházel v zástavním držení jiných majitelů. Od r. 1407 se na Prostiboři psal Vrš z Modřejovic, bývalý klášterní nápravník v Honezovicích, kterého r. 1410 vystřídal nejprve Beneda z Volfenštejna a poté r. 1412 Slavibor z Modřejovic.²³³

O zoufalém stavu klášterního hospodářství svědčí prodeje klášterního mobiliáře a majetků, ke kterým se klášter i jeho proboštství uchýlovaly. V prvním desetiletí 15. století prodal kladrubský konvent například jeden zlatý kalich a malý zvon, aby uspokojil své věřitele.²³⁴ Probošt v Touškově zase zastavoval některé kostelní skvosty, pravděpodobně také kalichy, jak o tom svědčí zpráva diecézních korektorů popisující jejich pozdější navrácení.²³⁵

Kromě prodeje a zástav majetku docházelo snad již v době předhusitské k chátrání a vysídlování méně významných a odlehlých proboštství. Opat Werner se pokusil ještě r. 1405 zachránit poustevnu sv. Kateřiny, která byla v tomto období zpustlá, a vyslal tam svého mnicha jako nového probošta, aby se postaral o záchranné práce.²³⁶

Hospodářské starosti konventu byly provázány s morálními poklesky jeho členů, kteří si půjčovali peníze a poté je nebyli schopni splácet. Nejednou se přihodilo, že klášter musel zaplatit dluh za svého mnicha. Kromě zmíněných dluhů docházelo v klášteře k loupení samotnými mnichy.²³⁷ Uvedme dva příklady pro ilustraci, kladrubský mnich Dominik ukradl klášteru sedm kalichů a oděvy a z kláštera utekl. Při útěku byl chycen šlechticem Boršem, učinil pokání a nakonec se vrátil zpět do Kladrub. Ani tato zkušenost ho nepoučila, proto se pokusil utéct znovu a i při svém druhém útěku byl chycen, tentokrát touškovskými konšely.²³⁸ Úpadek kláštera po všech stránkách dokresluje také příklad plebána v Malesicích, který byl dvakrát souzen diecézními korektory kvůli svému obcování s vdanou ženou.²³⁹ Klášter s opatem vedl mnohé spory

---

²³² Z. PROCHÁZKA, *Hrad Prostiboř*, s. 82.

²³³ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky, tvrze Království českého, díl devátý, Domažlicko a Klatovsko*, Praha 1996, s. 184.

²³⁴ LE VI, č. 80, s. 146–147; V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 102.

²³⁵ Antonín PODLAHA (ed.), *Akta korektorů duchovenstva diecéze pražské 1407–1410*, Praha 1925, s. 31.

²³⁶ Kladrubský kopiář I, č. 107.

²³⁷ A. PODLAHA, *Akta korektorů*, s. 6.; V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 106–107.

²³⁸ V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 107.

²³⁹ A. PODLAHA, *Akta korektorů*, s. 12.

se světskými i církevními osobami, zajímavé jsou především ty vedené se svými podřízenými. Například trnovský plebán Václav odmítal poslušnost vůči svému opatovi a celá rozepře byla nakonec rozhodnuta až soudem.²⁴⁰

Kladrubský klášter uplatňoval ve svém okolí hospodářský a správní vliv zřizováním probošství, která se postupně připojovala již od první poloviny 13. století, kdy klášter získal do svého držení významný Touškov a rozsáhlý přeštický újezd. Celý proces byl dokončen ve 14. století získáním celly sv. Kateřiny a Pasečnice.

Zřizování prvních dvou probošství v Přešticích a Touškově probíhalo pravděpodobně paralelně. Na základě této domněnky, která vychází z listiny o inkorporaci touškovského kostela a fary ke kladrubskému klášteru, se klade vznik přeštického pobočného domu k r. 1288.²⁴¹ Podobně jako v případě Touškova, spočíval farní kostel v Přešticích v pravomoci pražského biskupa a kladrubský klášter byl jen jeho patronem. První zmínka o přeštickém kostele je sice datována k r. 1274, ale první probošt se v pramenech dokládá až k r. 1328.²⁴² Nejzajímavější osobností přeštického pobočného domu byl probošt Werner, jenž se na sklonku 14. století stal kladrubským opatem.²⁴³ O významu přeštického probošství svědčí umístění jejich představitelů na listinách zpravujících nás o volbách nových kladrubských opatů. Přeštičtí probošti zaujímali vždy první místo mezi ostatními probošty pobočných domů.²⁴⁴

Stavba přeštického kostela se tradičně přisuzuje benediktinům, přičemž se tradice opírá o skutečnost, že r. 1245 se majiteli Přeštic stali právě kladrubští benediktini.²⁴⁵ S největší pravděpodobností stál kostel zasvěcený Panně Marii již v době před jejich příchodem a náležel k tzv. vlastnickým kostelům, tedy kostelům stojícím při dvorcích. Tomu by odpovídala i lokalizace budoucího proboštského sídla, které snad bylo přestavěno z původního panského sídla velmože Svatobora. Po příchodu kladrubských mnichů pak byl kostel pravděpodobně přestavěn v gotickém slohu. Původní přeštický kostel se nedochoval, protože byl v 18. století zbořen při stavbě nového barokního kostela. Podobu přeštického kostela je možné jednoduše popsat díky vedutám

---

²⁴⁰ Ferdinand TADRA (ed.), *Acta judiciaria konsistorii Pragensi*, VI, Praha 1900, č. 103, s. 188.

²⁴¹ M. TEJČEK, *Počátky Přeštic*, s. 72–73.

²⁴² TÝŽ, s. 72; první písemná zmínka o přeštickém proboštovi viz RBM III, č. 1480, s. 578–579.

²⁴³ LC V, s. 85.

²⁴⁴ LC V, s. 156–157; LC VII, s. 239–240.

²⁴⁵ M. TEJČEK, *Počátky Přeštic*, s. 55.

z 18. století. Jednalo se o jednolodní kostel s mírně nižším presbytářem a hranolovou věží v západním průčelí.²⁴⁶

Touškov je poprvé zmiňován ve vlastnictví kláštera v listině Vratislava I. z r. 1115, jehož donace byla potvrzena Bedřichovou listinou z r. 1186. Neznámým způsobem, snad koupí, se pak dostal Touškov do držení jakéhosi Držislava, od kterého klášter r. 1239 odkoupil tuto ves nazpět. K inkorporaci farního kostela v Touškově a ke zřízení probošství dostali kladrubští benediktini svolení pražského biskupa Tobiáše z Bechyně až r. 1288.²⁴⁷ Do té doby měl klášter snad jen patronátní právo na kostel, do kterého sice mohl navrhnout pražskému biskupovi možné kandidáty na faráře, ale neměl přímý vliv na jejich dosazování.²⁴⁸ Kdy však bylo zřízeno touškovské probošství, není lehké zodpovědět, neboť v písemných pramenech pochází první zmínka o tamním proboštovi Friderichovi až z r. 1343.²⁴⁹ Můžeme ale předpokládat, že takto významné probošství jakým nakonec Touškov byl, vzniklo v nejbližší době po r. 1288.²⁵⁰

Nejtajemnějším pobočným domem kladrubského kláštera pro nás stále zůstává probošství v Pasečnici u Domažlic vzdálené od Kladrub necelých 20 km. Do r. 1417 se v pramenech vyskytuje jen třikrát a to v rozmezí let 1393–1417, od zmíněného roku prameny o Pasečnici mlčí.²⁵¹ O probošství sv. Kateřiny bylo psáno již výše. Je třeba dodat, že stejně jako tomu bylo v Pasečnici, se poslední zmínka o tomto probošství objevuje v pramenech naposledy r. 1417.²⁵²

5.2 Dějiny kladrubského opatství v letech 1419–1620

V předhusitském období nesužovaly klášter jen obtíže hospodářského rázu, o kterých bylo psáno výše, s největší pravděpodobností musel řešit také bezpečnost svou a svého majetku. V prvních dvou desetiletích 15. století se v západních Čechách totiž rozšířily

---

²⁴⁶ TÝŽ, s. 80–81.

²⁴⁷ RBM II, č. 1438, s. 619.

²⁴⁸ M. TEJČEK, *Počátky Přeštic*, s. 69.

²⁴⁹ RBM IV, č. 1259, s. 500; Od inkorporování kostela až do zmíněného roku se o osazenstvu touškovské fary nepíše jako o proboštech, nýbrž jsou označováni jen pojmem *frater* či *rector ecclesiae*.

²⁵⁰ Kremer klade vznik do roku 1312, kdy mohučský arcibiskup Petr z Aspeltu potvrdil již udělenou inkorporaci touškovského kostela. Více viz V. V. KREMER, *Kronika kláštera kladrubského*, s. 72; dále SOKA Tachov, Osobní fond Viléma Václava Kremera, *Dějiny Kladrub a Kladrubska. Sylabus a teze práce*, 1966, s. 43; Listina Petra z Aspeltu viz RBM III, č. 72, s. 31.

²⁵¹ LC V, s. 156–157; LC VII, s. 239–240.

²⁵² LC VII, s. 239–240.

lapkovské skupiny využívající nejen pro své obohacení, ale i politické zájmy neklidnou situaci za vlády Václava IV. Lapkové, kteří přímo ohrožovali kladrubské klášterní zboží, patřili velmi často do řad odbojných pánů sdružujících se v panské jednotě proti českému králi.²⁵³

V blízkosti kladrubského proboštství v Přešticích se nacházel hrad Skála, významné centrum loupežné činnosti, který byl v držení pánů Švihovských z Rýzemberka. Hrad byl již od konce 14. století vyhlášeným lapkovským doupětem a místem protikrálovských vzpour, který byl dokonce několikrát obléhán královským vojskem.²⁵⁴ Poblíž poustevny sv. Kateřiny zase působila skupina lapků sídlící na hradě Přimda, který byl v té době v zástavním držení pana Boreše z Rýzmburka.²⁵⁵

V neklidných dobách se kladrubský klášter uchýloval k nápravnickým smlouvám s příslušníky nižší šlechty, kteří za ochranu majetku dostávali tyto statky do dočasného držení. Neklidné období začíná zřejmě již na přelomu 14. a 15. století, což dokládají kladrubské kopiáře, v nichž se v letech 1399 a 1406 píše o válečných rozbrojích či denních válkách, které klášteru působí nemalé škody.²⁵⁶ Z těchto důvodů se r. 1409 opat Werner rozhodl přepsat do nápravnického držení Jiříkovi z Važkova tři lány v klášterní vsi, Lhotě, se všemi právy, lukami, pastvinami, lesem a dvorem.²⁵⁷ Podobně pak uzavřel smlouvu r. 1411 s Buškem Klenovcem na dvůr se dvěma lány polí, lukami, pastvinami a ostatní příslušenství ve vsi Honezovicích.²⁵⁸

Uzavírání nápravnických smluv z let 1409 a 1411 jistě souviselo s útokem Půty ze Skály, který byl v té době držitelem Skály, a Hynka Hanovce ze Švamberka. Boje byly mířeny na kladrubské statky a bojovalo se kolem proboštství v Touškově.²⁵⁹ O rok později se válčilo též snad v blízkosti Přeštic, kde se sešlo spojenecké vojsko plzeňského landfrýdu majíc v úmyslu dobýt hrad Skálu.²⁶⁰

---

²⁵³ M. TEJČEK, *Počátky Přeštic*, s. 108.

²⁵⁴ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl jedenáctý, Prácheňsko*, Praha 1997, s. 12–13 a 173–174; dále Eduard MAUR, *Lokální záští a předpoklady husitství v západních Čechách*, in: *Minulostí západočeského kraje* 29, 1994, s. 22.

²⁵⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady XI.*, s. 173–174.

²⁵⁶ Kladrubský kopiář III, s. 208–209.

²⁵⁷ Tamtéž I, č. 109.

²⁵⁸ Tamtéž I, č. 113.

²⁵⁹ Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice*, I, 1400–1426, Domažlice 2001, s. 106.

²⁶⁰ E. MAUR, *Lokální záští*, s. 32.

První bezprostřední zkušenost kladrubských benediktinů s husity pochází z r. 1420, kdy si opat Martin stěžoval králi Zikmundovi, že byl klášteru zničen hrad Komberk, byly vypleněny dvory, odveden dobytek a poničeny tři klášterní kostely.²⁶¹

Tyto události se staly jen předzvěstí toho, co následovalo v r. 1421. Boje už nepropukaly pouze na klášterním panství, nýbrž se několikrát bojovalo také v bezprostřední blízkosti a v klášteře samotném. Na počátku tohoto roku přitáhl do západních Čech Jan Žižka se svým vojskem a podařilo se mu dobýt kláštery Chotěšov i Kladruby.²⁶² Konvent stihl před husity utéct do Bavorska a před svým odchodem svěřil obranu kláštera nápravníkům Oldřicha z Vrbice. Po dobytí byl klášter spravován Petrem Zmrzlíkem ze Svojšína, bývalým hlavním mincmistrem Českého království. Podle kronikáře Vavřince z Březové táhli husité směrem na Stříbro a pokusili se o dobytí hradu Krasíkov (též Švamberk), který byl v držení Bohuslava ze Švamberka. Hrad byl poté vydán Švamberkem do rukou Petra Zmrzlíka, který se stal nakonec jeho správcem.²⁶³ Při obléhání hradu husity mělo dojít také ke zničení svatokateřinského proboštství u Přimdy.²⁶⁴ Poté co Žižka se svým vojskem odtáhl z Plzeňska, byly obnoveny boje o kladrubský klášter. Král Zikmund využil nepřítomnosti Žižky a pokusil se se svým vojskem v počtu 12 000 mužů dobýt klášter spravovaný Chvalem Řepickým z Machovic. Když se doslechl o blížícím se Žižkovi, obléhání kláštera zanechal a odjel do Litoměřic.²⁶⁵ Jestliže se husité dlouhodoběji usadili na Krasíkově, tak Kladruby se jim nepodařilo trvale udržet z důvodu sekularizačních snah husitských hejtmanů.²⁶⁶

Husitská vojska se v blízkosti kláštera pohybovala ještě několikrát, za zmínku stojí jejich průchod Přešticemi, kdy došlo k vypálení proboštství, a také dvě křižácká tažení.²⁶⁷ V r. 1427 vedené Prokopem Holým proti křižácké výpravě mířící do Čech přes Tachov. K bojům došlo v místech mezi vsí Žďár a klášterem a skončila křižáckým

---

²⁶¹ Eduard KUBŮ, *Klášter kladrubský v době předhusitské*, diplomová práce na Katedře PVH a archivního studia FF UK v Praze, 1975, s. 104.

²⁶² FRB V, s. 469.

²⁶³ J. ČECHURA, *Kladruby*, s. 42.

²⁶⁴ Robert Christoph KÖPL, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei Kladrau im Pilsner Kreise Böhmens*, Plzeň 1863, s. 55.

²⁶⁵ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 131–132.

²⁶⁶ František ŠMAHEL, *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*, Praha 2008, s. 178, 364.

²⁶⁷ Emanuel Václav ŘIČÁK, *Dějepis města Přeštice*, Praha 1864, s. 19.

nezdarem.²⁶⁸ Křižácká vojska procházela kladrubskými statky ještě o 4 roky později při výpravě do Domažlic.²⁶⁹

V husitském období bylo značné množství kladrubských statků převedeno do světských rukou. Se sekularizací v době husitských válek je spojován především příslušník lucemburského rodu římský císař a český král Zikmund Lucemburský. Zapomíná se však na českého krále Václava IV., který sekularizaci vytvořil precedens svým postupem z konce 90. let 14. století, kdy postupoval klášterní berně plynoucí do královské pokladny ve prospěch šlechty. Po r. 1400 získala západočeská šlechta téměř veškerou roční berni, kterou odevzdávaly západočeské kláštery.²⁷⁰

Největší změna, jež v důsledku znamenala zadlužení klášterů a prodej jejich majetků, spočívala ve stanovení výše částek, které měly kláštery odevzdávat šlechtě ve velmi krátkém časovém období. Panovník přepisoval částky podstatně vyšší, než odpovídalo roční berni, z toho důvodu docházelo k častému postoupení klášterních statků šlechtě jako úhrada finančních pohledávek.²⁷¹ Do zmíněných západočeských klášterů patří také kladrubský klášter, neboť v r. 1417 byla královská berně převedena na bavorského knížete Arnošta, r. 1418 na královnu Žofii, a posléze Bohuslava ze Švamberka.²⁷² Výše daně, kterou kladrubský klášter odváděl, činila 300 kop grošů.²⁷³ Švamberkové získali zápisy od Václava IV. v letech 1401–1418 téměř 4500 kop grošů plynoucích ze západočeských klášterů, přičemž roční suma dosahovala výše 1300 kop.²⁷⁴

K první sekularizaci církevního zboží došlo v letech 1419–1420 a kladrubský klášter nezasáhla v takové míře jako ostatní západočeské kláštery. V tomto období ztratil klášter podle zástavních listin 8 vsí, které z velké části připadly Švamberkům.²⁷⁵ Vyšší šlechta hrála v západních Čechách dominantní roli a je velmi pravděpodobné, že se tato první fáze vyhnula Kladrubům díky zájmům tohoto rodu.

---

²⁶⁸ J. ČECHURA, *Kladruby*, s. 42.

²⁶⁹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 497.

²⁷⁰ Jaroslav ČECHURA, *Rozsah a dynamika sekularizace církevních statků v západních Čechách na počátku husitské revoluce (v letech 1419–1420)*, in: *Právněhistorické studie* 29, 1989, s. 47–48.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Bavorskému knížeti Arnošt viz *Zbytky register*, č. 739, s. 105; královně Žofii viz V. V. KREMER, *Kronika kladrubského kláštera*, č. 7, s. 157; Bohuslavovi ze Švamberka viz AČ II, č. 342, s. 189–190.

²⁷³ CIM II, s. 901.

²⁷⁴ J. ČECHURA, *Rozsah a dynamika*, s. 47.

²⁷⁵ J. ČECHURA, *Kladruby*, s. 58.

Jedinou výjimkou v zástavách, které nebyly zapsány Švamberkům, byl zápis krále Zikmunda Janovi z Rýzemberka na Skále a jeho bratrovi Vilémovi, kteří získali klášterní město Přeštice i s proboštvím a vsí Soběkury.²⁷⁶ Oba bratři byli touto zástavou odškodněni za ztráty, které utrpěli v boji proti husitům, neboť se zúčastnili 1. křížové výpravy a již předtím jim byl vypálen hrad Rábí. Jejich předložený účet obsahoval částku, kterou nebyl král schopen zaplatit, proto přistoupil k tomuto osvědčenému prostředku.²⁷⁷ Velkou roli při získání tohoto jmění jistě sehrála také těsná blízkost hradu Skála, který byl v jejich držení, zároveň také poloha tohoto zboží, které leželo mimo koncentrovaný kladrubský velkostatek a tedy i mimo zájem Švamberků. Klášterní zboží, které se rozkládalo kolem samotného kláštera, mu bylo většinou ponecháno i v 15. století. Ostatní zástavy byly učiněny s ohledem na zájmy Švamberků, kteří svůj vliv uplatňovali prostřednictvím nižší šlechty, jež svá sídla měla poblíž samotného hradu Krasíkov (Švamberk). Během 20. a 30. let přešla většina kladrubského zboží ležícího směrem k Tachovu do rukou tohoto rodu.²⁷⁸

K postupnému rozpadu klášterního velkostatku začalo docházet od r. 1422, kdy král Zikmund přepsal roční berni kláštera na Jana Hanovce ze Švamberka na Třebli a Viléma ze Žlutic, kteří do té doby společně s Habartem z Adlaru měli zápis na „*klášterství Kladrubské*“. Zikmund zrušil tento zápis a „*dopouští opatovi, aby se ve zboží zapsaná uvázal*“.²⁷⁹ Důsledkem tohoto zápisu bylo postupné zastavování kladrubského majetku, neboť klášter nebyl schopen ve změněných podmínkách husitského období platit částku, jejíž výše byla určena podle stavu před r. 1420.²⁸⁰ V r. 1422 musel klášter zastavit výše zmíněným například hrad Komberk, městečko Touškov a několik dalších vsí.²⁸¹

---

²⁷⁶ *Zbytky register*, č. 1058 a 1185, s. 152 a 165.

²⁷⁷ E. V. ŘIČÁK, *Dějiny města Přeštice*, Praha 1864, s. 110–111.

²⁷⁸ J. ČECHURA, *Rozsah a dynamika*, s. 58–59. Uvádí příklad panaše Vlacha z Krsova, který si nechal zapsat kladrubskou ves Brod a les Ochoz, které pro něj byly značně nevýhodné. Jeho statky sousedily přímo se zbožím klášterů tepelského a johanitského, proto jeho případný zájem o tento majetek by byl pochopitelnější.

²⁷⁹ *Zbytky register*, č. 1197, s. 167. Zrušení zápisu Zikmundem by mohl znamenat návrat kladrubských benediktinů z Řezna, např. Čechura s touto možností pracuje.

²⁸⁰ Jaroslav ČECHURA, *Sekularizace církevních statků v Západních Čechách v letech 1421–1454*, in: *Časopis Národního muzea* 165, 1996, s. 1–16.

²⁸¹ *Zbytky register*, č. 1217, s. 169.

Před rokem 1427 získal klášter do svého držení Jindřich z Elsterberka a na Plané, míšeňský šlechtic a člen plzeňského landfrýdu. Jakým způsobem získal dále klášterní majetek hrad Prostiboř a několik přilehlých vesnic, se v zápisech nedochovalo. Nabízí se však možnost, že ho musel dobýt zpět na husitech a bránit ho proti dalším husitským útokům, proto se při Zikmundových zápisech stal novým držitelem hradu. Jisté však je, že v r. 1427 je jako držitelka kláštera jmenována paní z Elsterberka.²⁸²

Co se týče osudů členů kladrubského konventu v tomto období, můžeme jen říct, že se ještě před vypuknutím největších bojů odebrali pod vedením svého opata Martina do řezenského benediktinského kláštera sv. Jimrama. Zikmundův zápis z r. 1422, ve kterém ruší zápisy šlechty na kladrubský klášter, svědčí o tom, že opat Martin byl v tomto období na čas osobně přítomen v Čechách, o čemž píše také Čechura, a dohlížel na vrácení majetků.²⁸³ Pokud se část konventu opravdu vrátila již v r. 1422, je pravděpodobné, že se zde dlouho nezdržela z důvodu Žižkova tažení do Plzně, při kterém byly vypáleny Přeštice a snad dobytá i Prostiboř.²⁸⁴ K trvalému návratu kladrubských benediktinů tedy došlo až v r. 1435, kdy je potvrzena přítomnost bratrů, jenž se sešli k volbě nového opata Buška z Vrtby, probošta svatokateřinského proboštství.²⁸⁵

Pro působení opata Buška z Vrtby a jeho nástupce Jana Stříšky není mnoho pramenů. Pár zmínek se nachází v kladrubských kopiářích, ze kterých je zřejmé, že již za opata Buška dochází k pokusům o hospodářskou konsolidaci kláštera a zbylého klášterního jmění. V letech 1438–1443 bylo uzavřeno několik smluv, ve kterých si klášter zajistil poplatky za půdu, která mu byla v předchozích letech odebrána, nebo se uskutečnily výměny různých luk, vsí a dvorů.²⁸⁶ V tomto období museli opati řešit například také úbytek klášterních poddaných, kteří se třeba tak jako v Dněšicích u Přeštic rozprchli, anebo byli zabiti za husitských válek, a z původních tří jich tam zůstali jen tři. Ti prosili o znovu vydání starého práva, které se v dobách neklidných ztratilo. V listině, jež jim byla vydána, se píše například o peněžních a naturálních dávkách, které se odváděly

---

²⁸² A. SEDLÁČEK, *Hrady*, IX, s. 185.

²⁸³ Dne 9. listopadu 1422 byl opat Martin jistě na hradě Prostiboři, je tedy možné, že společně s částí konventu pobýval po jistý čas na svém klášterním hradě. Více viz J. ČECHURA, *Sekularizace*, s. 2.

²⁸⁴ E. V. ŘIČÁK, *Dějepis města Přeštice*, s. 19; Z. PROCHÁZKA, *Hrad Prostiboř*, s. 82.

²⁸⁵ LC VIII–X, s. 244–245.

²⁸⁶ Pronájem polností a vsí viz Kladrubský kopiář III, č. 126, 127; výměna luk s bratry Lvíkem a Petrem viz tamtéž I, č. 120.

přeštickému proboštovi či o podmínkách, za kterých lze prodat svůj majetek. Bylo zde stanoveno, že svůj majetek bylo nutné nabídnout nejprve sousedům, teprve poté se smělo nabídnout jinému kupci, přičemž to nesměl být rolník stojící pod ochranou šlechty. V případě, že byl ve vesnici někdo obviněn z vraždy, zhářství či jiných deliktů a byli k tomu nalezeni dva svědci, musel svůj majetek prodat a odstěhovat se z vesnice.²⁸⁷

Oba opati se také zasloužili o vydání privilegií klášternímu městu Kladrubům, jejichž obyvatelé osvobodili od všech bezprávných poplatků a robot mimo roční berni, kterou měli platit ve dvou částech a to čtrnáct dní po sv. Martinovi a čtrnáct dní po Hromnicích.²⁸⁸ Kromě jiného obnovil opat Jan Stříška právo Kladrub na vedení vody do města, neboť se listina, která toto privilegium stvrzovala, v minulých letech ztratila.²⁸⁹ Za Jana Stříšky byla r. 1457 vydána listina králem Ladislavem, která představovala první vlnu restitucí v pohusitském období. Na jejím základě bylo klášteru potvrzeno vlastnictví statků a také povolovala je vykoupit zpět. Jednalo se zejména o bývalá proboštví Přeštice a Touškov, a hrad Prostiboř.²⁹⁰ K vyplacení statků docházelo však velmi pomalu, jako příklad uveďme Přeštice, které klášter získal nakonec až v r. 1511, neboť byly v r. 1460 králem Jiřím znovu potvrzeny Vilémovi mladšímu z Rýzmberka.²⁹¹ Touškov se objevuje ještě r. 1472 na listinách v souvislosti s Burianem z Gutštejna, kdy městu král Vladislav uděluje právo týdenních trhů.²⁹² Finanční možnosti kláštera pravděpodobně nedovolovaly zpětné vykoupení. To je také případ již zmíněných Přeštic, které zůstaly v zástavě pánů z Rýzmberka, neboť požadovali za výkup peněžní částku, kterou klášter nebyl schopen zaplatit.²⁹³ Z toho důvodu byl r. 1459 například hrad Prostiboř přenechán k užívání na dalších dvanáct let Mikulášovi z Vrbiče, přičemž klášteru byl placen roční poplatek.²⁹⁴

Ani dalším pokračovatelům v opatské funkci se nepodařilo zcela se vymanit z těchto transakcí. Opat Pavel II. zastavil například r. 1463 vesnice Kostelec a Krtín i s dvorem

---

²⁸⁷ E. V. ŘIČÁK, *Dějepis města Přeštice*, s. 20. R. C. KÖPL, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei*, s. 58.

²⁸⁸ CIM IV/1, č. 276, s. 388–389.

²⁸⁹ J. ČECHURA, *Kladruby*, s. 42–43.

²⁹⁰ *Zbytky register*, č. 1689, s. 239. Přeštice byly v zápisném držení Viléma ze Švihova, Touškov Buriana z Gutštejna a Prostiboř Jana z Vrtby.

²⁹¹ Tamtéž, č. 1791, s. 257.

²⁹² CIM IV/2, č. 422.

²⁹³ E. V. ŘIČÁK, *Dějepis města Přeštice*, s. 21.

²⁹⁴ Kladrubský kopiář I, č. 129.

Všetice, v následujícím roce pak ještě dal do nápravnického držení Petrovi ze Stachova ves Kozolupy.²⁹⁵ Zajímavou listinou, která nabízí alespoň nepatrný náhled do vztahů vrchnosti a poddanského města Kladrub za opata Pavla II., je potvrzovací list, ve kterém opat daroval kladrubským měšťanům dům pod radnicí, jenž byl určen pro nového kaplana. Měšťané si mohli zvolit „*keréhokoliv kněze řádu křesťanského*“, ale jedinou podmínkou bylo, že bude každé pondělí sloužit zádušní mši za ty, kteří toto kaplanství nadali.²⁹⁶ Pokud se zmíněným opatům podařilo trochu oživit klášterní hospodářství, byl jeho rozvoj zastaven v r. 1467, kdy byl kladrubský klášter opět vyplněn, tentokrát v bojích mezi katolíky a českým králem Jiřím z Poděbrad.²⁹⁷

Dalším opatem se stal Prokop z Balkova, který očividně pokračoval v nastolené hospodářské praxi. Za jeho opatského působení byly rozprodány další klášterní statky, r. 1477 se tak do rukou jistého Jiřího dostal mlýn v Kočově, společně s dvěma loukami a rybníkem na řece. O rok později prodal Zbyňkovi tři polnosti ve vsi Lhotě, v r. 1481 Janovi z Říčán rybník mezi Vrhavčí a Lochousicemi. O rok později povolil pěti měšťanům z Tachova dobývat rudu a kov v horách v prostoru Krtína a Nedražic.²⁹⁸

Na konci 15. století došlo v klášterním hospodářství přeci jen k jistému zlepšení. Za opata Jana III. se sice také prodávalo kladrubské zboží, ale v několika případech se klášter již zmohl na zpětné vykoupení.²⁹⁹ V tomto období se zachovalo též mnoho zpráv, kdy majitelé zápisů na klášterní zboží předávají zápis jiným držitelům.³⁰⁰ Za Jana

---

²⁹⁵ Tamtéž, č. 131; R. C. KÖPL, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei*, s. 59.; Josef STRNAD (ed.), *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad*, díl. II, Plzeň 1905, s. 112–113.

²⁹⁶ CIM IV/2, č. 509, s. 247.

²⁹⁷ R. C. KÖPL, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei*, s. 59.

²⁹⁸ Kladrubský kopiář I, č. 137.

²⁹⁹ Opat postoupil ves Lhotu a plat z bartovského mlýna Czehniczovi z Říčán za roční poplatek 84 míšeňských grošů viz Národní archiv Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115-1760) // ŘB Kladruby 532, in: monasterium.net, URL <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%7CKladruby/532/charter>>, accessed at 2018-06-17Z; Opat vykoupil r. 1498 od Jana z Merklína a na Vidicích 5 gruntů v Damnově, viz AČ 8, č. 175, s. 521.

³⁰⁰ Bratři z Přestavlk předávají zástavní právo na ves Velikou paní Markétě Černínové, viz Kladrubský kopiář I, č. 140; Humprecht z Rabštejna prodává nápravnický dvůr v Honozovicích Ondřeji Leksovi, stříbrskému měšťanu, viz Kladrubský kopiář I, č. 141.

se do držení kláštera dostaly zpět klášterní dvory v Chotěšově a Keblanech, které mu postoupil Jan Blahust, tehdejší držitel zápisu.³⁰¹

O hospodářském vzestupu svědčí také investice do klášterních budov a jejich mobiliáře, které jsou poprvé zaznamenány od návratu konventu z řezenského azylu. V r. 1494 byl ulit zvon do klášterního kostela, který vysvětil r. 1504 řezenský světící biskup Petr z Kraftu. Jelikož se jedná o první zmínku o znovuvybudování klášterního kostela, zdá se, že kostel byl od husitských válek zprovozněn jen provizorně či vůbec. Podle zprávy opata Bedřicha, který ji napsal do kladrubského kopiáře v r. 1615, se tehdy v kostele nacházelo 8 oltářů, přičemž hlavní byl zasvěcen Panně Marii. Vedle kostela byla obnovena a novými oltáři vybavena také kaple Všech svatých, o nichž se v pramenech píše poprvé v r. 1233.³⁰² R. 1526 věnoval ve své závěti jakýsi plzeňský soukeník částku na vytvoření na tabule oltáři v této kapli.³⁰³

Po opatovi Janovi následoval opat Stanislav, u kterého víme, že před funkcí opata zastával úřad touškovského probošta.³⁰⁴ Zasloužil se zde o opravu budovy probošství, o níž nás informuje zpráva z r. 1506. Aby vůbec mohl probošství opravit, musel prodat, se svolením opata Jana, jednu louku, zvanou Míroslavku, plzeňskému měšťanovi Václavovi Kotovskému.³⁰⁵ Z jeho doby se zachoval také testament, ve kterém je klášteru odkázána Jiřím z Gutštejna hospoda s mlýnem Hněvnicích a s právem šenku, který získal od krále Vladislava Jagellonského r. 1502.³⁰⁶ Z pramenů, které se nám dochovaly, se lze domnívat, že opat Stanislav musel být velmi schopným opatem, neboť jeho působení je vyplněno aktivitami, které se v předchozích letech objevovaly jen velmi zřídka.

K jeho největším úspěchům patřilo bezesporu částečné získání Přeštic, které bylo od husitských válek v držení pánů Švihovských z Rýzmburka. Po dlouholetém snažení se mu podařilo s přispěním Johanky z Rýzmburka, abatyše u sv. Jiří, domluvit s Jindřichem o podmínkách navrácení alespoň některých práv na toto významné zboží.

---

³⁰¹ Národní archiv Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115-1760) // ŘB Kladruby 531, in: monasterium.net, URL <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%7CKladruby/531/charter>>, accessed at 2018-06-17Z

³⁰² E. HOLANOVÁ, *Státní zámek*, s. 34.

³⁰³ J. STRNAD, *Listář královského města Plzně II*, č. 928, s. 755.

³⁰⁴ Kladrubský kopiář I, č. 148.

³⁰⁵ AČ 8, č. 203, s. 540.

³⁰⁶ Kladrubský kopiář I, č. 150.

Přeštice sice zůstaly stále v držení pánů z Rýzmburka, ale kladrubský klášter směl s jejich svolením dosazovat své faráře a probošty, svobodně nakládat s příjmy z těchto obročí, využívat roboty poddaných.³⁰⁷ V r. 1510 získal například povolení od Jana ze Švamberku vybudovat rybník v prostoru mezi Brodem a Výrovem.³⁰⁸ Také jeho obnovování starších práv svých poddaných je mnohem častější, v případě sedláků v Borovanech v r. 1510 povolil odkup dvorů za vyrovnání ročního poplatku. Kladrubským měšťanům zase r. 1525 obnovil staré privilegium svobodného obchodu a rybaření.³⁰⁹ Ve stejném roce ještě Kladrubským povolil opat pořádat týdenní čtvrteční trhy.³¹⁰ Při udělení tohoto privilegia však opat porušil právo města Stříbra na pořádání týdenních trhů, a byl společně s konventem obžalován stříbrskými měšťany před zemským soudem v Praze.³¹¹

Ačkoliv tento spor byl jen vyústěním mnohasetletého soupeření královského města Stříbra a poddanského města Kladrub, je nutné tuto událost vnímat v kontextu jagellonské období, které bylo prodchnuto bojem královským měst s poddanskými o své hospodářské výsady.³¹² Kladruby ztratily v průběhu 13.–15. století svou dominantní hospodářskou roli při důležité zemské stezce a Stříbro bylo od svého založení v r. 1240 jejich přímým konkurentem. Stříbro se stalo ekonomickým hegemonem v této oblasti v době Lucemburků, kdy získalo významná práva a jedním z nich bylo i pořádání týdenního trhu, jehož součástí bylo nařízení, že v žádném jiném městě na míli daleko se trh nesměl konat.³¹³ K právu týdenních trhů je ještě nutné dodat, že kladrubské město získalo toto právo již ve 13. století a bylo mu odebráno Václavem IV. v době, kdy Kladruby byly s králem v dlouhodobé neshodě kvůli zřízení tamního biskupství.³¹⁴ V 15. století docházelo však k častějším třenicím mezi oběma městy, jež souvisely se snahou kladrubských opatů o obnovu klášterního hospodářství. Tím začaly být ohrožovány ekonomické zájmy královského města Stříbra. Ačkoliv před husitskými

---

³⁰⁷ E. V. ŘIČÁK, *Dějepis města Přeštic*, s. 22.

³⁰⁸ Tamtéž, č. 154.

³⁰⁹ R. C. KÖPL, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei*, s. 61.

³¹⁰ Z. WINTER, *Život církevní v Čechách II*, s. 719.

³¹¹ Eduard MAUR, *Příspěvek k ohlasu německé selské války v západních Čechách*, in: *Minulostí západočeského kraje 11, 1974*, s. 134.

³¹² Tamtéž.

³¹³ CIM III/1, č. 137, s. 203.

³¹⁴ Udělení práva pořádat viz CDB III, č. 44, s. 44.; zrušení králem Václavem IV. viz CIM II, č. 717, s. 926–927.

válkami byli obchodníci nuceni z rozhodnutí lucemburských králů jezdit přes Stříbro, na přelomu 15. a 16. století se obchodníci vydávali opět přes Kladruby a Stříbrským nezůstala jiná možnost, než jen vybírat cla.³¹⁵ Poslední větší spor se vedl o právo vaření piva, které město Stříbro získalo v r. 1399. Kladrubští a nutno říci i jiná města toto privilegium porušovali, proto si Stříbrští vynutili znovu potvrzení v r. 1498 králem Vladislavem.³¹⁶ Toto soupeření však v r. 1525 dostalo ještě jeden rozměr, který přímo souvisel s německou selskou válkou a jejími projevy na českém území.

První známky neklidu se objevily v hornickém městě Jáchymově, kde se proti Šlikům, své vrchnosti vzbouřili samotní havíři odmítající vysílání vojenských posil na potlačení selských bouří v Mühlhausenu. K čistě politickým požadavkům vzbouřenců se záhy přidaly také požadavky týkající se pracovních podmínek havířů. Hrabě Šlik z obavy, aby události nenabývaly rozměrů německé selské války, přistoupil na požadavky havířů a dal vytvořit zvláštní komisi složenou z radních, havířstva a svých zástupců. Výsledkem havířské revolty byla nakonec reforma horního řádu.³¹⁷

Nepokoje r. 1525 však nezasáhly jen světskou vrchnost, nýbrž i církevní. V květnu podnikli poddaní tepelského opatství útok na svého opata Petra II., kterého pod záminkou jednání o obraně proti jáchymovské rebelii, vylákali do radního domu. Zde po něm požadovali propuštění tepelského měšťana z vězení. Když opat svolil pod podmínkou, že za uvězněného budou postaveni rukojmí, osvobodil dav uvězněného sám. Opatovi se podařilo z radního domu uniknout a skrýt se v jiném domě. Ozbrojený lid dům dobyl, opata zajal a donutil ho k potupnému průvodu zpět do kláštera. Zatímco byl klášter pleněn, byly mu za výhrůžek smrti řečeny podmínky, které se týkaly převážně zrušení poddanských povinností či naopak zavedení privilegií.³¹⁸ Po zásahu poddaných z Vidžína byl opatu umožněn odchod do Plzně, kde opat Petr podal žalobu na své poddané u nejvyššího zemského hejtmána Karla z Münsterberka. Tato událost skončila popravou šesti hlavních rebelů. Vzporu poddaných se dalo snad zabránit již

---

³¹⁵ CIM II, č. 587, s. 747–748.

³¹⁶ E. MAUR, *Příspěvek k ohlasu*, s. 134.

³¹⁷ Václav HUSA, *Selská pozdvižení v Čechách kolem roku 1525*, in: *Časopis pro dějiny venkova XXIV*, 1937, s. 139–140.

³¹⁸ Vydání důchodní pokladny, klášterního pokladu a úroční knihy, zrušení desátků, odpuštění dlužné dávky poddaným, dovolení obecného užívání lesů a rybníků, ponechání svobodné volby duchovního správce, vzdání se soudní pravomoci, navrácení privilegií odňatá z královského rozkazu. Podrobněji viz Hugo KARLÍK, *Festschrift zum siebenhundertjährigen Jubiläum der Gründung des Prämonstratenser Stiftes Tepl*, Marienbad 1893, s. 117–121.

dříve, neboť tepelští měšťané se snažili o zmírnění desátků a jiných klášterních dávek již před r. 1525.³¹⁹ Z toho je zřejmé, že hospodářský vzestup tepelského opatství, k němuž docházelo za opata Petra, byl na úkor jeho poddaných.

Také v Kladrubech došlo tohoto roku k ozbrojenému selskému povstání, které bylo namířeno proti opatovi a klášteru. O celé události se dozvídáme z odpovědi opata Stanislava zemským hejtmanům Hanušovi Pflugovi z Rabštejna a na Bečově a Jaroslavovi z Vřesovic na Brozanech, jež byla reakcí na stížnost vladyky Jana Rajcenštajnera. Ten si stěžoval u zemských hejtmanů, že klášter neprávem uvěznil a vypověděl jeho poddaného Jana Táborského ze svých statků. Podle této odpovědi mělo dojít k útoku na kladrubský klášter s úmyslem ho vypálit a podobně naložit také s městem. Sedláci prý měli být nabádáni stříbrskými měšťany a konšely k tomuto útoku, k čemuž se přiznal jeden z podezřelých při použití útrpného práva. Mezi vzbouřenými sedláky prý byl také zmiňovaný Táborský. K potlačení rebelie mělo dojít „*skrze vysoce urozené pány, skrze urozené pány vladyky a statečné pány rytíře*“. Jestliže se v jiných případech západních Čech vzbouřili poddaní proti vrchnosti, pak v tomto případě zůstali alespoň kladrubští měšťané na straně kláštera. Po událostech přišli k opatovi kladrubští konšelé v čele s purkmistrem a přesvědčili ho o své neúčasti na rebelii.³²⁰ Jedním z důvodů, proč se Kladrubští nepřidali, by mohla být právě privilegia udělená v předchozích letech opatem Stanislavem, která eliminovala jeden z hlavních požadavků selských povstání r. 1525, a to navrácení starých privilegií.³²¹ Do jaké míry se na tomto pokusu o dobytí kláštera podíleli stříbrští konkurenti, zůstává otázkou, neboť výpovědi za použití útrpného práva nelze brát příliš doslovně. Tento vzdor spíše svědčí o zvyšujícím se útlaku poddaných ze strany kláštera, který se hospodářsky rozmáhal, stavěl rybníky, opravoval klášterní kostel. Veškeré klášterní výdaje se pravděpodobně neobešly bez zvyšování nároků na své poddané a vedly ke vzpouře, která se nápadně podobala situaci v tepelském klášteře.

Událost r. 1525 nebyla pravděpodobně ojedinělá a k ohrožení kláštera ze strany poddaných docházelo snad i dříve. V kladrubském kopiáři se totiž nachází opis listiny

---

³¹⁹ V. HUSA, *Selská pozdvižení*, s. 140.

³²⁰ E. MAUR, *Příspěvek k ohlasu*, s. 126–127.

³²¹ Tamtéž, s. 134.

vydané českou a uherskou královnou Marií Habsburskou, která již v r. 1522 vzala klášter pod svou ochranu.³²² Podobně učinili také páni ze Švamberka.³²³

Opat Stanislav, jenž byl velice aktivní v hospodářské oblasti a získal Přeštice, čímž se výrazně zapsal do dějin kladrubského kláštera, zemřel r. 1531. Jeho nástupce Maurus I. neměl již takové štěstí, aby se nějak zřetelněji projevil ve své funkci. Jeho působení značně ovlivnila morová epidemie z r. 1537, která vedla k velkému úbytku kladrubských poddaných.³²⁴

Po smrti Maura I. nastoupil r. 1540 na opatský stolec Jan IV. a působil v této funkci až do r. 1561. Díky prodeji některých vesnic bratrům Chlumčanským, za něž získal 3000 grošů, nechal tento opat opravit klášterní budovy. Jednalo se teprve o druhou investici do klášterních budov, o které máme zprávy. Trvalo tedy více než 150 let, než došlo k opravení škod způsobených husitskými válkami.³²⁵

Jan IV. pravděpodobně neměl své působení vůbec lehké, neboť politické okolnosti přinášely samé nesnáze. Podobně jako se promítly německé selské války v r. 1525 do dějin kladrubského kláštera, zasáhly klášter v r. 1547 události spojené s neúspěšným odbojem měst proti Ferdinandovi Habsburskému. V Kladrubech vypukl spor mezi zastánci a odpůrci královy politiky, přičemž jeden z přívrženců krále obvinil městskou radu a kladrubské měšťany ze spiknutí proti králi. Nakonec byl předvolán před soud, před kterým zpytoval své svědomí a dobrovolně se podvolil jít do vězení.³²⁶ Katastrofa se však snesla na Kladruby až v r. 1557, kdy klášter i město byly vypleněny německým protitureckým kontingentem, který mířil do Uher na pomoc Ferdinandovi.³²⁷ Při této události byl zajat opat Jan a jakýmsi Albrechtem Rosenbergerem odveden do Plzně. V Pamětech plzeňských se přesněji píše: „...kněze Jana opata, člověka v letech sešlého vzav, na kuň opak vsadil a tak posměšně odpolu obnaženého a na témž koni uvázaného bez klobouku, s hlavou odkrytou do Plzně přivedl.“ Opat byl nakonec propuštěn a navrátil se do svého kláštera.³²⁸

---

³²² Kladrubský kopiář I, č. 157

³²³ V. V. KREMER, *Přehled kladrubských dějin*, in: Sborník okresního muzea v Tachově 9, Tachov 1973, s. 28.

³²⁴ R. C. KÖPL, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei*, s. 62.

³²⁵ E. HOLANOVÁ, *Státní zámek*, s. 35.

³²⁶ J. ČECHURA, *Kladruby*, s. 53.

³²⁷ Jan BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhů českých*, Praha 1879, s. 240.

³²⁸ Josef STRNAD (ed.), *M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti plzeňské*, Plzeň 1883, s. 155.

V následujícím období docházelo k dalšímu zastavování majetku, které jistě souvisí jednak se zvýšením královských berní z důvodu válek s Turky, jednak se škodami na majetku, které klášter utrpěl. Ve fondu České dvorské kanceláře se dochovala suplika, která dokládá tíživou finanční situaci kláštera. V této žádosti prosí opat Jan o odložení berní, neboť jen škody na měděných dolech, které klášter vlastní, byly odhadnuty na 400 kop grošů českých.³²⁹

Nástupcem Jana IV. se stal v letech 1561–1562 opat stejného jména, Jan V. Vron z Dornsdorfu a Biskupova. Podle pamětí Mikuláše Dačického z Heslova, jenž byl švagrem kladrubského opata, se jednalo o schopného opata, který se však choval spíše světsky než duchovně.³³⁰ A měl zajisté pravdu, neboť Jan Vron byl ze své funkce opata odvolán r. 1583 za svůj příliš světský život, přesněji pro svůj „*frej*“.³³¹ Již r. 1575 byl totiž oddán stříbrským knězem Janem se svou milenkou Annou, se kterou měl již několik dětí.³³²

Za Jana Vrona sužovaly klášter půjčky habsburským panovníkům, které byly v říjnu r. 1564 požadovány od zámožnějších klášterů králem Maxmiliánem II. prostřednictvím jeho bratra arciknížete Ferdinanda. Po morové epidemii, která vypukla v r. 1564, nebyla schopna česká komora poslat do Vídně peníze na zaplacení výdajů pohřbu zesnulého Ferdinanda I., proto se panovník rozhodl učinit tento krok. Kromě kladrubského kláštera se nařízení týkalo například také břevnovského, tepelského, svatojiřského na Pražském hradě a svatovítské kapituly. Kladrubským byla půjčka vyměřena na 2000 kop míšenských, Břevnovským na 1500 a svatovítské kapitule na 10 000 kop.³³³

Představení klášterů se pravděpodobně zdráhali zaplatit stanovenou sumu, proto již během listopadu byli arciknížetem předvoláni do Prahy.³³⁴ Zde došlo ke zmírnění částek a ke stanovení nového termínu, kdy měly být půjčky zaplaceny. Opat Vron však nezaplatil ani tehdy, proto byl Ferdinandem během následujícího roku několikrát

---

³²⁹ E. HOLANOVÁ, *Státní zámek*, s. 36.

³³⁰ „*Byl dobrý hospodář, oekonomus, jurista saudný, veda sobě podobněji světsky nežli duchovně*“. Podrobněji viz Antonín REZEK (ed.), *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, sv. I, Praha 1878–1880, s. 170.

³³¹ Tamtéž.

³³² Z. WINTER, *Život církevní II.*, s. 795.

³³³ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 151–152.

³³⁴ Tamtéž.

upomínán.³³⁵ V této situaci nebyl jediný, neboť i jiní opati a probošti ještě v průběhu r. 1565 žádali o posunutí termínu na den sv. Ducha.³³⁶

Také v následujících letech byly na klášter uvaleny různé poplatky, s jejichž placením opat Vron nespěchal. Je zřejmé, že za vlády císaře Rudolfa II. docházelo z různých důvodů k obrovskému finančnímu zatížení církevních institucí. V r. 1574 bylo například na zemském sněmu rozhodnuto o sbírce na výchovu sněmovníků, na kterou musely přispět také kláštery. Kladrubský opat byl opět napomenut samotným arcibiskupem Antonínem Brusem z Mohelnice, aby zaplatil, neboť je povinen dodržovat usnesení zemského sněmu.³³⁷

Dalším rozhodnutím Rudolfa II. bylo, že místo výslužby se dvorští služebníci posílali na dožití do klášterů či na klášterní statky. Jednalo se většinou o vysloužilé vojáky, trabanty, furýře, o něž se musely kláštery starat. Královské rozhodnutí nebralo ohled ani na ženské kláštery, které se pravděpodobně těžce srovnávaly s těmito provisionisty, jak se jim také říkalo. Například dominikánská převorka u sv. Anny na Starém Brně se pokusila vyhnat jednoho furýra, ale po královské odpovědi ho přeci jen musela ubytovat ve svém klášteře.³³⁸ Také mužské kláštery se z této povinnosti snažily vymanit a žádaly krále o zrušení nařízení. V r. 1571 se pokusil břevnovský opat nepřijmout císařského kantora z důvodu „*sešlého*“ kláštera.³³⁹

Opat Vron se k nastalé povinnosti opět postavil po svém a trabanta Kryštofa Enderse, nevyplácel vůbec, neboť si pro provizi do kláštera nepřišel. V dopise arcibiskupovi argumentoval tím, že není povinen peníze posílat, neboť „*není slýcháno, aby jesle za volem chodily*“.³⁴⁰

S finanční zátěží byl opat donucen vypořádat se zástavou dalších klášterních statků, proto zastavil v letech 1565–1570 vsi, mezi nimiž byl i bývalý proboštský kostel sv. Kateřiny, za více než 1600 kop grošů. V 70. letech rozprodávání pokračovalo a

---

³³⁵ Adolf KREJČÍK, *O biskupech, Arpinech a Josefu Vronovi z Dorndorfu a Biskupova*, in: Časopis společnosti přátel starožitností XLIX–L, Praha 1946, s. 251–252.

³³⁶ *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, VI., 1581–1585, Praha 1890, č. 279.

³³⁷ Klement BOROŮVÝ, *Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup pražský: historicko-kritický životopis*, Praha 1873, s. 144.

³³⁸ Z. WINTER, *Život církevní v Čechách II*, s. 724–725.

³³⁹ Tamtéž.

³⁴⁰ A. KREJČÍK, *O biskupech*, s. 252.

klášter získával nemalé prostředky do své pokladny, neboť v r. 1578 prodal opat Adamovi ze Švamberka statky v hodnotě 4000 kop grošů.³⁴¹

Vláda Rudolfa II. byla velmi těžkým obdobím pro kladrubský klášter, nejen kvůli již zmíněným půjčkám a dalším poplatkům, které musel opat a konvent vynakládat. V tomto období ztratil klášter své významné přeštické probošství z rozhodnutí císaře, který z něho r. 1578 učinil komorní zboží a předal jej do držení Michalovi Špánovskému z Lásova na Pacově a Vožici, císařskému radovi a nejvyššímu písaři království Českého. Záminkou se staly neustálé spory o přeštický újezd mezi kladrubskými benediktiny a Švihovskými, koneckonců i mezi samotnými členy rodu Švihovských, neboť se o Přeštice soudili mezi sebou manželé Václav Švihovský a Markéta z Gutštejna. Důvodem k tomu byla závěť sepsaná Markétou a zpochybněná Václavem.³⁴²

Opat Vron vedl v roli kollátora několik sporů s duchovními, které mohou více prozradit o osobě Jana Vrona. V r. 1570 se nejprve přel s přeštickým farářem Janem Cicerem o pozůstalost po dnešickém faráři Floriánovi. Opat byl Cicerem obviněn, že nevyčkal ani týden po Floriánově smrti, dal rozlámat pečeti, otevřít zámky a odvézt obilí uschované na statku do kláštera na devíti vozech. Zdá se, že Vron byl velmi oblíben u arcibiskupa Antonína Bruse, který ho v tomto sporu dal pod svou ochranu a už před tím ho pověřoval vyšetřováními jiných sporů. Tento však měl rozhodnout chotěšovský probošt, který byl však Vronem u arcibiskupa nařčen ze stranění Cicerovi. Jak spor skončil, není známo. Jednání opata Vrona, při kterém obviňoval své soudce z náklonnosti druhé straně, se však opakovalo minimálně ještě jednou. Při rozepři se skapeckým farářem Janem Matheolem, ve které byl obžalován Vron z neoprávněného uzavření kostela, vypovězení Jana z fary, častování potupnými slovy a odebrání desátků, opět opat požádal arcibiskupa, aby rozhodčího ve sporu dělal někdo jiný než vybraný týnský arciděkan Ondřej.³⁴³

O životě poddaných na klášterních statcích v době opata Vrona mnoho zpráv nemáme, jednu je však možné zmínit, a to tzv. „Žďárskou aféru“ z r. 1572, při které opat ukázal, že se nezalekne ani toho nejkrutějšího vymáhání práva. Při výmlatu obilí v klášterním dvoře ve Žďáru došlo ke krádežím, do nichž bylo zapleteno deset poddaných.

---

³⁴¹ R. C. KÖPL, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei*, s. 63.

³⁴² E. V. ŘIČÁK, *Dějepis města Přeštice*, s. 23–24.

³⁴³ A. KREJČÍK, *O biskupech*, s. 253–254.

V městské knize jsou zapsány jejich výpovědi za použití útrpného práva, ve kterých se někteří přiznávají k pravidelným krádežím na klášterních statcích nebo k zabítí prasete a rozdělení masa mezi sebou. Většina vyslychaných doznala, že vše dělala z nerozumu a z velké chudoby. Tři z obviněných byli odsouzeni k trestu smrti oběšením. Zbýlých sedm muselo opustit Kladruby a zaplatit vysokou pokutu.³⁴⁴

Dačického tvrzení o opatovi Vronovi, že si v životě „*veda sobě podobněji světsky nežli duchovně*“, se jistě zakládalo na pravdě. Vron byl proslulý svým nezřízeným pitím, proto si na něj dokonce stěžovali samotní kladrubští bratři u pražského arcibiskupa Martina Medka. Opat měl být za své chování napomenut, ale víme jistě, že se nepoučil. Toto napomenutí totiž předcházelo zmíněné svatbě s jeho milenkou Annou.³⁴⁵

Opat Vron dožíval po svém odvolání nejprve na faře v Damnově, kde pobíral důchod ve výši 30 kop grošů, a poté žil snad v Praze, kde zemřel v r. 1589 a byl pohřben u sv. Ducha na Starém Městě pražském, tedy v kostele patřícím benediktinkám.³⁴⁶

Vronovým nástupcem se stal Ondřej Stein, který v úřadu opata působil šest let. Přímo o jeho osobě sice nezůstaly žádné zprávy, ale z jeho působení se zachovaly listiny informující nás o vztazích kláštera s kladrubskými poddanými. Ti r. 1584 předstoupili před opata Ondřeje a žádali ho o zmírnění naturálních dávek, které jim byly kdysi vyměřeny, a o jejich přeměnu v dávky peněžní. Opat se rozhodl ročně vybírat od kladrubských měšťanů 86 kop grošů míšeňských, přičemž klášteru plynulo jen 50 kop. Část zbylé částky byla určena kladrubskému faráři na dvě denní stravy pro rektora a kantora městské školy, další část na jejich platy a plat městského prunýře, který do Kladrub vedl vodu. Součástí listiny vydané Ondřejem byla také privilegia, která měšťanům umožňovala využívat část řeky Úhlavky a vařit pivo, ze kterého klášteru měli odvádět tzv. povarné, a nově směli také využívat část lesa za Benýšovským mlýnem.³⁴⁷

V r. 1589 se v klášteře tedy konala nová volba opata, při níž mělo podle klášterní historiografie dojít k zázračnému objevu. Při zmiňované volbě si bratři krátili dlouhou chvíli v zahradě hraním kuželek. Jednomu z nich však vyjela koule z dráhy a zarazila se

³⁴⁴ J. ČECHURA, *Kladruby*, s. 54–55.

³⁴⁵ Klement BOROVÝ, *Martin Medek, arcibiskup pražský*. Praha 1877, s. 70–71.

³⁴⁶ *Paměti M. Dačického*, s. 170.; V. V. KREMER, *Přehled dějin*, s. 29; Jaroslav ČECHURA, *Kladrubský klášter v pověstech, legendách a vyprávěních*, Domažlice 2012, s. 79. Čechura se domnívá, že bývalý opat Vron žil až do r. 1600 na faře v Damnově.

³⁴⁷ J. ČECHURA, *Kladruby*, s. 54–55; V. V. KREMER, *Přehled dějin*, s. 29.

do zdi infirmaria a z budovy se vyvalil kámen. Při pokusu vyjmout kouli narazili bratři na starou bednu, která obsahovala zlacená, drahokamy vykládaná křídla oltáře, monstranci, opatskou berlu a pokladnici se skvosty. V době, kdy se bratři těšili z nálezů, měl být zvolen nový opat Vít Hilfft.³⁴⁸

Tato událost je zajímavá přinejmenším z jednoho důvodu. S osobností Víta Hilffta jsou v benediktinském dějepisectví spojeny dva zázračné objevy. Nejprve o něm bylo psáno v souvislosti s objevem údajných ostatků sv. Ivana ve Svatém Janu pod Skalou, nyní se s ním setkáváme ve spojitosti s nalezením pokladu, který měl značně zadluženému klášteru pomoci. V prvním případě nález velmi pomohl svatojánskému klášteru, do kterého se začaly scházet davy poutníků na počest kultu sv. Ivana. V druhém případě však opat Hilfft tolik štěstí neměl. Po nálezů sice nechal zhotovit nové malby v klášterním kostele, ale krátce poté, dne 12. května r. 1590 zachvátil klášter obrovský požár, který zničil obytné budovy konventu takovým způsobem, že již nebylo možné nadále je obývat. Požárem nedotčený zůstal jen kostel. Opat neměl dostatek peněz na jejich obnovu, proto se rozhodl s konventem koupit dům v Kladrubech a přestěhovat se do něj.³⁴⁹

Na konci 16. století bylo v klášteře provedeno ocenění klášterního jmění a klášter byl ohodnocen částkou 8 260 kop českých grošů. Nakolik musel být požár ničivý, si můžeme lépe představit, když ocenění srovnáme s oceněním z let 1557–1558, kdy se částka pohybovala kolem 15 500 kop grošů míšeňských.³⁵⁰

Na přelomu 16. a 17. století se začala projevovat nespokojenost poddaných se svou vrchností, která vedla k vzpourám proti kladrubskému klášteru. K jedné takové vzpouře došlo r. 1597 v klášterní vsi v Lochousicích, kdy byla nalezena stará listina, ve které byli klášterní poddaní zbaveni některých robotních povinností za to, že postaví rybník. S nalezenou listinou vyrazili poddaní za právníkem Janem Rozvodou, aby jim pomohl při jednání s opatem. Ten však na nic nečekal a nechal Jana i sedmnáct poddaných uvěznit v žaláři. Blížící se žně však opata přiměly k mírnému postupu, k čemuž přispěla také žádost kladrubského písaře o propuštění sedláků, v níž svalil vinu na Jana

---

³⁴⁸ E. HOLANOVÁ, *Státní zámek*, s. 37.

³⁴⁹ Kladrubský kopiář I., s. 323.

³⁵⁰ E. HOLANOVÁ, *Státní zámek*, s. 38.

Rozvodu. Sedláci byli nakonec propuštěni, Jan Rozvoda setrval ještě pár dní v šatlavě a nakonec byl propuštěn také.³⁵¹

Opat Vít Hilfft se r. 1604 vzdal svého úřadu a zbytek života strávil v břevnovském klášteře, kde r. 1611 také zemřel.³⁵² Jeho nástupcem se stal Ondřej Bartoloměj, profes broumovského klášteřa, který původně pobýval v pražských Emauzích. Břevnovsko-broumovský opat Wolfgang Zelender mu poté zprostředkoval úřad opata v Kladrubech. Opatem však nebyl dlouho, neboť onemocněl a nakonec v r. 1607 zemřel v Karlových Varech za přítomnosti tepelského opata Ondřeje Ebersbacha. Také nový opat, Martin Lyra, nevydržel na opatském stolci příliš dlouho. Bývalý břevnovský probošt u sv. Markéty zemřel r. 1611, aniž by se výrazně zapsal do dějin klášteřa.³⁵³

Na přelomu 16. a 17. století se do funkcí opatů dosazovali především mniši z břevnovsko-broumovského opatství. Kromě již zmíněných Ondřeje a Martina jím byl také poslední předbělohorský opat Bedřich Viktorin Fribudo. Ten působil v čele klášteřa i v prvních letech třicetileté války a zasloužil se o vznik kladrubských kopiářů.³⁵⁴ V klášterních kronikách je zaznamenána událost ze dne 23. května 1618, tedy ze dne, kdy došlo k třetí pražské defenestraci královských místodržících. Socha stojící v ambitu kladrubského klášteřa byla nalezena bez hlavy a měla předpovědět těžké osudy klášteřa v následujících letech.³⁵⁵

Náboženská situace na klášterním panství se v průběhu 16. a na počátku 17. století značně proměnila, protestantské obyvatelstvo výrazně převažovalo nad katolickým.³⁵⁶ V Touškově kázal od r. 1578 například „odpadlý“ kněz Kašpar Mendel ze Steinfelsu, který byl přímo dosazen Kryštofem Markvartem z Hrádku, majitelem panství.³⁵⁷ O sociálním napětí a vzpourách poddaných proti klášterní vrchnosti již byla řeč výše, ale teprve po r. 1618 měla propuknout v mnohem větším měřítku. Podnětem k rebelii kladrubských měšťanů se stala jednak závěť Anny Laziusové, majetné vdovy po klatovském Jakubovi Laziovi, jednak důsledky pražské defenestrace, které poddaným klášteřa dodaly odvahy postavit se svému opatovi.

---

³⁵¹ J. ČECHURA, *Kladruby*, s. 55–56.

³⁵² R. C. KÖPL, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei*, s. 66.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ V. V. KREMER, *Přehled dějin*, s. 29.

³⁵⁵ E. HOLANOVÁ, *Státní zámek*, s. 39.

³⁵⁶ J. ČECHURA, *Kladruby*, s. 56.

³⁵⁷ Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království českého*, díl 2., Praha 1908 s. 329–330.

V závěti odkázala kladrubské radnici částku ve výši 5 000 kop grošů míšeňských, které kdysi půjčila pánovi Horšovského Týna Vilému staršímu Popelovi z Lobkovic. Tyto peníze přesně po 1 000 kopách grošů rozdělila na 5 částí a určila, na co mají být peníze použity. Paní Laziusová počítala s opravou zvonu v kostele sv. Jakuba, opravou cest kolem Kladrub, poté věnovala peníze kostelu sv. Petra, kladrubské radnici a také klášteru, jemuž kromě jiného odpustila dluh ve výši 200 kop grošů. Za odpuštění dluhu prosila v „*suchých dnech*“ o sloužení mše za její duši.³⁵⁸

Kladrubská radnice však s penězi naložila po svém a celou částku, tedy i s klášterní částí, půjčila direktoriu na vybudování armády. Je nasnadě, že se v žádném případě nejednalo o myšlenku kladrubských radních. Není od věci zmínit, že Vilém starší z Lobkovic, který peníze podle závěti na radnici předával, byl členem stavovského direktoria a snad byl i strůjcem tohoto nápadu.³⁵⁹ Město Kladruby však na této půjčce dočasně vydělalo, ačkoli nemáme důkazů o vrácení půjčky a je pravděpodobné, že po potlačení stavovského povstání k uhrazení již nikdy nedošlo. V době direktoria získalo klášterní majetek, který se poté stal předmětem kladrubské rebelie. Na město byly převedeny ves Milevo, několik mlýnů, část řeky Úhlavky, louky a pole.³⁶⁰ Vzdávající sebevědomí měšťanů a jejich vzdor vůči klášteru dokládá jejich další jednání, kdy odmítli opatovi Bedřichovi povolit přívod vody z řeky do klášterního mlýna a poradili mu, aby si ji sám nosil v pytlích.³⁶¹

O převažujícím protestantském obyvatelstvu města vypovídá též vypovězení katolického kněze, který se měšťany snažil obrátit zpět k „pravé“ víře. Byl rozlícen a jeho fara a veškeré její zařízení utrpěly úhony.³⁶²

Ponížení, které se opatovi dostalo od jeho poddaných, však těmito událostmi nekončilo. V r. 1620 byl klášter vypleněn a opat se zachránil skokem z vysokého okna a útekem do lesa. Při plenění byli někteří členové konventu zabiti.³⁶³ Jindy se zas opat schovával ve

---

³⁵⁸ Kladrubský kopiář II, s. 100–104.

³⁵⁹ Šárka STEINOVÁ, *Klášterní velkostatek Kladruby během 17. století*, bakalářská práce 2006, s. 19.

³⁶⁰ Kladrubský kopiář II, s. 110–137.

³⁶¹ SOA Tachov, fond Kladruby, IA/19, městské knihy kladrubské z let 1528–1695.

³⁶² Tamtéž.

³⁶³ Kladrubský kopiář II, s. 116–120.

starém komíně, aby si zachránil život.³⁶⁴ Plenění znamenalo chod kláštera především v duchovním životě, neboť jak Bedřich píše v dopise chotětovskému opatovi, byly jim odcizeny i liturgické předměty a paramenty.³⁶⁵ K útokům a rabování docházelo i na jiných místech klášterního panství, bývalé proboštví v Přešticích bylo plundrováno císařským i stavovským vojskem několikrát.³⁶⁶ Jen za opata Bedřicha procházela vojska přes Kladruby nejméně šestkrát a způsobila mnoho škod.³⁶⁷ V r. 1624 si opat naříkal, že klášterní statky byly poničeny „rozličnými durchcuky“ a aby toho nebylo málo, tak mu tam bylo posláno 500 knechtů, kteří tam vše vyjedli, a proto jeho poddaní opouštějí své příbytky.³⁶⁸ V r. 1626 předložili obyvatelé hejtmanovi Plzeňského kraje soupis výloh, které měli za uplynulý rok s vojskem táhnoucím do říše. Výlohy ve výši 60 000 zlatých rýnských se týkaly také kladrubského kláštera či města Touškova.³⁶⁹

Po vítězství císařské vojska v bitvě na Bílé hoře se změnila situace také na kladrubském panství. Kladrubští měšťané museli vrátit pozemky zpět klášteru a opat Bedřich se opět stal pánem nad svými poddanými. Za svého života a v úřadu opata zažil však ještě mnoho útrap, které kladrubský klášter zasáhly. Vystřídán byl ve své funkci r. 1627 Jakubem Kryštofem Rybnickým z Chřenovic.³⁷⁰

---

³⁶⁴ Nakonec byl prozrazen štěkáním svého věrného psa. Mansfeldovými vojáky byl následně zajat a po zaplacení tučného výkupného propuštěn. Podrobněji viz J. ČECHURA, *Kladrubský klášter v pověstech*, s. 99–100.

³⁶⁵ E. HOLANOVÁ, *Státní zámek*, s. 40.

³⁶⁶ E. V. ŘIČÁK, *Dějepis města Přeštice*, s. 28.

³⁶⁷ Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války*, díl III., Praha 1951, s. 497, 509, 549, 718, 722.; *Prameny k dějinám třicetileté války*, díl IV., Praha 1953, s. 57.

³⁶⁸ *Prameny III*, s. 599.

³⁶⁹ *Prameny IV*, s. 66.

³⁷⁰ R. C. KÖPL, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei*, s. 70.

6 Opatství sv. Vavřince v Opatovicích

6.1 Dějiny opatovického kláštera do roku 1415

Ze zakládací listiny knížete a krále Vratislava z r. 1073 vyplývá, že předchůdcem opatovického kláštera byla cella řídicí se řeholí sv. Benedikta a podléhající břevnovskému klášteru, která byla soukromým vlastnictvím Vratislavova dvořana Mikulce.³⁷¹ V listině, jež byla zhodnocena jako falzum z poloviny 12. století, se objevuje také první nadání pro poustevnu povýšenou králem Vratislavem II. na opatství.³⁷² Výčet vsí zaznamenaný v padělané listině zahrnoval celý staletý vývoj klášterní držby, proto se na počátku mohlo jednat snad jen o osm celých vsí v blízkosti samotného kláštera, přičemž se nejednalo jen o donaci knížete, nýbrž i dalších osob, tj. velmožů, opatů, proboštů, kaplanů.³⁷³ K osídlení kláštera, a tedy k faktickému vzniku došlo pravděpodobně r. 1086, kdy do Opatovic přišli břevnovští mniši.³⁷⁴ Prvním opatem se stal Ondřej, bývalý knížecí kaplan.³⁷⁵ Založením opatovického kláštera byla zahájena kolonizace východních Čech.

Ve 12. století vlastnil klášter již rozsáhlé zboží v Polabské nížině, ale jeho statky se nacházely také na Moravě, čímž přesahoval samotné území východních Čech. Ze zmíněné listiny je zřejmé, že součástí donací se stali také osadníci daných vsí či vinaři při vinici u Osic.³⁷⁶ Moravské vsi Opatovice na Brněnsku, Dalečín či újezd Olešnice byly určeny přímo k výživě opatovického kláštera, který zde vybíral platy jemu určené.³⁷⁷ Ze stejného důvodu byly Opatovickým odváděny poplatky z cest a mostného v Olomouci, Brně, Přerově, Břeclavi aj.³⁷⁸ Snaha opatů o ucelené klášterní zboží je vedla k postupnému prodeji odlehlejších statků, jako tomu bylo v případě prodeje lesa

---

³⁷¹ CDB I, č. 386, s. 368–371; dále Josef ŠRÁMEK, *Mezi normou, reformou a praxí. Proboštví benediktinských klášterů v Čechách a na Moravě ve středověku*, Olomouc 2016, s. 231; Emanuela NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera. Příspěvek k vlastivědě země české*, Praha 1925, s. 8.

³⁷² Hrubý datuje vznik falza do období po r. 1163, kdy král Vladislav vydává listinu při svěcení kláštera, která se stala vzorem pro padělek. V. HRUBÝ, *Tři studie k české diplomatice*, s. 131–138.

³⁷³ J. ŠRÁMEK, *Mezi normou*, s. 231.

³⁷⁴ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 9.

³⁷⁵ Jeroným SOLAŘ, *Benediktinský klášter s kostelem sv. Vavřince v Opatovicích*, in: *Památky archeologické a místopisné* 6, 1865, s. 188.

³⁷⁶ CDB I, č. 386, s. 368–371.

³⁷⁷ Tamtéž; dále J. ŠRÁMEK, *Mezi normou*, s. 233.

³⁷⁸ CDB I, č. 386, s. 368–371; dále E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 12.

u Roubovic a pozemků u Domašic litomyšlské kanonii, či vsi Hlína podlažickému klášteru.³⁷⁹

Za opata Myslocha, který byl vyslán snad předchozím opatem Blažejem do clunyského kláštera, byl přestaven klášter v duchu románského slohu. Stavba trvala více než deset let, proto se v literatuře uvádí, že se muselo jednat o kompletní přestavbu dříve dřevěných budov. V r. 1163 byl klášterní chrám vysvěcen biskupem Danielem za přítomnosti krále Vladislava II.³⁸⁰ Jeho podoba se jistě nevymykala tehdejšími klášterními kostely, proto se můžeme domnívat, že se jednalo o trojlodní baziliku s hlavním oltářem, který byl v Opatovicích zasvěcen sv. Vavřincovi.³⁸¹ V chrámu byl snad r. 1227 pohřben moravský markrabě Vladislav, syn Přemysla Otakara I.³⁸²

Ve 13. století došlo podobně jako u jiných klášterů díky královským i šlechtickým darům z r. 1229 k dalšímu rozšiřování klášterního zboží.³⁸³ V druhé polovině 13. století bylo na opatovickém panství založeno první město Přelouč a o jistém hospodářském vzestupu svědčí gotická úprava kostela a zakládání prvních proboštví, která vznikala s podporou tamních knížat ve Slezsku.³⁸⁴ Již před r. 1242 byl zřízen donací vdovy po knížeti Jindřichovi II. Pobožném pobočný dům v Křesoboru, jehož existence neměla však dlouhého trvání, neboť bylo proboštví prodáno r. 1289 opatem Častou knížeti Boleslavovi, jež ho osadil mnichy cisterciáky.³⁸⁵

Z Opatovic, nebo už mnichy z Křesoboru, byla osídlena další klášterní expozitura ve Wahlstattu na Lehnickém poli, tedy v místě bitevního pole, kde zahynul v boji proti Mongolům zmiňovaný Jindřich II.³⁸⁶ Podle legendy o sv. Hedvice sem byli benediktini pozváni mezi léty 1241–1243, ale datování vzniku proboštví se klade až do druhé

---

³⁷⁹ CDB I, č. 399, s. 414; dále J. ŠRÁMEK, *Mezi normou*, s. 234; Jiří PRAŽÁK, *Diplomatické poznámky k litomyšlské listině krále Vladislava I.*, in: Sborník příspěvků k dějinám Litomyše a okolí, Pardubice 1959, s. 9–32.

³⁸⁰ FRB II, s. 400.

³⁸¹ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 16.

³⁸² FRB III, s. 472.

³⁸³ CDB II, č. 324, s. 327–329.

³⁸⁴ Petr VOREL, *Dějiny města Přelouče. Díl I. 1086–1618*, Přelouč 1999, s. 7–8.

³⁸⁵ Ondřej WOLF, *Kolonizace, weichbild a počátky manských tvrzí na Trutnovsku*, in: Archeologické rozhledy LVI, č. 4, 2004, s. 564; dále Dagmara ADAMSKA, *Východočeská zboží držaná Piastovci ve vrcholném středověku*, in: Ondřej FELCMAN et kol. (ed.), *Území východních Čech od středověku po raný novověk: kapitoly k územně správním dějinám regionu*, Praha 2011, s. 45.

³⁸⁶ Marek DERWICH, *Fundacja benedyktyńskiej prepozytury w Legnickim polu*, in: Waclaw KORTA (ed.), *Bitwa Legnicka. Historia i tradycja*, Wrocław-Warszawa 1994, s. 323–324, 327–328.

poloviny 14. století, přičemž se mohlo jednat o navázání na benediktinskou činnost ve farním kostele.³⁸⁷

Třetí slezské proboštství vzniklo ve Středě (Neumarkt) mezi léty 1349–1366, tyto letopočty jsou vymezeny získáním patronátního práva na kostel při špitálu ve Středě a prvním doložením středského probošta.³⁸⁸

S opatovickou kolonizační činností kraje na nejhornějším Labi vznikla jejich první expozitura v Čechách. Vrchlabské proboštství, jak je v literatuře hojně označováno, bylo z počátku jen pouhou poustkou ležící v blízkosti Klášterské Lhoty.³⁸⁹ Ke vzniku expozitury pravděpodobně došlo již před r. 1241, kdy do tamního kraje přišel také Řád německých rytířů, proto byl nucen kolonizovat kraj jiným směrem.³⁹⁰ Prvně se poustevna zmiňuje r. 1270 v listině královny Kunhuty, v níž daruje opatovickému klášteru cellu Panny Marie.³⁹¹

Neklidné období po smrti českého krále Václava III. klášter sice přečkal, ale můžeme zde zaznamenat určitý hospodářský útlum, který znamenal až zadlužení konventu. Vládu Jana Lucemburského vyplňuje opat Hroznata, v literatuře uváděn jako opat šetřivý, který si s těžkou situací kláštera dokázal poradit.³⁹² V r. 1343 zmínil svým poddaným povinnosti snížením odváděných poplatků peněžních i naturálních.³⁹³ Za jeho opatování byla zřízena, nebo snad je poprvé zmíněna klášterní škola.³⁹⁴ Opat Hroznata byl jistě schopným a váženým člověkem, neboť byl r. 1339 pověřen rozřešením sporu mezi kláštery ve Strahově a Litomyšli. R. 1346 se mu dostalo papežské výsady, kdy směl při mších nosit mitru, prsten, pastýřskou berlu, aj. Byl také jmenován ochráncem kameneckého cisterciáckého kláštera ve Slezsku.³⁹⁵

V druhé polovině 14. století zaznamenal klášter svůj další vzestup, který se však netýkal jen hospodářství. V r. 1348 byl zvolen opat Neplach, jenž se stal jedním

---

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 26; J. ŠRÁMEK, *Mezi normou*, s. 240.

³⁸⁹ Vladimír WOLF, *Vrchlabské proboštství v dějinách kraje na nejhořejším Labi (Příspěvek k církevním dějinám v době předhusitské*, in: *Krkonoše – Podkrkonoší* 5, 1970, s. 20.

³⁹⁰ Tamtéž.

³⁹¹ RBM II, č. 2486, s. 1069–1070.

³⁹² E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 23–24.

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ FRB III, s. 480.

³⁹⁵ Monumenta Vaticana I, č. 737, s. 441.

z nejvýznamnějších opatů kláštera.³⁹⁶ Často působil v diplomatických službách císaře Karla IV. či pražských arcibiskupů. R. 1352 byl vyslán do Říma k novému papeži Innocencovi VI., r. 1354 pobýval s císařem v Métách.³⁹⁷ V době jeho nepřítomnosti vedl klášter opatovický probošt Martin, kterého můžeme doložit v několika listinách.³⁹⁸

Za Karlovy vlády byla klášteru udělena některá privilegia, jmenujme například výsadu, kdy klášterní poddaní byli vyňati ze zemského soudnictví. Zvýšení prestiže a značný zisk jistě přineslo právo odpustků udělené opatovickému konventu pražským arcibiskupem Arnoštem z Pardubic.³⁹⁹

Do doby opata Neplacha spadá získání patronátního práva ve Středě, čímž vzniklo již zmíněné středské proboštství. Při svém nástupu se musel vypořádat se žalostným stavem vrchlabského proboštství, ve kterém se často měnili jeho představení a docházelo k zanedbávání hospodářských i řádových povinností. V r. 1348 nařídil pražský arcibiskup nově zvolenému proboštovi Lvovi, aby ve svém proboštství udržoval sedm bratrů, přičemž pět z nich se mělo starat o duchovní záležitosti, zbylí dva, konvršové, o vše ostatní. O jisté nekázní ve vnitřních poměrech opatovického konventu svědčí také nařízení arcibiskupa, aby probošt opouštěl své proboštství jen se svolením opata. Aby opat Neplach pozvedl ekonomický stav vrchlabské expozitury, rozhodl se proboštovi svěřit ves Benátky se vším příslušenstvím, přičemž si probošt Lev mohl libovolně nakládat s poplatky plynoucími z těchto statků.⁴⁰⁰ Tato opatření zafungovala nad očekávání, neboť vrchlabská expozitura patřila na přelomu 70. a 80. let k nejbohatším, což můžeme vidět na výši papežských desátků.⁴⁰¹

Hospodářský vzestup opatovického kláštera započatý Neplachem, pokračoval i v následujícím období, kdy klášter skoupil nové statky, lesy, mlýny, tvrže i města.

---

³⁹⁶ Konrad EUBEL, *Die deutschen Äbte in den libri obligationum et solutionum des vaticanischen Archivs während der Jahre 1295–1378*, in: *Wissenschaftliche Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner-Orden mit besonderer Berücksichtigung der Ordensgeschichte und Statistik*, XVI/1, 1895, s. 94.

³⁹⁷ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 27.; *Monumenta Vaticana* II, č. 17, s. 8.

³⁹⁸ LC I/2, s. 82.

³⁹⁹ Ferdinand TADRA (ed.), *Cancellaria Arnesti. Das Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic*, Vídeň 1880, s. 479–480.

⁴⁰⁰ *Monumenta Vaticana* I, č. 1136, s. 622–624; dále V. WOLF, *Vrchlabské proboštství*, s. 21–22.

⁴⁰¹ Václav Vladivoj Tomek (ed.), *Registra decimarum papalium: čili registra desátků papežských z diecezí Pražské*, Praha 1873, s. 96; dále J. ŠRÁMEK, *Mezi normou*, s. 238.

V tomto období získali Opatovičtí do svého držení například město Bohdaneč.⁴⁰² Poslední čtvrtina 14. století znamenala i v opatovickém konventu morální prohřešky, jejichž jsme svědky i v jiných kláštorech v tomto období. Uvedme alespoň bratra Petra, který byl prý sveden jinými bratry, aby ukradl klášterní peníze. Za svůj čin byl uvězněn, ale na přimluvu jeho blízkých propuštěn pod podmínkou, že z kláštera odejde.⁴⁰³

R. 1389 byl zvolen novým opatem Petr Lazur, jenž v dějinách kláštera sehrál tragickou roli, o které bude více psáno níže. Na přelomu 14. a 15. století můžeme sledovat zřetelné zásahy papežské kurie, jež si častěji žádala svou provizi či moci světské, která postupovala královskou berní plynoucí z kláštera okolním šlechticům. Do klášterních záležitostí zasáhla například i královna Žofie, která žádala po opatovickém opatovi, aby zajistil pražskému oficiálovi vhodné beneficium na klášterních statcích, které by nepřesáhlo předem stanovený příjem.⁴⁰⁴

Papežská kurie vyňala opatovické opatství z pravomoci arcibiskupa a sama jej vzala pod svou ochranu.⁴⁰⁵ Za opata Petra bylo klášteru uděleno několik církevních privilegií, mezi kterými bylo jistě nejvýznamnější udělení práva odpustků pro každého, kdo se zúčastní mše konané v kapli Panny Marie ležící mimo klášterní obvod.⁴⁰⁶

V tomto období docházelo též k častému inkorporování kostelů, které vypovídá o snaze opata rozšiřovat a stupňovat vliv kláštera na svých statcích.⁴⁰⁷ Na základě inkorporace přeloučského farního kostela vzniklo r. 1397 převorství v Přelouči, což právě vedlo k posílení duchovního i správního vlivu Opatovických na odlehlejších místech opatství. Přičlenění pak bylo ještě jednou potvrzeno papežem Bonifácem r. 1403.⁴⁰⁸ V lehnickém proboštví se opatu povedlo například r. 1400 vymanit z pravomoci vratislavského biskupa, neboť do té doby směli dosazovat probošty jen s jeho souhlasem.⁴⁰⁹

V předhusitském období plynuly českému králi z opatovického kláštera berně ve výši 200 kop grošů, podobně jako u jiných klášterů i v Opatovicích můžeme sledovat

---

⁴⁰² LE II, č. 258, s. 140.

⁴⁰³ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 31.

⁴⁰⁴ Monumenta Vaticana V, č. 217, s. 136.

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 1269, s. 684–685.

⁴⁰⁶ Tamtéž, č. 1171 a 1172, s. 632–633.

⁴⁰⁷ J. ŠRÁMEK, *Mezi normou*, s. 237.

⁴⁰⁸ Monumenta Vaticana V, č. 1122, s. 611–612; č. 2151, s. 1263; dále J. ŠRÁMEK, *Mezi normou*, s. 242.

Šrámek mluví o Přelouči jako o proboštví, ačkoliv se v listině z r. 1403 píše o převorství.

⁴⁰⁹ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 34.

převody těchto berní na šlechtice. Roku 1401 zapsal Václav IV. v Kutné Hoře opatovické berně Jaroslavovi z Opočna za nespecifikované služby a pověřil ho zároveň ochráncem a opravcem kláštera.⁴¹⁰

Na prahu husitské revoluce patřil klášter sice mezi nejbohatší české kláštery, výše královských berní odpovídala šestému místu, přesto pravděpodobně trpěl nouzí o hotové peníze. Částku, kterou měl zaplatit r. 1397 na potlačení zemských škůdců, opatovický klášter nezaplatil a i v dalších obdobích měl potíže s jejich placením.⁴¹¹ Jeden takový nezaplacený dluh vůči rodu z Opočna se stal těsně před husitskými bouřemi záminkou k útoku na klášter.

6.2 Dějiny opatovického kláštera v době zániku

Předmětem zájmů východočeských šlechticů se staly Opatovice již 1. listopadu r. 1415, kdy byl klášter vypleněn Janem Městeckým z Opočna a jeho bratrancem Otou z Bergova, tedy šlechtici, kteří se v prvním desetiletí 15. století účastnili drobných šlechtických válek ve východních Čechách.⁴¹² Během plenění byl umučen opat Petr Lazur, jak se můžeme dozvědět ze Starých letopisů českých.⁴¹³ Důvodem útoku měla být dlužná částka 200 kop grošů, která byla zapsaná Janovi z Opočna Václavem IV. A kterou opatovický klášter nezaplatil.⁴¹⁴ Pokud se podíváme podrobněji na Janovu minulost, zjistíme, že násilné řešení problémů nebylo v jeho případě žádné novum. Jan z Opočna byl válečníkem, který získal cenné zkušenosti v bitvě u Grunwaldu, byl proslulý svou krutostí a touhou po zisku.⁴¹⁵ V Praze byl podezříván z úkladné vraždy Půty mladšího ze Skály.⁴¹⁶ V papežské bule z r. 1414 určené litomyšlskému biskupovi Janovi Železnému, byl společně s Otou jmenován v souvislosti se zajištěním šlechtice

---

⁴¹⁰ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 35-36.

⁴¹¹ CIM II, s. 901.

⁴¹² Josef KALOUSEK, *Záští ve východních Čechách (1402–14) a přepadení kláštera Ostrovského (1415)*, in: *Časopis musea království českého LXXVII.*, 1903, s. 263–270.

⁴¹³ František PALACKÝ (ed.), *Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých* vydané, Praha 1941, s. 40.

⁴¹⁴ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 37.; Jiří FRAJDL – Vlastimil ZIKMUNDA, *Listy z dějin východních Čech*, Havlíčkův Brod 1965, s. 47.

⁴¹⁵ Martin ŠANDERA, *Strana Opočenských v husitské revoluci*, in: *Východočeské listy historické*, 13–14, 1998, s. 43–44.

⁴¹⁶ J. KALOUSEK, *Záští ve východních Čechách*, s. 278.

Jindřicha Lacemboka.⁴¹⁷ Ten dlužil Mikuláši ze Žampachu 1 000 kop grošů, proto byl vylákán na hrad Vartemberk, kde byl zadržen a poté uvězněn na Žampachu. Během deseti neděl, které strávil v zajetí, se přívrženci Mikuláše, mezi kterými byli také Jan s Otou, podíleli na rozkrádání Jindřichova majetku.⁴¹⁸

Jinou příčinu nabízí papežská listina Martina V. z r. 1417, která pověřuje litomyšlského biskupa vyšetřováním stížnosti opatovických benediktinů na tehdejšího opata Jana, bývalého komárovského probošta, jenž se prý k funkci opata dostal nekanonicky a simonií.⁴¹⁹ Jan odešel dříve z Opatovic pro „svůj špatný život“ a snad pro neshody s opatem Petrem k Janovi z Opočna. Jemu měl nabídnout bohatou odměnu, když dobude klášter a pomůže mu k opatskému úřadu. Po smrti opata Petra došlo k nové volbě, ve které se rozhodovalo mezi dvěma kandidáty, mezi právě zmíněným Janem a přeloučským farářem Petrem.⁴²⁰ Jan měl být zvolen na základě vůle českého krále Václava IV. a pražského arcibiskupa Konráda z Vetchy.

Druhá zmíněná příčina útoku na opatovický klášter však má několik sporných bodů, které není možné opomíjet. Již ve stěžejní práci o historii opatovického kláštera na ně upozornila E. Nohejlová, které se jeví některé informace uvedené ve stížnosti jako velmi problematické, neboť se liší od zpráv, které jsme dnes schopni v pramenech doložit.⁴²¹ V listině se uvádí tři útoky Jana z Opočna na klášter, které není možné v jiných zdrojích prokázat. Lze usuzovat, že pokud chtěl Jan na klášteře získat dlužnou částku, jistě by stačilo klášter vyloupit jen jednou. Není pravděpodobné, že by se v následujících letech v Opatovicích našlo tolik dalších cenností, aby Jan zaútočil vícekrát. Také se liší způsob smrti tehdejšího opata Petra. Podle Starých letopisů „*opata umučili až do smrti*“, ale ve stížnosti se mluví o „*submersit sive submergi fecit*“, tedy o utopení opata.⁴²² Odlišný způsob opatovi smrti se dá jistě přičíst bratrům, kteří se ve své stížnosti snažili o barvitější podání událostí, ale z důvodu absence jakýchkoliv pramenů se nedá vyloučit ani pravdivost jejich líčení.

---

⁴¹⁷ Vojtěch NOVÁČEK, *O vyplenění kláštera Opatovického l. 1415*, in: Český časopis historický IX., 1, 1903, s. 88.

⁴¹⁸ J. KALOUSEK, *Zášť ve východních Čechách*, s. 263–264.

⁴¹⁹ V. NOVÁČEK, *O vyplenění kláštera*, s. 88

⁴²⁰ LC VII, s. 188-190.

⁴²¹ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 37–38.

⁴²² F. PALACKÝ, *Starší letopisové čeští od roku*, s. 40; V. NOVÁČEK, *O vyplenění kláštera*, s. 88; dále E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 37–38.

Kromě nastíněného pozadí je tato volba zajímavá především místem konání a svým průběhem. Opatovičtí benediktini se totiž r. 1415 nesešli ve svém klášteře, nýbrž v minoritském klášteře v Hradci Králové.⁴²³ Po vyplenění Janem z Opočna byli mniši z kláštera pravděpodobně vyhnáni, proto se nová volba konala na jiném místě. Do Hradce Králové se sjeli bratři ze všech koutů opatovického dominia, aby si vybrali jednoho ze svých řad. Při volbě se však konvent opravdu rozdělil na dvě strany, přičemž si každá z nich zvolila svého opata. Petrova strana poté poslala žádost generálním vikářům arcibiskupství, aby volbu schválili. Pražský arcibiskup přijal jejich volbu a stanovil lhůtu, ve které se měl přihlásit každý, kdo by s volbou nesouhlasil. V této lhůtě se ozval druhý kandidát, Jan, který byl zvolen druhou stranou, věkově a služebně starší, proto si činil větší nárok na opatskou funkci.⁴²⁴

Konrád z Vechty zbavil oba kandidáty jejich práva a vyhlásil další volbu, která se tentokrát měla konat v Praze. Opatovičtí zde předali plnou moc arcibiskupovi, aby sám rozhodl o budoucím opatovi. Pražský arcibiskup se skutečně snad i s ohledem na názor českého krále rozhodl pro Jana a r. 1416 ho ustanovil novým opatovickým opatem.⁴²⁵ Ačkoliv byla vyhlášena stejná lhůta jako v předešlé volbě, nikdo proti Janovi neprotestoval. Z listiny papeže Martina je však zřejmé, že Petrova strana se sice rozhodla podat námitku, ale nikoli k pražskému arcibiskupovi, nýbrž až do Říma k papeži. O výsledku stížnosti neexistují žádné prameny, ale na základě jiných zdrojů je téměř jisté, že opat Jan ve své funkci zůstal i nadále, neboť 27. ledna 1418 byl po zaplacení 500 zlatých potvrzen ve své funkci.⁴²⁶ Také v následujících letech se v pramenech objevuje jako opat opatovického kláštera.

Vrátíme-li se zpět k přepadení opatovického kláštera a k okolnostem, které k tomu vedly, lze říci, že můžeme bezpečně odmítnout líčení bratrů benediktinů v jejich stížnosti, protože není pochyb o tom, že Jan Městecký měl mnoho důvodů, proč na klášter zaútočit. Jan nepotřeboval v žádném případě nabídku komárovského probošta jako záminku k útoku. Po svém strýci Jaroslavovi byl sice opravcem a obráncem

---

⁴²³ LC VII, s. 188–190.

⁴²⁴ J. KALOUSEK, *Záští ve východních Čechách*, s. 276–277; E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 38.

⁴²⁵ LC VII, s. 188–190.

⁴²⁶ Konrad EUBEL, *Die päpstlichen Provisionen auf deutsche Abteien während des Schismas und des Pontificats von Martin V. (1378–1431)*, in: *Wissenschaftliche Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner-Orden mit besonderer Berücksichtigung der Ordensgeschichte und Statistik*, XV/2, 1894, s. 239.

opatovického kláštera a měl dbát na bezpečí opata a konventu, ale v době roztržité královské moci nebylo neobvyklé své pravomoci zneužít. Připočteme-li k tomu, že Jan z Opočna měl králem Václavem zaručenou královskou berní v hodnotě 200 kop grošů, jistě nepotřeboval mít jinou záminku.⁴²⁷

Navíc patřil ke šlechticům, kteří připojili svou pečeť na protestní list poslaný r. 1415 do Kostnice, proto by se útok na Opatovice o pár měsíců později jevil jako logický projev vzdoru vůči církvi, snad i králi. Nemůžeme totiž vyloučit ani možnost, že se jednalo o vojenský akt namířený proti králi, neboť Jan byl známý svou vrtkavou povahou a častým měněním příslušnosti.⁴²⁸

Pozoruhodná byla odezva krále Václava, která nebyla nijak přísná. Na konci ledna r. 1416 dokonce odpustil Janovi a Otovi vše, co proti němu napáchali, čímž bylo myšleno i vyplnění Opatovic.⁴²⁹ Ani jeden šlechtic nebyl nikdy za své počínání potrestán, ani v případě uvěznění Jindřicha Lacemboka, ani v případě vyloupení Opatovic.

Před samotným líčením dějin kláštera v dobách již husitských je zapotřebí zmínit širší souvislosti, ve kterých se konečné dobytí Opatovic husity a následná sekularizace jeho majetku odehrávaly. V letech 1415 až 1421 se značně proměnilo blízké okolí opatovického kláštera, které se čím dál tím více radikalizovalo ve prospěch husitství. Ve východních Čechách neexistoval žádný mocný šlechtický rod, podobný jihočeským Rožmberkům či západočeským Švamberkům, který by se mohl stát oporou katolické strany.⁴³⁰ Velkou část pozemků vlastnila nižší šlechta, která zde tak sehrála významnou roli v podpoře a šíření husitství. O významné podpoře kalicha vypovídá množství pečeti východočeské šlechty v protestní listině poslané do Kostnice, jež tvořily 43% všech přivěšených pečeti.⁴³¹ Důvody k tomu však byly především politické, neboť přihlášení se k husitství znamenalo spíše přiklonění se k vlivné dvorské skupině kolem nejvyššího purkrabího Čeňka z Vartenberka. V této souvislosti nemůžeme pravděpodobně mluvit

---

⁴²⁷ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 35–36.

⁴²⁸ Dne 26. dubna 1421 bránil jako královský hejtman město Chrudim před Žižkou, ale nakonec s ním sjednal dohodu a přestoupil na husitskou stranu. Zúčastnil se pak bojů o Jaroměř. Viz Václav Vladivoj TOMEK, *Jan Žižka*, Praha 1879, s. 92; FRB V, s. 481.

⁴²⁹ AČ I, s. 197.

⁴³⁰ František BROŽ, *Sekularizace církevního majetku v období husitské revoluce v severovýchodních Čechách*, diplomová práce na Katedře československých dějin FF UK v Praze 1988, s. 14.

⁴³¹ Petr ČORNEJ, *Husitství a husité ve východních Čechách*, in: Jan Hus, husitství a východní Čechy: příspěvky z konference Chrudim 16.–18. 9. 2015, Chrudim 2015, s. 6.

o náboženské horlivosti s pochopením všech teologických myšlenek vyplývajících z Husova učení.⁴³² Významným představitelem kalicha byl v počátcích Čeněk z Vartenberka, na jehož hradě Lipnici byli vysvěceni první husitští kněží, ale v průběhu husitské revoluce jeho místo nahradil Hynek Krušina z Lichtenburka, jeden z organizátorů tábora na Orebu, velitel orebitských vojsk a obránce Prahy proti křižáckému vojsku.⁴³³ Uvedme ale i jeho soukmenovce Diviše Bořka z Miletínka, dalšího podporovatele husitství bojujícího nejprve na straně radikálních husitů, poté na straně panské jednoty, jehož hvězda během husitských válek výrazně vysvitla.

Na katolické straně se už na sklonku r. 1419 objevují i nižší šlechtici, kteří přivěsili svou pečeť na protestní list, ale po získání značného majetku se vrátili zpět na královskou stranu. Jeden z nich je nám již známý Jan Městecký z Opočna, který dokonce vytvořil katolickou stranu Opočenských, potírající krutým způsobem východočeské husitství. Kromě Jana z Opočna byl významným odpůrcem husitů Půta z Častolovic, Zikmundův diplomat a také jeden ze šlechticů, jenž přiložil svou pečeť k protestnímu listu, ale v husitských válkách se projevil jako horlivý katolík.⁴³⁴

Bezprostřední nebezpečí pro opatovický klášter představoval od 25. června 1420 Hradec Králové, který byl dobyt orebity, a stal se tak centrem východočeského husitství. V dubnu stejného roku se na hoře Oreb u Třebechovic, tedy zhruba 20 km od Opatovic, utvořilo husitské radikální bojové bratrstvo Orebitů pod vedením Hynka Krušiny a Diviše Bořka.⁴³⁵

Tento letmý přehled ukazuje, že situace, ve které se katolictví společně s královskou mocí na počátku husitských válek nacházely, byla značně složitá. Český král se mohl spoléhat jen na svá královská města a kláštery, jakožto své opory ve východních Čechách. V r. 1420 se staly Opatovice jedním z posledních pilířů královské moci v Polabí.

Král si byl jistě vědom radikalizujících se východních Čech, proto už r. 1417 převedl berně plynoucí z Opatovic na svou osobu, aby je vzápětí přepsal ve výši 150 kop grošů

---

⁴³² M. ČAPSKÝ, *Osudové zvraty lipanského vítěze. Diviš Bořek z Miletínka jako představitel umírněného husitského křídla*, in: edd. Miloš DRDA – Zdeněk VYBÍRAL, Jan Žižka z Trocnova a husitské vojenství v evropských dějinách. VI. mezinárodní husitologické sympozium. Tábor 12.–14. října 2004, Ústí nad Labem 2007, s. 588.

⁴³³ Karel MICHL, *Husitství na Hradecku*, Hradec Králové 1955, s. 19.

⁴³⁴ M. ŠANDERA, *Strana Opočenských*, s. 44.

⁴³⁵ Jaromír MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850, I.*, Hradec Králové 1996, s. 85–86.

na Půtu z Častolovic, který mu za to měl poskytnout patnáct plně vyzbrojených kopiníků, kdykoli si o to řekne.⁴³⁶ Opatovický klášter se také připravoval ve zjitřené době na ozbrojený konflikt. V r. 1419 vyzval papežský legát pobývající v Kutné Hoře všechny církevní instituce, aby se opatřily dostatečným počtem lidu, který by klášter chránil. Opat Jan tedy zastavil klášterní bohoslužebná roucha, za něž pořídil vojenskou posádku. Klášter byl osazen královskými družinami, které byly paradoxně tvořeny vojáky Jana Městeckého z Opočna, v té době chrudimského hejtmána, dále pak jaroměřského hejtmána Hynka Červenohorského z Náchoda, a vojáky Aleše ze Šternberka.⁴³⁷ Posledně jmenovaný měl jistě obrovský zájem na tom, aby klášter nepadl do rukou husitů, neboť 26. listopadu 1420 získal od krále Zikmunda zápis na polovinu roční berně z opatovického kláštera jako náhradu za dluh ve výši 3 000 kop grošů.⁴³⁸ Na počátku prosince se pak opat Jan a celý konvent zavázali k placení berně, dokud nebude celá uhrazena. V případě, že by závazky nebyly dodrženy, měli Aleš ze Šternberka a Půta z Častolovic, držitel druhé poloviny berně, právo vymáhat klášterní statky.⁴³⁹

Dobře opevněný a ozbrojený klášter musel v letech 1420–1421 čelit několika útokům husitských vojsk. K prvnímu útoku na klášter došlo ještě dne 18. prosince r. 1420, kdy však opatovickou posádkou byla husitská vojska v čele s Alešem Vřešťovským z Rýzmburka odražena. V březnu 1421 se vydali orebité s vozy proti Opatovicím, aby se snad pomstili za běsnění Jana Městeckého a Mikeše Divůčka z Jaroměře, kteří během ledna a února 1421 pobili husity v Přelouči, v Chotěboři a na dalších místech východních Čech.⁴⁴⁰ Ani druhý útok nebyl úspěšný, opatovická posádka dokonce vyrazila proti husitům, uštedřila jim porážku u Podůlšan, ve které byl zabit hejtmán Lukáš, a do kláštera bylo odvedeno mnoho zajatců.⁴⁴¹ V dubnu se vydala z Prahy na východ spojená vojska pražských, orebských a tábořských husitů pod vedením Jana Želivského, Hynka Krušiny z Lichtenburka a Jana Žižky, aby se sešla u Českého Brodu s vojsky pánů z Poděbrad. Společně poté dobyli například Český Brod, Kolín, Kutnou

---

⁴³⁶ AČ XVI, č. 34, s. 95–96.

⁴³⁷ J. KALOUSEK, *Záští ve východních Čechách*, s. 281.

⁴³⁸ AČ I, č. 242, s. 539.

⁴³⁹ Tamtéž, s. 148.

⁴⁴⁰ Z Přelouče odvedli více než sto husitů do Kutné Hory, kde je všechny hodili do šachet. Po dobytí Chotěboře, jejímž obyvatelům Městecký slíbil svobodný odchod, nechal nakonec upálit 700 husitů. Chotěbořského hejtmána upálili na náměstí, společně s husitskými kněžími, viz FRB V, s. 469–470; dále M. ŠANDERA, *Strana Opočenských*, s. 45.

⁴⁴¹ F. PALACKÝ, *Starí letopisové čeští*, s. 57.

Horu a vypálili kláštery v Pardubicích, Sezemicích a Podlažicích. Při tažení na Čáslav se ze spojeného vojska oddělil Diviš Bořek z Miletínka, který zamířil k Opatovicím.⁴⁴² Ke třetímu útoku došlo v dubnu 1421, ale opatovická posádka se již nebránila. O úspěších husitského tažení byla pravděpodobně dobře informována, proto se před Divišem rozutekla a nechala klášter svému vlastnímu osudu, jenž skončil vypálením orebitskými vojsky.⁴⁴³

Jediný český opatovický pobočný dům u Vrchlabí zanikl také v husitských válkách, neznámou nadále zůstává, do kterého roku datovat jeho zánik. V literatuře se uvádějí letopočty 1421 a 1424, které jsou pravděpodobným datem konce vrchlabského proboštství. První hypotéza nabízí zničení při Žižkově tažení ke Dvoru a Trutnovu, druhá až Žižkovo neúspěšné dobývání Hostinného.⁴⁴⁴

Z dochovaných informací není zřejmé, jestli opat se svým konventem pobýval v klášteře v době útoků husitů, nebo jestli odešel dříve či opustil klášter společně s opatovickou posádkou. V každém případě o opatovi Janovi máme informace i z následujících let a je téměř jisté, že se opatovičtí benediktini uchýlili na svá slezská proboštství.

Majetek opatovického kláštera přešel v průběhu husitských válek do držení šlechty, v tomto ohledu se neliší od jiných českých klášterů ani od kladrubského či svatojánského. V čem je však sekularizace opatovického zboží odlišná od klášterů, o kterých bylo psáno výše, byli tím noví vlastníci církevního zboží. Většinu majetku si rozdělila nižší husitská šlechta, která se přidala k umírněnému proudu husitství. Z toho důvodu můžeme vidět mezi novými držiteli půdy známá jména Diviše Bořka z Miletínka, Aleše Vřešťovského z Rýzmburka a Hynka Krušiny z Lichtenburka.

Vůbec největší část opatovického zboží v hodnotě 4 500 kop grošů byla zapsána Divišovi r. 1436 králem Zikmundem.⁴⁴⁵ O rok později ještě získal vsi za 600 kop grošů.⁴⁴⁶ Mezi nejvýznamnější zisky patřily bezpochyby Kunětická hora a Bohdaneč. Několik vsí si rozebrali Aleš Vřešťovský z Rýzmburka, Havel z Dřevěnice a Zdeněk

---

⁴⁴² J. FRAJDL – V. ZIKMUNDA, *Listy z dějin východních Čech*, s. 51.

⁴⁴³ Tamtéž.

⁴⁴⁴ Hosák i Wolf se přiklání k březnu 1424, ale oba shodně upozorňují, že se nedá vyloučit ani r. 1421.

⁴⁴⁵ AČ IV, č. 2, s. 175.

⁴⁴⁶ *Zbytky register*, č. 1330, s. 184.

Šváb z Chvalkovic.⁴⁴⁷ Veškerý majetek vrchlabského probošství byl přepsán na Hynka Krušinu, u kterého není pochyb, že zboží získal společně se svým bratrem již během husitských válek, neboť v r. 1424 se zúčastnil Jan Krušina obrany Hostinného před Janem Žižkou.⁴⁴⁸

Abychom lépe pochopili důvody, proč právě tito nižší šlechtici získali veškerý majetek opatovického kláštera, je nutné se vrátit zpět do husitských válek, kterých se všichni zúčastnili. Nejzajímavější postavou opatovické sekularizace se stal především Diviš Bořek z Miletínka, jehož politická hvězda strmě vyletěla vzhůru již ve 20. letech 15. století. Chudý zeman Diviš se na počátku husitské revoluce objevil mezi vůdci orebitů, kteří v čele s ním později dobyli a vypálili opatovický klášter.⁴⁴⁹ Už v této době spravoval jako hejtman pražského svazu klášterní zboží opatovické a sezemické, společně s Kunětickou horou, kde si začal stavět hrad.⁴⁵⁰ Od května 1421 byl pražany pověřen hejtmanstvím v Chrudimi, Litomyšli a Vysokém Mýtu, čímž se stal z chudého zemana vlivným husitským vůdcem.⁴⁵¹ Netrvalo příliš dlouho a Diviš dosáhl vrcholu své politické kariéry, v r. 1422 byl jmenován Zikmundem Korybutovičem hejtmanem Hradce Králové.⁴⁵² Po převratu, vedeném knězem Ambrožem a snad i Divišovým druhem ve zbrani, Žižkou, se rozešel s radikálními husity a začal se názorově přibližovat umírněným pražanům, proto jeho jméno najdeme od října 1423 v pražské dvanáctičlenné radě, která byla tvořena kališníky i katolíky.⁴⁵³ V r. 1425 se sice účastnil bitvy u Ústí nad Labem po boku sirotčích vůdců, kteří ho stejného roku připravili o Litomyšl a Vysoké Mýto, ale jeho politické kroky mířily dále ke smíru s královskou stranou.⁴⁵⁴ V r. 1427 opět prokázal svou politickou náklonnost Korybutovičovi a snažil

---

⁴⁴⁷ Tamtéž. Zápis Havlovi z Dřevěnice viz č. 1346, s. 186; Aleši Vřešťovskému viz č. 1463, s. 200; Zdeňku Švábovi viz č. 1333, s. 184.

⁴⁴⁸ V. WOLF, *Vrchlabské probošství*, s. 23.

⁴⁴⁹ AČ III, s. 300.

⁴⁵⁰ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl první, Chrudimsko*, 3, Praha 1993, s. 54.

⁴⁵¹ M. ČÁPSKÝ, *Osudové zvraty lipanského vítěze*, s. 594; dále František ŠIMEK (ed.), *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským rukopisem*, Praha 1937, s. 46.

⁴⁵² František ŠEBEK et kol., *Dějiny Pardubic*, Pardubice 1990, s. 68; M. ČÁPSKÝ, *Osudové zvraty lipanského vítěze*, s. 595.

⁴⁵³ K převratu v Hradci Králové viz J. MIKULKA, *Dějiny Hradce Králové I/1*, s. 92–93; ke dvanáctičlenné radě (tzv. svatohavelskému sněmu) viz, AČ III, č. 31, s. 240–245.

⁴⁵⁴ Alena ČERNÁ – Petr ČORNEJ – Markéta KLOSOVÁ (edd.), *Staré letopisy české. Fontes rerum Bohemicarum, series nova*, 2. díl, s. 29; dále František ŠMAHEL, *Husitská revoluce III. Kronika válečných let*, Praha 1996, s. 163–164.

se o obnovu jeho vlády. Po neúspěšném pokusu však zmizel Diviš na dlouhá léta z hlavní politické scény, aby se v r. 1434 vrátil coby vrchní velitel vojsk panské jednoty v bitvě u Lipan.⁴⁵⁵ Diviš Bořek z Miletínka se ve 30. letech stal hlavním mluvčím kališnické strany, získal úřad purkrabího Pražského hradu a vyznamenal se v boji proti Janovi Roháčovi z Dubé, neboť jeho jméno se objevuje v zemské hotovosti Hynka Ptáčka z Pirkštejna.⁴⁵⁶ Za zásluhy byl Zikmundem odměněn stvrzením majetků, které Diviš nepochybně získal již v průběhu válek. Původně zchudlý zeman se stal jedním z největších držitelů někdejšího církevního zboží, neboť získal majetky i jiných českých klášterů. Po dobytí Hradce Králové obdržel na zápis vsi břevnovského kláštera v hodnotě 600 kop grošů a také zboží sester dominikánek z hradeckého svatojiřského kláštera za 300 kop grošů.⁴⁵⁷ Následovaly zápisy na majetek zbraslavského, skalického kláštera v celkové hodnotě 400 kop grošů, také získal zástavu vsí pražské kapituly u sv. Apolináře za 700 kop grošů.⁴⁵⁸

Na příkladu politické dráhy Diviše můžeme konstatovat, že sekularizace ve východních Čechách probíhala podobným způsobem, přestože v jiných podmínkách, jako u ostatních klášterů, které jsou předmětem této práce. V průběhu husitských válek byl majetek opatovického kláštera rozebrán nižší kališnickou šlechtou, jejíž zisky byly potvrzeny novým českým králem Zikmundem ve 30. letech 15. století. Ačkoli oba nejvýznamnější držitelé opatovického zboží stáli původně na straně radikálních husitů, v průběhu válek se vyprofilovali ve vůdčí osobnosti umírněných kališníků a podíleli se na porážce radikální strany.

Rok 1421 znamenal sice definitivní zánik opatovického kláštera a proboštství u Vrchlabí, ale přesto zdejší komunita nezanikla a žila dále svým vlastním životem na slezských proboštstvích v Lehnickém poli a Středě, která jim ve zjitřené době poskytla bezpečí. Opat Jan se uchýlil do Středy a v archivních pramenech se objevuje až do r. 1435. V r. 1431 pobýval na těšínském hradě, kde potvrdil nároky Bohunka Bavora z Holovous na zastavená bohoslužebná roucha, která vykoupil za 128 kop grošů.⁴⁵⁹

---

⁴⁵⁵ M. ČÁPSKÝ, *Osudové zvraty lipanského vítěze*, s. 601.

⁴⁵⁶ Purkrabím Pražského hradu viz AČ III, s. 476–477; dále M. ČÁPSKÝ, *Osudové zvraty lipanského vítěze*, s. 603.

⁴⁵⁷ *Zbytky register*, č. 1332, s. 184; č. 1470, s. 201.

⁴⁵⁸ Tamtéž, č. 1475, 1476, s. 202; č. 1481, s. 203; č. 1482, s. 203.

⁴⁵⁹ E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 42.

V r. 1435 se opat Jan vystoupil při sporu středských radních o špitální desátky.⁴⁶⁰ V letech 1435–1436 poslední opatovický opat zemřel. R. 1436 došlo v Lehnickém poli za přítomnosti jen čtyř bratrů k nové volbě opatovického, už však jen titulárního, opata Petra.⁴⁶¹ Jsou zde uváděni proboštové z Lehnického pole, z Vrchlabí, ze Středy a farář z Bohdanče. Opat Petr byl r. 1437 přítomen volby vilémovského opata, která se konala v Uherčicích na Moravě za účasti bratří z třebečského kláštera.⁴⁶²

V následujícím období se vystřídalo ještě šest opatů, o nichž pramálo víme. Opat Petra nahradil r. 1441 probošt Jan, k r. 1453 je uváděn Jiří, r. 1485 Jakub Rottman, r. 1518 Řehoř Schwarz, r. 1528 Jiří II. a posledním opatem se stal r. 1532 Řehoř Rüdiger.⁴⁶³

O proboštech v Lehnickém poli nevíme takřka nic kromě jediné zmínky z r. 1488, kdy opat Rottman zařídil důchody proboštu Matyášovi plynoucí z mlýna u Středy.⁴⁶⁴

Po smrti opata Řehoře II. Rüdiger se již nový opat nevolil, proto bylo středské proboštví r. 1535 přenecháno městu, které ho přiřadilo k špitálu sv. Mikuláše. Proti tomuto rozhodnutí protestoval vratislavský biskup, který vlastnil patronátní právo, a po desetiletém sporu nakonec získal bývalé proboštví.⁴⁶⁵ Ani poslední pobočný dům bývalého opatovického kláštera v Lehnickém poli nepřežil 16. století. Vévoda Fridrich II. Lehnický, stoupenec reformace, zaváděl od r. 1522 na svém území protestantskou víru, proto se rozhodl r. 1538 proboštví zrušit. Bývalý konvent poté pobíral po zbytek života penzi, která byla stanovena Fridrichem.⁴⁶⁶

---

⁴⁶⁰ Tamtéž.

⁴⁶¹ LC VIII–X, s. 257. Nohejlová chybně uvádí, že se nová volba konala ve Středě. Jedná se pravděpodobně jen o přepis, neboť v poznámkách správně připomíná, že se v pramenech objevuje místo konání Wolfstad, čímž je myšlen pravděpodobně německý název pro Lehnické pole, tedy Wahlstatt.

⁴⁶² E. NOHEJLOVÁ, *Příběhy opatovického kláštera*, s. 32.

⁴⁶³ Heinrich GRÜGER, *Neumarkt. Hospital der aussätzigen Frauen, dann Propstei der Benediktiner*, in: *Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau XXIX*, 1988, s. 5.

⁴⁶⁴ Heinrich GRÜGER, *Wahlstatt. Propstei der Benediktiner*, in: *Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau XXXI*, 1990, s. 3.

⁴⁶⁵ Týž, *Neumarkt*, s. 2.

⁴⁶⁶ Týž, *Wahlstatt*, s. 3.

7 Závěr

Cílem této práce bylo sledovat vývoj vybraných benediktinských klášterů a jejich proboštství v pohusitském období až do bitvy na Bílé hoře. Studium pramenů a dostupné literatury vyvstalo několik okruhů problémů, jimž je v práci věnována pozornost.

Při obnovování opuštěných a husity vypleněných klášterů se jejich představení museli především vypořádat se sekularizací, při které přešla rozsáhlá klášterní zboží do rukou šlechticů. Ačkoliv byla sekularizace vždy spojována především s českým králem Zikmundem Lucemburským, její počátky můžeme sledovat již za vlády jeho bratra Václava IV. Už před vypuknutím husitských bouří vytvořil Václav precedens, při kterém postupoval klášterní berně na své milce či vyšší šlechtu. Kláštery nebyly schopné po r. 1419 platit značné částky, které byly vyměřeny ještě v době, kdy jim plynuly poplatky z rozsáhlého klášterního zboží. Z toho důvodu docházelo k zastavování majetku ve výši dlužné částky, přičemž zástavy byly po r. 1420 králem Zikmundem postupně potvrzovány. S tímto procesem se setkáváme jak u kladrubského kláštera, tak u opatovického. U ostatních zpracovaných klášterů nemáme dostatečné zprávy, abychom je mohli zahrnout do tohoto závěru. Kladrubské berně byly převedeny r. 1417 na Arnošta Bavorského, r. 1418 pak na českou královnu Žofii a na Bohuslava ze Švamberka. V Opatovicích je zapsání královské berně šlechticům doložitelné již k r. 1401, kdy král Václav hradil tímto způsobem své nespécifikované dluhy vůči Jaroslavovi z Opočna. Důsledky těchto převodů však nebyly zřetelné jen v zástavách majetku, ale také v těsnějším připoutání osudů klášterů k světským feudálům. Už v předhusitském období můžeme být tak svědky útoků šlechticů na kláštery zapříčiněných neschopností opatovického kláštera platit v hotovosti. V případě Opatovic si totiž Jan Městecký z Opočna vyplatil dlužnou částku vypleněním kláštera. Proces sekularizace probíhal ve dvou fázích, první byla živelná, v letech 1419–1420, o které však ve většině případů nejsme zpraveni, druhou se pak stala řízená samotným českým králem po r. 1421. Tradiční dělení sekularizace na katolickou, která je zřetelná v západních Čechách, a kališnickou, s níž se setkáváme ve východních Čechách, můžeme doložit i v této práci.

Hlavní rozdíl v sekularizaci statků spočíval tedy v prostředí, ve kterém se kláštery nacházely. Kladrubský klášter byl již od počátků obklopen katolickou šlechtou sjednocenou v plzeňském landfrýdu, proto mezi novými držiteli klášterního zboží

nacházíme katolíky z řad vyšší šlechty náležející k rodům Švamberků, Kolovratů, Rýzemberků a Gutštejnů. Většina majetku kladrubského kláštera, zejména její západní část, která byla výhodněji položena k rodovému sídlu Švamberků, pak přešla do rukou právě tohoto mocného západočeského rodu. První známou sekularizací kladrubského zboží byla zástava krále Zikmunda z r. 1420, při které klášterní městečko Přeštice a ves Soběkury přešla do držení bratrům Janovi a Vilémovi z Rýzemberka jako dluh za služby, které pro krále vykonali.

Ve východních Čechách byla situace zcela jiná z důvodu absence mocné vyšší šlechty, proto zde určující roli sehráli nižší šlechtici, kteří na počátku husitských bouří sice stáli v čele radikálních husitských směrů, ale později přešli do umírněného křídla. Nejvýznamněji do osudů opatovického klášterního zboží zasáhli Diviš Bořek z Miletínka a Hynek Krušina z Lichtenburka, kteří králem Zikmundem zapsané statky získali již v letech 1421–1424. Oba uvedení šlechtici se stali za husitských válek významnými osobnostmi umírněných husitů a výrazně přispěli k porážce radikálního křídla v bitvě u Lipan. V jejich případě se však jednalo o násilnou sekularizaci, která byla de facto legalizována až ve 30. letech samotným králem.

Obnova klášterů po husitských válkách výrazně závisela na konfesijním prostředí, ve kterém se nacházely. Kláštery ležící v katolickém prostředí byly ve 20. až 30. letech 15. století většinou obnoveny s výjimkou ostrovského, u kterého velkou roli sehrála především tíživá finanční situace ostrovské komunity, jež dlouhodobě brzdila snahy o jeho obnovu. Kladrubský klášter sice přišel o většinu svého majetku, ale klášterní grunty v jeho blízkosti zůstaly zachovány. Bývalé proboštství ostrovského kláštera ve Svatém Janovi pod Skalou bylo obnoveno zase za přispění katolického šlechtice Oldřicha Zajíce z Házmburka.

Opatovický klášter jako jediný ze zpracovaných klášterů nebyl obnoven, neboť se nacházel v kališnických východních Čechách, ve kterých byla pramalá ochota katolické kláštery znovu zřizovat. Po definitivním dobytí Divišem Bořkem z Miletínka přešly veškeré opatovické statky buď do jeho držení, nebo v případě vrchlabského proboštství připadly Hynkovi Krušinovi z Lichtenburka. Společně s klášterem zaniklo také opatství, o jehož obnově asi ani opatovičtí benediktini neusilovali či se nám nezachovala žádná svědectví.

Změněné hospodářské podmínky klášterů se promítly do obnovy bývalých proboštství, která v drtivé většině definitivně zanikla v husitských válkách. Klášterní expozitury ležící na odlehlých místech daleko od svého mateřského domu zanikly zcela, příkladem

jsou svatojánská probošství v Teslíně, na Velízi, kladrubské pobočné domy v Pasečnici, ve Svaté Kateřině pod Přimdou, či opatovické probošství u Vrchlabí. Důvodem byla jednak zmíněná kritická finanční situace obnovených mateřských klášterů, které již sekularizované zboží nedokázaly vykoupit zpět, jednak nízký počet členů konventů, který v mnoha případech stačil jen na obsazení jednoho kláštera. V jihočeském probošství v Zátoni, které jako jediné přežilo husitské období, sehrála svou roli jeho poloha. Zátoň se nacházela v rožmberském dominiu, a tím byla uchráněná od husitských útoků. Avšak i zde došlo k postupnému úpadku a definitivnímu zániku způsobenému přetržením kontaktu s ostrovským centrem a ztrátou klášterního majetku sekularizovaného Rožmberky. Pouze u kladrubských městských probošství v Přešticích a Touškově byla situace odlišná, neboť zde můžeme pozorovat snahu opatů o jejich zpětné získání a obnovu. Ani však rozhodnutí králů Ladislava Pohrobka a Vladislava Jagellonského posílit pozici klášterů zpětným vrácením sekularizovaného majetku nepřinesla své ovoce a majetek se do rukou kláštera dostával velmi pomalu, nebo vůbec, protože vyplatit zastavená zboží zpět bylo nad možnosti konventů.

V pohusitském období se všechny obnovené kláštery potýkaly s hospodářskými potížemi, které byly důsledkem rozpadu klášterního velkostatku. K obnově klášterních budov docházelo až s konsolidací hospodářství, která u zpracovaných klášterů přichází jako první v Kladrubech koncem 15. století. Ve Svatém Janu pod Skalou byla situace pravděpodobně kritická i v 16. století, proto první větší zásahy do podoby kláštera přišly až koncem tohoto století. Jeho obnova byla jistě zpomalena též neustálou snahou svatojánských opatů vrátit se zpět do ostrovského kláštera, od které s konečnou platností upustili až na počátku 16. století.

Tíživou hospodářskou situací se opati snažili řešit neustálými výměnami, výhodnými prodeji a zástavami klášterních gruntů, které v případě kladrubského kláštera opravdu přinesly zlepšení koncem 15. století. O jistém rozmachu svědčí také obnovené spory s obchodním konkurentem městem Stříbrem, o kterých v průběhu 15. století není vůbec psáno, neboť se kladrubské panství nenacházelo v takovém stavu, aby mohlo útočit na svého odvěkého rivala.

V 16. století došlo s nástupem Habsburků na český trůn ke zřetelnému daňovému zatížení klášterní pokladny, které souviselo se sílící tureckou ofenzivou. Mimořádné královské daně dosáhly svého vrcholu za vlády Rudolfa II. Opati se snažili jejich placení všemožně vyhnout, hojně žádali panovníka o posunutí termínu splátky, či jako

v případě kladrubského opata Jana Vrona neplatili vůbec. Dalším zatížením klášterů bylo vyživování bývalých královských vojáků, kteří byli na náklady kláštera usazováni na klášterních statcích.

Zcela novým jevem vypovídajícím o vlivu německého luterství na život českého kláštera v 16. století byly drobné selské rebelie, které zasáhly především kladrubský klášter. U jiných zpracovaných klášterů se s tímto jevem neseťkáváme, proto se domnívám, že se jednalo především o kraje sousedící s německými zeměmi či o kraje s vyšším podílem německého obyvatelstva. První pokusy souvisely s německou selskou válkou, která našla svou odezvu v západočeském kraji a přímo zasáhla život kladrubského konventu, proti kterému se vzbouřili vlastní poddaní. V dějinách panství se však nejednalo o ojedinělou událost, neboť v r. 1618 povstali kladrubští poddaní, u kterých již převažovalo luterské vyznání, opět a odmítli poslušnost své katolické vrchnosti. Tentokrát byl jejich vzdor umocněn událostmi po pražské defenestraci a zřízením pražského direktoria.

Opatovičtí benediktini, kteří za husitských válek odešli na svá slezská probošství do Lehnického pole a Středy, byli ve 20. a 30. letech svědky konečného zániku bývalého opatství. Středská expozitura zanikla po smrti posledního titulárního opatovického opata a o pár let později bylo zrušeno také poslední probošství v Lehnickém poli, které v protestantském prostředí ztratilo podporu slezských knížat.

V předbělohorském období se nacházely kláštery v Kladrubech a Svatém Janovi pod Skalou ve zcela jiné situaci. Zatímco kladrubský klášter byl r. 1590 zasažen ničivým požárem a prožíval další hospodářský pád, Svatý Jan pod Skalou naopak zažíval po dlouhém živoření vzestup, který byl započat objevením údajných ostatků sv. Ivana, jež přitahovaly poutníky nejen z Prahy. Klášter byl navštíven císařem Matyášem a v průběhu 17. století i dalšími příslušníky vládnoucího rodu, ale události následujících let zabránily výraznějšímu rozkvětu.

Dějiny jednotlivých klášterů ve vymezeném období jsou od svého počátku výrazně ovlivněny sekularizací majetku. Významné a bohaté kláštery, které byly od svého založení podporovány českými knížaty, králi i okolními velmoži, ležely v ruinách bez svého hmotného zajištění, jež se ocitlo v rukou katolické i kališnické šlechty. V nepříznivých podmínkách obnovovaly benediktinské komunity své kláštery, opati řešili tíživou hospodářskou situaci prodejem, pronájmem či zástavou svých zbylých statků. Zatímco kláštery, které se nacházely v katolickém prostředí, se během 15. a 16.

století v různé míře vzhopily, ty v převažujícím kališnickém prostředí již obnoveny nebyly.

8 Použité prameny a literatura

ARCHIVNÍ PRAMENY

Národní archiv v Praze, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 2479, RKP 38, Kladrubský kopiář, tomus I.

Národní archiv v Praze, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 2480, RKP 39, Kladrubský kopiář, tomus II.

Národní archiv v Praze, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 2481, RKP 40, Kladrubský kopiář, tomus III.

SOkA Tachov, fond Kladruby, IA/19, městské knihy kladrubské (české) z let 1528–1695.

VYDANÉ PRAMENY

Acta judiciaria konsistorii Pragensi VI, ed. Ferdinand TADRA, Praha 1900.

Akta korektorů duchovenstva diecéze pražské 1407–1410, ed. Antonín PODLAHA, Praha 1925.

Annales et chronica aevi Salici. Vitae aevi Carolini et Saxonici, Monumenta Germaniae historica SS, tomus X, Hannover 1852.

Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích, díl I–IV, VI, ed. František PALACKÝ, Praha 1840–1872.

Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích, díl XVI, XXI, ed. Josef KALOUSEK, Praha 1897–1903.

Cancellaria Arnesti. Das Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic, ed. Ferdinand TADRA, Wien 1880.

Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae, tomus III/2, edd. Gustav FRIEDRICH et Zdeněk KRISTEN, Praha 1942.

Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae, tomus I–III, ed. Gustav FRIEDRICH, Praha 1904–1942.

Codex iuris municipalis, tomus II, Jaromír ČELAKOVSKÝ, Praha 1895.

Codex iuris municipalis, tomus III/1, edd. Jaromír ČELAKOVSKÝ et Gustav FRIEDRICH, Praha 1948.

Codex iuris municipalis, tomus IV/1, IV/2, ed. Antonín HAAS, Praha 1954–1960.

Decem registra censuum Bohemica. Registrum bonorum monasterii s. Johannis Bapt. Ostroviensis, ed. Josef EMLER, Praha 1881.

Desky zemské kvatern trhový běžný červený od léta 1542–1543, ed. Anna VAVROUŠKOVÁ, Praha 1935.

Die deutschen Äbte in den libri obligationum et solutionum des vaticanischen Archivs während der Jahre 1295–1378, ed. Konrad EUBEL, in: *Wissenschaftliche Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner-Orden mit besonderer Berücksichtigung der Ordensgeschichte und Statistik*, XVI/1, 1895.

Die päpstlichen Provisionen auf deutsche Abteien während des Schismas und des Pontificats von Martin V. (1378–1431), ed. Konrad EUBEL, in: *Wissenschaftliche Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner-Orden mit besonderer Berücksichtigung der Ordensgeschichte und Statistik*, XV/2, 1894.

Fontes rerum Bohemicarum, tomus II, III, IV, V, ed. Josef EMLER, Praha 1874–1893.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesis, tomus V, ed. Antonín František TINGL, Praha 1865.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesis, tomus VI, VII, VIII–X, ed. Josef EMLER, Praha 1883–1889.

Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV., tomus II, ed. Klement BOROVIČ, Praha 1878.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418–1462, sv. 4, edd. Blažena RYNEŠOVÁ – Josef PELIKÁN, Praha 1954.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418–1462, sv. I, ed. Blažena RYNEŠOVÁ, Praha 1929.

Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad, díl. II, ed. Josef STRNAD, Plzeň 1905.

M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti plzeňské, ed. Josef STRNAD, Plzeň 1883.

Monumenta Germaniae historica. Annales et chronica aevi Salici. Vitae aevi Carolini et Saxonici, tomus 10, ed. Georgius Henricus PERTZ, Leipzig 1925.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, tomus I, ed. Ladislav KLICMAN, Praha 1903.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, tomus V, ed. Kamil KROFTA, Praha 1903.

Necrologia Germaniae, Monumenta Germaniae historica, tomus I, 1888.

Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, sv. I, ed. Antonín REZEK, Praha 1878–1880.

Prameny k dějinám třicetileté války: regesta fondu militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze, díl III – IV, ed. Václav LÍVA, Praha 1951–1957.

Protocollum visitationis archidiaconatus Pragensis annis 1379–1382 per Paulum de Janowicz archidiaconum Pragensem factae, edd. Ivan HLAVÁČEK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 1973.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV/2, ed. Věra Jenšovská, Praha 1971.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, tomus I, ed. Karel Jaromír ERBEN, Praha 1855.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, tomus II–IV, ed. Josef EMLER, Praha 1882–1892.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, tomus V, ed. Bedřich MENDL, Praha 1928.

Registra decimarum papalium: čili registra desátků papeženských z diecezí Pražské, ed. Václav Vladivoj TOMEK, Praha 1873.

Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae, díl. I, Praha 1870.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu, díl VI., 1581–1585, Praha 1890.

Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526, díl I., sv. 1/2, Praha 1974.

Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským rukopisem, ed. František ŠIMEK, Praha 1937.

Staré letopisy české. Fontes rerum Bohemicarum, series nova, díl 2., edd. Alena ČERNÁ – Petr ČORNEJ – Markéta KLOSOVÁ, Praha 2003.

Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané, ed. František PALACKÝ, Praha 1941.

Václava Hájka z Libočan Kronika Česká. Vydáno podle originálu z r. 1541 V. Flajšhansem, I. díl, Praha 1923.

Václava Hájka z Libočan Kronika Česká. Vydáno podle originálu z r. 1541 V. Flajšhansem, II. díl, Praha 1923.

Výbor z literatury české, díl II, ed. Karel Jaromír ERBEN, Praha 1857.

Zbytky register králův římských a českých, ed. August SEDLÁČEK, Praha 1914.

POUŽITÁ LITERATURA

ADAMSKA Dagmara, *Východočeská zboží držaná Piastovci ve vrcholném středověku*, in: Ondřej FELCMAN et kol. (ed.), *Území východních Čech od středověku po raný novověk: kapitoly k územně správním dějinám regionu*, Praha 2011.

- ADAMSKA, Dagmara, *Czeski rycerz na świdnickim dworze*, in: Korunní země v dějinách českého státu sv. II. ed. Bobková L. – Konvičná J. Praha 2005.
- ANDĚL Rudolf, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1984.
- BAUŠE Bohumil, *Za domovem. Vlastivěda Čech*, I, Praha 1923.
- BECKOVSKÝ Jan, *Poselkyně starých příběhů českých*, Praha 1879.
- BOHÁČ Zdeněk, *K počtu řeholníků v předhusitských kláštorech*, in: Historická geografie 29, Praha 1997.
- BOHÁČ Zdeněk, *Ostrov: tisíciletá historie zmařeného kláštera*, Jílové u Prahy 1999.
- BOROVÝ Klement, *Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup pražský: historicko-kritický životopis*, Praha 1873.
- BOROVÝ Klement, *Martin Medek, arcibiskup pražský*. Praha 1877.
- CRUGERIUS Jiří, *Sacrorum pulverum incliti regni Bohemie, pars prima*, 1669.
- ČAPSKÝ Martin, *Osudové zvraty lipanského vítěze. Diviš Bořek z Miletínka jako představitel umírněného husitského křídla*, in: edd. Miloš DRDA – Zdeněk VYBÍRAL, Jan Žižka z Trocnova a husitské vojenství v evropských dějinách. VI. mezinárodní husitologické sympozium. Tábor 12.–14. října 2004, Ústí nad Labem 2007.
- ČECHURA Jaroslav, *Kladrubský klášter v pověstech, legendách a vyprávěních*, Domažlice 2012.
- ČECHURA Jaroslav, *Kladruby v pohledu devíti staletí*, Plzeň 1995.
- ČECHURA Jaroslav, *Rozsah a dynamika sekularizace církevních statků v západních Čechách na počátku husitské revoluce (v letech 1419–1420)*, in: Právněhistorické studie 29, 1989.
- ČECHURA Jaroslav, *Sekularizace církevních statků v Západních Čechách v letech 1421–1454*, in: Časopis Národního muzea 165, 1996.
- ČECHURA Jaroslav, *Zátoň v letech 1419–1420 v registrech ostrovského kláštera*, in: Jihočeský sborník historický, 54, 1985.
- ČERNÝ Miloslav, *K historii sakrálního areálu na Velízi*, in: Minulostí Berounska 5, 2002.
- ČORNEJ Petr, *Husitství a husité ve východních Čechách*, in: Jan Hus, husitství a východní Čechy: příspěvky z konference Chrudim 16.–18. 9. 2015, Chrudim 2015.
- ČORNEJ Petr, *Velké dějiny země koruny české*, sv. 6, Praha 2007.
- DERWICH Marek, *Fundacja benedyktyńskiej prepozytury w Legnickim polu*, in: Wacław KORTA (ed.), Bitwa Legnicka. Historia i tradycja, Wrocław-Warszawa 1994.

- EMLER Josef, *Nekrologium des ehemaligen Klosters Ostrow*, in: Věstník Královské české společnosti nauk, Praha 1878.
- FOLTÝN Dušan, *Celly a proboštství kláštera svatého Jana Křtitele na Ostrově. Zamyšlení nad problematikou benediktinských pobočných domů v raně středověkých Čechách*, in: Petr Sommer (ed.), *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, Praha 2016.
- FRAJDL Jiří – ZIKMUNDA Vlastimil, *Listy z dějin východních Čech*, Havlíčkův Brod 1965.
- GRÜGER Heinrich, *Neumarkt. Hospital der aussätzigen Frauen, dann Propstei der Benediktiner*, in: Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau XXIX, 1988.
- GRÜGER Heinrich, *Wahlstatt. Propstei der Benediktiner*, in: Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau XXXI, 1990.
- HÁS Jiří, *Zajícové z Házmburka*, in: Heraldika a genealogie 26/2, 1993.
- HOŘČIČKA Adalbert, *Eine Handschrift des Klosters Ostrow aus dem Jahre 1403*, in: Mitteilungen des Vereins für die Geschichte der Deutschen in Böhmen, 37, Prag 1899.
- HRUBÝ, V. *Tři studie k české diplomacie*, in: Spisy filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně 42, Brno 1936.
- HUSA Václav, *Selská pozdvížení v Čechách kolem roku 1525*, in: Časopis pro dějiny venkova XXIV, 1937.
- JANDA Antonín, *Dějiny města Budyně nad Ohří*, Roudnice 1898.
- JÁNSKÝ Jiří, *Kronika česko-bavorské hranice*, I, 1400–1426, Domažlice 2001.
- KADLEC Jaroslav, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990.
- KALOUSEK Josef, *Zášť ve východních Čechách (1402–14) a přepadení kláštera Ostrovského (1415)*, in: Časopis musea království českého LXXVII., 1903.
- KARLÍK Hugo, *Festschrift zum siebenhundertjährigen Jubiläum der Gründung des Prämonstratenser Stiftes Tepl*, Marienbad 1893.
- KOČKA Václav, *Dějiny Rakovnicka*, Rakovník 2009.
- KOPAČEK Ludvík, *Benediktinské proboštství sv. Jana Křtitele v Teslíně*, in: Časopis katolického duchovenstva, 9, 1930.
- KÖPL Robert Christoph, *Die herzogliche Benediktiner-Abtei Kladrau im Pilsner Kreise Böhmens*, Plzeň 1863.
- KOREJS Jan Evangelista, *Svatý Jan pod Skalou. Dějiny místa a bývalého kláštera mnichů benediktinů zde*, Beroun 1897.

- KREJČÍK Adolf, *O biskupech, Arpinech a Josefu Vronovi z Dorndorfu a Biskupova*, in: Časopis společnosti přátel starožitností XLIX–L, Praha 1946.
- KREMER Václav Vilém, *Klášter kladrubský v době svého největšího rozkvětu*, in: Sborník okresního muzea v Tachově 22, 1987.
- KREMER Vilém Václav, *Dějiny kláštera kladrubského v době románské*, Sborník okresního muzea v Tachově 10, Tachov 1974.
- KREMER Vilém Václav, *Přehled kladrubských dějin*, Sborník okresního muzea v Tachově 9, Tachov 1973.
- KŘESADLO Karel, *Město Slaný za husitství*, in: Slanské rozhovory 2010, Slaný 2010.
- KUBŮ Eduard, *Klášter kladrubský v době předhusitské*, diplomová práce na Katedře PVH a archivního studia FF UK v Praze, 1975.
- LAVIČKA, Roman – ŠIMŮNEK, Robert, *Venkovský kostel v pozdním středověku. Zatoň 1480–1520*, in: Jihočeský sborník historický, roč. 77–78, 2009.
- LEGO Jan, *Kde stával filiální klášter „Teslínský“ benediktinů Ostrovských?*, in: Památky archeologické a místopisné 18, 1900.
- MAREŠ František, *Padělané diplomy Rožmberské*, in: Český časopis historický 1, 1895.
- MAUR Eduard, *Lokální záští a předpoklady husitství v západních Čechách*, in: Minulostí západočeského kraje 29, 1994.
- MAUR Eduard, *Příspěvek k ohlasu německé selské války v západních Čechách*, in: Minulostí západočeského kraje 11, 1974.
- MICHL Karel, *Husitství na Hradecku*, Hradec Králové 1955.
- MIKULKA Jaromír, *Dějiny Hradce Králové do roku 1850, I.*, Hradec Králové 1996.
- MYSLIVEČEK Milan, *Erbovník*, Praha 1993.
- NOHEJLOVÁ Emanuela, *Příběhy opatovického kláštera. Příspěvek k vlastivědě země české*, Praha 1925.
- NOVÁČEK Karel – PETR Libor, *Praepositura in solitudo: Ostrovská cella Baštiny (Teslín) a archeologie nejmenších řádových založení*, in: Archeologické rozhledy 61/ sešit 2., 2009.
- NOVÁČEK Karel et kol., *Kladrubský klášter 1115–1421. Osídlení – Architektura – Artefakty*, Plzeň 2010.

- NOVÁČEK Vojtěch, *O vyplenění kláštera Opatovického l. 1415*, in: Český časopis historický IX., 1, 1903.
- NOVOTNÝ Václav, *Začátky kladrubského kláštera a jeho nejstarší listiny*, in: Rozpravy české akademie věd a umění, č. 79, Praha 1932.
- NOVÝ Rostislav, *Ostrovské urbáře z let 1388 a 1390*, in: Sborník Národního muzea v Praze XV, Praha 1961.
- NOVÝ Rostislav, *Středověké vojenství v době předhusitské*, in: Historie a vojenství 3, 1963.
- PALACKÝ František, *Dějiny národu českého*, sv. IV., Praha 2017.
- PAPROCKÝ Z HLOHOL, *Diadochus: Posloupnost knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech tří stavů slavného Království českého, to jest panského, rytířského a městského. Díl II. O stavu panském*, Brno 2005.
- PODLAHA Antonín, *Posvátná místa království českého*, 2. díl, Praha 1908.
- PRAŽÁK Jiří, *Diplomatické poznámky k litomyšlské listině krále Vladislava I.*, in: Sborník příspěvků k dějinám Litomyšle a okolí, Pardubice 1959.
- PROCHÁZKA Zdeněk, *Hrad Prostiboř. Historie sídla – popis – stavebně historický vývoj*, in: Castellologica Bohemica 9, Praha 2004.
- REICHERTOVÁ Květa, *Proboštství ostrovského kláštera na vrchu Velízu*, Památky archeologické LXXVI, Praha 1985.
- RICHTER Miroslav, *Hradištko u Davle, městečko ostrovského kláštera*, Praha 1982.
- ŘIČÁK Emanuel Václav, *Dějiny města Přeštice*, Praha 1864.
- SEDLÁČEK August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl jedenáctý, Prácheňsko*, Praha 1997.
- SEDLÁČEK August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl první, Chrudimsko*, Praha 1993.
- SEDLÁČEK August, *Hrady, zámky, tvrze Království českého, díl devátý, Domažlicko a Klatovsko*, Praha 1996.
- SCHMIDT Valentin, *Die Benediktinerpropstei Ottau in Südböhmen*, Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens und seiner Zweige, Stuttgart 1915.
- SCHMIDT Valentin, *Die Fälschung von Kaiser- und Königsurkunden durch Ulrich von Rosenberg*, in: Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 32, 1894.

- SMOLOVÁ Věra, *Benediktinské proboštství na Teslíně*, in: Podbrdsko XIV., Příbram 2007.
- SOLAŘ Jeroným, *Benediktinský klášter s kostelem sv. Vavřince v Opatovicích*, in: Památky archeologické a místopisné 6, 1865.
- SOMMER Jan, *Poznámky k výkladu stavebního vývoje několika středověkých kostelů v nejnižším cípu Čech*, in: Zprávy památkové péče, roč. 53, č. 1, 1993.
- STEHLÍK František, *Klášter sv. Jana Křitele na Ostrově u Davle*, Zprávy památkové péče 7, Praha 1947.
- ŠANDERA Martin, *Strana Opočenských v husitské revoluci*, in: Východočeské listy historické, 13–14, 1998.
- ŠEBEK František et kol., *Dějiny Pardubic*, Pardubice 1990.
- ŠIMŮNEK Robert, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005.
- ŠMAHEL František, *Husitská revoluce III. Kronika válečných let*, Praha 1996.
- ŠMAHEL František, *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*, Praha 2008.
- ŠRÁMEK Josef, *Mezi normou, reformou a praxí. Proboštství benediktinských klášterů v Čechách a na Moravě ve středověku*, Olomouc 2016.
- TADRA Ferdinand, *Paměti kláštera Ostrovského i Sv. Jana pod Skalou*, Věstník České akademie 15, Praha 1906.
- TEJČEK Michal a kol., *Počátky Přeštic. Dějiny Přeštic I. díl (do roku 1420)*, Přeštice 2016.
- TOMEK Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy*, díl IV, Praha 1899.
- TOMEK Václav Vladivoj, *Jan Žižka*, Praha 1879.
- VÁVRA Josef, *Paměti královského města Berouna*, Beroun 1899.
- VILÍMKOVÁ Milada – PREISS Pavel, *Ve znamení břevna a růží. Historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, Praha 1989.
- VLČEK Pavel – SOMMER Petr – FOLTÝN Dušan, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.
- VLNAS Vít, *Jan Nepomucký. Česká legenda*, Praha – Litomyšl 2013.
- VOREL Petr, *Dějiny města Přelouče. Díl I. 1086–1618*, Přelouč 1999.
- WINTER Zikmund, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*, sv. 2, Praha 1895–1896.

WINTERA Laurenz, *Memoria Subrupensis P. Coelistini Hostlovsky*, in: *Wissenschaftliche Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner-Orden mit besonderer Berücksichtigung der Ordensgeschichte und Statistik*, roč. 11, č. 2, 3, 1890.

WOLF Ondřej *Kolonizace, weichbild a počátky manských tvrzí na Trutnovsku*, *Archeologické rozhledy* LVI, č. 4, 2004.

WOLF Vladimír, *Vrchlabské proboštví v dějinách kraje na nejhořejším Labi (Příspěvek k církevním dějinám v době předhusitské*, in: *Krkonoše – Podkrkonoší* 5, 1970.

ZAP Karel Vladislav, *Benediktinští klášterové sv. Jana Křtitele na Ostrově a ve Skalách*, *Památky archeologické a místopisné* IV, Praha 1860.

ŽEMLIČKA Josef, *Dvě města českého středověku – Slaný a Louny*, in: *Slánské rozhovory* 2006, Slaný 2006.

ŽEMLIČKA Josef, *Slaný opožděné založení jednoho královského města*, in: *Slaný, české město ve středověku. Sborník příspěvků z kolokvia k 700. výročí královského města Slaného*, Kladno – Slaný 1997.

NEPUBLIKOVANÉ PRÁCE

BROŽ František, *Sekularizace církevního majetku v období husitské revoluce v severovýchodních Čechách*, diplomová práce na Katedře československých dějin FF UK v Praze 1988.

FRIDRICH Hynek, *Žďárští ze Žďáru. Osudy šlechtického rodu na Kladensku*, diplomová práce na Ústavu českých dějin FF UK v Praze 2008.

HOLANOVÁ Eva, *Státní zámek klášter Kladruby. Dějiny objektu*, 1971.

KREMER Václav Vilém, *Dějiny Kladrub a Kladrubska. Sylabus a teze práce*, 1964.

KREMER Václav Vilém, *Kronika kláštera kladrubského. Doba nejstarší a předhusitská*, 1975.

KREMER Václav Vilém, *Kladrubské archivy*, 1982–1983.

KREMER Václav Vilém, *Přehled dějin kláštera kladrubského od jeho založení do válek husitských*, nedatováno.

KUBŮ Eduard, *Klášter kladrubský v době předhusitské*, diplomová práce na Katedře PVH a archivního studia FF UK v Praze 1975.

STEINOVÁ Šárka, *Kláštevní velkostatek Kladruby během 17. století*, bakalářská práce na katedře PVH a archivního studia FF UK v Praze 2006.

VILÍMKOVÁ Milada, *Svatý Jan pod Skalou bývalý benediktinský klášter. Stavebně historický průzkum*, 1987.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Národní archiv Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115-1760) // ŘB Kladruby 532, in: monasterium.net, URL <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%7CKladruby/532/charter>>, accessed at 2018-06-17Z

Národní archiv Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115-1760) // ŘB Kladruby 531, in: monasterium.net, URL <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%7CKladruby/531/charter>>, accessed at 2018-06-17